

MCKENZIE WARK: *Hakerski manifest*

McKenzie Wark

Hackerski

manifest

IZDAVAČ: Multimedijalni institut, Zagreb, 2006

PREVODILAC: Tomislav Medak

Zahvaljujem: AG, AR, BH, BL, CD, CF, pokojnom CH, CL, CS, DB, DG, DS,
FB, FS, GG, GL, HJ, IV, JB, JD, JF, JR, KH, KS, LW, MD, ME, MH,
MI, MT, MV, NR, OS, PM, RD, RG, RN, RS, SB, SD, SH, SK, SL,
SS, TB, TC, TW.

Ranije verzije *Hakerskog manifesta* pojavile su se u sljedećim publikacijama:
Critical Secret, Feclergauge, Fibreculture Reader, Sarai Reader i *Subsol*.

IN MEMORIAM: Kathy
Kraljici pirata
Acker

U engleskom izvorniku podnaslovi su poredani abecednim redoslijedom.

APSTRAKCIJA

KLASA

OBRAZOVANJE

HAKIRANJE

POVIJEST

INFORMACIJA

PRIRODA

PROIZVODNJA

VLASNIŠTVO

REPREZENTACIJA

POBUNA

DRŽAVA

SUBJEKT

VIŠAK VRIJEDNOSTI

VEKTOR

SVIJET

BILJEŠKE

Apstrakcija

[001] Bauk kruži svijetom, bauk dvosjekle apstrakcije. Bogatstva država i vojski, kompanija i zajednica ovise o njoj. Sve suprotstavljene klase, vladajuće ili podvlašćene, slave apstrakciju – a boje je se. Naš je svijet svijet koji se, držeći fige, slijepo upušta u novo.

[002] Sve se klase boje te neumoljive apstrakcije svijeta o kojoj ovisi njihovo bogatstvo. Sve osim jedne: hakerske klase. Mi smo hakeri apstrakcije. Mi proizvodimo nove pojmove, nove opažaje, nove doživljaje ishagirane iz sirovih podataka. Koji god kôd hakirali, bilo programski jezik, poetski jezik, matematiku ili glazbu, krivulje i boje, mi smo oni koji apstrahiraju nove svjetove. Bilo da se predstavljamo kao istraživači ili autori, umjetnici ili biolozi, kemičari ili glazbenici, filozofi ili programeri, svaki od tih subjektiviteta tek je fragment klase koja tek malo po malo, bit po bit, postaje svjesna sebe kao takve.

[003] Pa ipak, mi ne znamo tko smo. Stoga ova knjiga nastoji manifestirati naša ishodišta, naše ciljeve i naše interese. Hakerski manifest: ne jedini mogući manifest, već jedan mogući manifest, budući da je u naravi hakera da se ne slaže i da se razlikuje od drugih, da se s vremenom razlikuje čak i od sebe samoga. Hakirati znači razlikovati se. Hakerski manifest ne može polagati pravo na to da reprezentira ono što se opire reprezentaciji.

[004] Hakeri stvaraju mogućnost da nove stvari dođu na svijet. Ne uvijek velebne, ili čak dobre stvari, već nove stvari. U umjetnosti, u znanosti, u filozofiji i kulturi, u svakoj proizvodnji znanja gdje je moguće prikupljati podatke, gdje je iz njih moguće ekstrahirati informaciju i gdje je u toj informaciji moguće proizvesti nove mogućnosti za svijet, postoje hakeri koji hakiraju novo iz staroga. Ono što mi stvaramo dano je kao hipoteka drugima i interesima drugih: državama i korporacijama koje monopoliziraju sredstva za stvaranje svijeta koja mi otkrivamo. Mi ne posjedujemo ono što proizvodimo – ono posjeduje nas.

[005] Hakeri koriste svoja znanja i svoju domišljatost da bi održali svoju autonomiju. Neki uzmu pare i pobjegnu. (Moramo živjeti s našim kompromisima.) Neki odbijaju ući u kompromis. (Živimo najbolje što možemo.) Prečesto oni među nama koji krenu jednim putem zamjeraju onima koji krenu drugim. Jedna grupa žali za probitkom koji joj nedostaje, druga žali za slobodom koja joj nedostaje da bi slobodno hakirala svijetom. Ono što hakerskoj klasi izmiče je apstraktniji izraz naših interesa kao klase i toga kako taj interes može ispuniti interese drugih u svijetu.

[006] Hakeri nisu skloni udruživanju. Često nismo spremni zatomiti našu singularnost. Vremena traže kolektivni hak koji će ostvariti klasni interes temeljen na uklaпанju razlika, a ne na prisilnom jedinstvu. Hakeri su klasa, ali apstraktna klasa. Klasa koja stvara apstrakcije i klasa koja je pretvorena u apstraktnu klasu. Apstrahirati hakere kao klasu znači apstrahirati sam pojam klase. Slogan hakerske klase ne glasi: radnici svijeta ujedinjeni, nego ustrojstvo svijeta oslobođeno.

[007] Apstrakcija vlada posvuda, apstrakcija pretvorena u konkretnu apstrakciju. Posvuda ravne linije i čiste krivulje razmještaju stvari duž složenih, ali učinkovitih vektora. Međutim, dok obrazovanje podučava što je to što se može proizvesti apstrakcijom, znanje koje je najkorisnije hakerskoj klasi počiva u tome kako proizvesti same apstrakcije. Deleuze: "Apstrakcije ništa ne objašnjavaju, njih same valja objasniti."*

[008] Apstrakcija se može otkriti ili proizvesti, ona može biti materijalna ili nematerijalna, ali apstrakcija je ono što svaki hak proizvodi i potvrđuje. Apstrahirati znači konstruirati ravan na kojoj se inače različite i nepovezane stvari mogu dovesti u raznorazne moguće odnose. Apstrahirati znači izraziti virtualnost prirode, učiniti poznatim neki moment njenih mogućnosti, aktualizirati odnos iz beskonačne odnosivosti, manifestirati mnogostrukost.

[009] Povijest je proizvodnja apstrakcije i apstrakcija proizvodnje. Ono što čini da se život razlikuje od razdoblja do razdoblja je primjena novih modusa apstrakcije na zadatak othrvavanja slobode iz nužnosti. Povijest je virtualno koje je učinjeno aktualnim, hak po hak. Povijest je kumulativno kvalitativno diferenciranje prirode kroz njeno postupno hakiranje.

[010] Iz apstrakcije prirode proizlazi njena proizvodnost i njena proizvodnja viška vrijednosti nad i preko nužnog za preživljavanje. Iz toga sve većeg viška vrijednosti nad nužnim proizlazi sve veća sposobnost da se hakira, uvijek iznova hakira, proizvodeći daljnje apstrakcije, daljnju proizvodnost, daljnje oslobađanje od nužnosti – barem potencijalno. Ali nas hakiranje prirode, proizvodnja viška vrijednosti, ne oslobađa. Uvijek iznova uspinje se vladajuća klasa koja kontrolira višak vrijednosti nad nužnim i nameće nove nužnosti onim ljudima koji proizvode ista ta sredstva izmicanja nužnosti.

[011] Naša vremena su drugačija budući da se na obzoru pojavljuju mogućnosti novog svijeta, odavno zamišljanog svijeta – svijeta slobodnog od nužnosti. Proizvodnja apstrakcije dosegla je prag gdje, jednom za svagda, može raskinuti okove koje hakiranje drže prikovanim uz zastarjele i nazadne klasne interese. Debord: “Svijet već posjeduje san o vremenu čiju svijest sada mora steći ne bi li ga zbilja i živio.”*

[012] Invencija je majka nužnosti. Dok sve države za proizvodnju svog bogatstva i moći ovise o apstrakciji, vladajuća klasa bilo koje države u nelagodnom je odnosu prema proizvodnji apstrakcije kroz nove oblike. Vladajuća klasa uvijek nastoji kontrolirati inovaciju i preusmjeriti je u svoje svrhe, lišavajući hakera kontrole nad njegovim stvaralaštvom i osporavajući time svijetu u cjelini pravo na upravljanje vlastitim razvitkom.

[013] Proizvodnja nove apstrakcije uvijek se odvija među onima koje od drugih dijeli čin hakiranja. Mi drugi, koji smo ishakirali nove svjetove iz starih, u tom procesu nismo postali puki otuđenci, nego klasa za sebe. Iako mi prepoznajemo našu zasebnu opstojnost kao skupina, kao programeri ili umjetnici ili pisci ili znanstvenici ili glazbenici, rijetko te načine samopredstavljanja vidimo tek kao fragmente cjelovitog klasnog iskustva. *Geekovi* i *freakovi* postaju ono što jesu negativno, time što ih drugi isključuju. Zajedno mi tvorimo klasu, klasu koja sebe kao sebe – i za sebe – tek treba ishakirati u postojanje.

[014] Virtualno se detektira, proizvodi i oslobađa kroz apstraktno. Virtualno nije samo latentni potencijal u materiji, ono je potencijal potencijala. Hakirati znači proizvesti ili primijeniti apstraktno na informaciju i izraziti mogućnost novih svjetova, s onu stranu nužnosti.

[015] Sve apstrakcije su apstrakcije prirode. Apstrakcije oslobađaju potencijal materijalnog svijeta. Pa ipak, apstrakcija se oslanja na najosebujniju kvalitetu materijalnog svijeta – informaciju. Informacija može postojati neovisno o danome materijalnome obliku, ali ne može postojati bez bilo kakva materijalnog oblika. Ona je istodobno materijalna i nematerijalna. Hak ovisi o materijalnim kvalitetama prirode, ali otkriva nešto neovisno o danome materijalnome obliku. On je istodobno materijalan i nematerijalan. On otkriva nematerijalnu virtualnost materijalnosti, njena svojstva kao informacije.

[016] Apstrakcija je uvijek apstrakcija prirode, proces koji stvara dvojnika prirodi, drugu prirodu, prostor ljudske egzistencije u kojemu kolektivni život obitava među vlastitim proizvodima i prihvaća okruženje koje proizvodi kao prirodno.

[017] Zemlja je odvajanje resursa od prirode, aspekt proizvodnog potencijala prirode koji je učinjen apstraktnim u obliku vlasništva. Kapital je odvajanje resursa od zemlje, aspekt proizvodnog potencijala zemlje koji je učinjen apstraktnim u obliku vlasništva. Informacija je odvajanje resursa od kapitala prethodno odvojenog od zemlje. Ona je dvojniki dvojnika. Ona je daljnji proces apstrakcije s onu stranu kapitala, ali proces koji opet iznova proizvodi svoju zasebnu egzistenciju u obliku vlasništva.

[018] Upravo kao što razvoj zemlje kao proizvodnog resursa donosi povijesno napredovanje prema njegovom apstrahiranju u obliku kapitala, tako i razvoj kapitala nudi povijesno napredovanje prema daljnjem apstrahiranju informacije – u obliku “intelektualnog vlasništva”. U tradicionalnim društvima zemlja, kapital i informacija bili su vezani uz pojedinačne društvene ili regionalne moći običajnim ili nasljednim vezama. Ono što apstrakcija hakira iz stare feudalne lešine jest oslobađanje tih resursa temeljeno na apstraktnijem obliku vlasništva, univerzalnom pravu na privatno vlasništvo. Taj univerzalni apstraktni oblik obuhvaća najprije zemlju, kasnije kapital, a sada informaciju.

[019] Kad apstrakcija vlasništva oslobađa proizvodne resurse, ona istodobno proizvodi i klasnu podjelu. Privatno vlasništvo uspostavlja pastoralističku klasu koja posjeduje zemlju i seljačku klasu koja je lišena zemlje. Od ljudi što ih apstrakcija privatnog vlasništva izopćuje iz tradicionalnog komunalnog prava na zemlju ono stvara razvlaštenu klasu, koja se onda preobražava u radničku klasu kada je zaposli nadolazeća klasa vlasnika nad materijalnim sredstvima manufakturne proizvodnje, kapitalistička klasa. Ta radnička klasa postaje prva klasa koja ozbiljno razmatra rušenje klasne vladavine. Ona ne uspijeva u tom povijesnom zadatku u mjeri u kojoj oblik vlasništva još nije dovoljno apstraktan da bi otpustio virtualnost besklasnosti koja je latentna u proizvodnim energijama same apstrakcije.

[020] Hak je uvijek taj koji stvara novu apstrakciju. S pojavom hakerske klase ubrzava se učestalost kojom se proizvode nove apstrakcije. Priznavanje intelektualnog vlasništva kao oblika vlasništva – koje je već samo apstrakcija, pravni hak – stvara klasu stvaratelja intelektualnog vlasništva. Ali ta klasa i dalje radi u korist druge klase, čijim su interesima podređeni njeni vlastiti interesi. Apstrakcija privatnog vlasništva proširena je na informaciju, ona proizvodi hakersku klasu kao klasu, kao klasu koja je sposobna od svojih inovacija u apstrakciji učiniti oblik vlasništva. Za razliku od seljaka i radnika, hakeri nisu – za sada – bili potpuno razvlašteni od svojih vlasničkih prava, ali još uvijek moraju prodavati svoju sposobnost apstrakcije klasi koja posjeduje proizvodna sredstva, vektoralističkoj klasi – novonastajućoj vladajućoj klasi našeg doba.

[021] Vektoralistička klasa pokreće intenzivnu borbu kako bi razvlastila hakere od njihova intelektualnog vlasništva. Svi patenti i autorska prava završavaju u njihovim rukama, ne u rukama njihovih tvoraca, nego vektoralističke klase koja posjeduje sredstva za realiziranje vrijednosti tih apstrakcija. Vektoralistička se klasa bori da monopolizira apstrakciju. Za vektoralnu klasu “politika služi apsolutnoj kontroli nad intelektualnim vlasništvom posredstvom gotovo ratnih strategija komunikacije, kontrole i zapovijedanja.”* Hakeri na kraju bivaju razvlašteni i pojedinačno i kao klasa.

[022] Kako vektoralistička klasa postupno konsolidira svoj monopol nad sredstvima realiziranja vrijednosti intelektualnog vlasništva, tako se sve više suočava s hakerskom klasom kao klasnim neprijateljem. Hakeri se bore protiv zelenaških cijena što ih vektoralisti iznuđuju za pristup informaciji koju kolektivno proizvode hakeri, ali koja pada u posjed vektoralista. Hakeri se bore protiv partikularnih oblika u kojima se apstrakciju komodificira i preobražava u privatno vlasništvo vektoralističke klase. Hakeri kao klasa prepoznaju da je njihov klasni interes najbolje iskazan kroz borbu za oslobađanje proizvodnje apstrakcije, ne samo od partikularnih okova ovog ili onog oblika vlasništva, već za apstrakciju od samog oblika vlasništva.

[023] Nastupio je trenutak da se hakeri udruže s radnicima i seljacima – sa svim proizvođačima svijeta – da bi oslobodili proizvodne i pronalazačke resurse od mita oskudnosti. Došlo je vrijeme da se stvore novi oblici udruživanja koji će svijet usmjeriti podalje od njegovog uništenja u komodificiranoj eksploataciji. Možda će se pokazati da su najveći hakovi našeg vremena oblici organiziranja slobodnog kolektivnog izraza, tako da će ubuduće apstrakcija služiti ljudima, a ne ljudi vladajućoj klasi.

Klasa

[024] Rađa se klasa – radnička klasa – koja je kadra dovesti u pitanje nužnost privatnog vlasništva. Rađa se partija, unutar radničkog pokreta, koja tvrdi da nudi odgovor na želje radničke klase – komunisti. Kao što bilježi Marx, “[u] svim tim pokretima oni kao temeljno pitanje pokreta ističu pitanje vlasništva, bez obzira na veću ili manju razvijenost njihovih oblika” Odgovor koji su komunisti ponudili na pitanje vlasništva glasio je: “Centralizirajte sva oruđa proizvodnje u rukama države.”* Pretvaranje vlasništva u državni monopol samo je proizvelo novu i brutalniju klasnu borbu. No, je li to naš krajnji odgovor? Možda tijekom klasne borbe još nije gotov. Možda postoji druga klasa koja može otvoriti pitanje vlasništva na novi način – i, držeći pitanje otvorenim, jednom za svagda dokrajčiti monopol vladajućih klasa nad krajnjim ciljevima povijesti.

[025] Postoji klasna dinamika koja pogoni svaki stadij razvoja ovoga vektoralnog svijeta u kojemu se sada nalazimo. Vektoralna klasa dovodi ovaj svijet na rub propasti, ali ona također otvara svijet za resurse za nadilaženje njenih vlastitih destruktivnih težnji. Tijekom tri uzastopne faze komodifikacije rađaju se vrlo različite vladajuće klase koje uzurpiraju različite oblike privatnog vlasništva. Međutim, svaka od tih vladajućih klasa vodi svijet prema sve apstraktnijim ciljevima.

[026] Najprije se javlja pastoralistička klasa. Ona rastjeruje veliku masu seljaka koji su tradicionalno obrađivali zemlju pod jarmom feudalnih gospodara. Pastoralisti zamjenjuju feudalne gospodare, oslobađajući proizvodnost prirode koju svojataju kao svoje privatno vlasništvo. I upravo ta privatizacija vlasništva – pravni hak – stvara preduvjete za svaki drugi hak kojim se postiže da zemlja prinosi višak vrijednosti. Vektoralni svijet javlja se na ramenima agrikulturnog haka.

[027] Kako novi oblici apstrakcije postupno omogućuju da se iz zemlje proizvede višak vrijednosti sa sve manje i manje seljaka, pastoralisti ih tjeraju sa svoje zemlje, lišavajući ih njihovih sredstava za život. Razvlašteni seljaci u potrazi za

poslom i novim domom odlaze u gradove. A tu ih kapital upošljava u svojim tvornicama. Seljaci postaju radnici. Kapital kao vlasništvo rađa novu klasu kapitalista koji posjeduju sredstva za proizvodnju i klasu radnika koji su razvlašteni od vlasništva – i razvlašteni putem vlasništva. Bili oni radnici ili seljaci, izravni proizvođači bivaju razvlašteni ne samo od svoje zemlje, već i većeg dijela viška vrijednosti koji proizvode, koji se kod pastoralista akumulira u obliku rente kao povrata na zemlju i kod kapitalista u obliku profita kao povrata na kapital.

[028] Razvlašteni seljaci postaju radnici samo da bi opet bili razvlašteni. Izgubivši prethodno agrikulturu, sada zauzvrat gube svoju ljudsku kulturu. Kapital u tvornicama ne proizvodi samo ono što je potrebno za egzistenciju nego i način života koji očekuje da će njegovi radnici konzumirati. Komodificirani život razvlašćuje radnika od informacija koje se tradicionalno prenosile van područja privatnog vlasništva kao kultura, kao dar jednog pokoljenja drugom, i zamjenjuje je informacijama u komodificiranom obliku.

[029] Informacija, poput zemlje ili kapitala, postaje oblikom vlasništva koji monopolizira jedna klasa, klasa vektoralista, koji su dobili to ime jer kontroliraju vektore duž kojih se apstrahira informacija, upravo kao što kapitalisti kontroliraju materijalna sredstva s kojima se proizvode dobra, a pastoralisti zemlju s kojom se proizvodi hrana. Ta informacija, nekoć kolektivno vlasništvo proizvodnih klasa – radničkih i zemljoradničkih klasa uzetih zajedno – postaje vlasništvo još jedne nove prisvajajuće klase.

[030] Kada seljaci postaju kmetovi prisvajanjem njihove zemlje, oni ipak zadržavaju nešto autonomije u raspolaganju svojim radnim vremenom. Radnici, iako nisu vlasnici kapitala, te moraju raditi prema satu i njegovom nemilosrdnom otkucavanju vremena, mogli su se barem boriti za skraćivanje radnog dana i odvajanje slobodnog vremena od rada. Informacije su kolale u kulturi radničke klase kao javno vlasništvo koje

pripada svima. Međutim, kad informacija postane oblik privatnog vlasništva, radnici bivaju razvlašteni od nje, i moraju kupovati natrag svoju vlastitu kulturu od njenih vlasnika, vektoralističke klase. Kmet postaje radnik, a radnik rob. Sav svijet postaje predmetom izvlačenja viška vrijednosti od proizvodnih klasa što ga kontroliraju vladajuće klase, a koje ga koriste ne bi li proširili tu matricu eksploatacije. Samo vrijeme postaje komodificirano iskustvo.

[031] Proizvodne klase – seljaci, radnici, hakeri – bore se protiv izvlačujućih klasa – pastoralista, kapitalista, vektoralista – ali te sukcesivne vladajuće klase bore se također među sobom. Kapitalisti pokušavaju razbiti pastoralni monopol na zemlju i podvrgnuti prinos zemlje industrijskoj proizvodnji. Vektoralisti pokušavaju razbiti monopol kapitala na proizvodni proces i podvrgnuti proizvodnju dobara kolanju informacija: “Privilegirano područje elektronskog prostora kontrolira fizičku logistiku proizvodnje, budući da izbacivanje sirovina i proizvedenih dobara zahtijeva elektronsko dopuštenje i usmjeravanje.”*

[032] Da je vektoralistička klasa smijenila kapitalističku kao dominantnu eksploatirajuću klasu vidi se iz oblika što ga poprimaju vodeće korporacije. Te tvrtke rješavaju se svojih proizvodnih kapaciteta, budući da oni više nisu izvor moći. One se oslanjaju na međusobno konkurirajuću masu kapitalističkih kooperanata za proizvodnju svojih proizvoda. Njihova moć počiva u monopoliziranju intelektualnog vlasništva – patenata, autorskih prava i zaštićenih tržišnih znakova – i sredstava za reprodukciju njihove vrijednosti – vektora komunikacije. Privatizacija informacije postaje dominantnim, a ne više popratnim aspektom komodificiranog života. “Postoji izvjesna logika u tom napredovanju: prvo, odabrana grupa proizvođača nadilazi svoju vezanost uz materijalne proizvode, a onda stavljajući marketing na čelo svoga poslovanja pokušavaju promijeniti društveni status marketinga iz ekonomsko-propagandnog prekida i zamijeniti ga kontinuiranom integracijom.”* S usponom vektoralističke klase vektoralni svijet postaje potpun.

[033] Kako privatno vlasništvo napreduje od zemlje preko kapitala do informacije, tako samo vlasništvo postaje sve apstraktnije. Kapital kao vlasništvo oslobađa zemlju od njene prostorne fiksiranosti. Informacija kao vlasništvo oslobađa kapital od njegove fiksiranosti u pojedinačnom objektu. Ta apstrakcija vlasništva čini samo vlasništvo nečime što je prijemljivo za ubrzanu inovaciju – i sukob. Klasni sukob fragmentira, ali se i uvlači u svaki pojedini odnos koji postaje odnos vlasništva. Pitanje vlasništva, te osnove klase, postaje pitanje koje se postavlja posvuda i za sve. Ako se “klasa” apologetima današnjeg doba čini odsutnom, to nije stoga što je ona postala samo jedan u nizu antagonizama i artikulacija, već naprotiv stoga što je ona postala strukturirajuće načelo vektoralne ravni koja organizira igru identitetâ kao razlika.

[034] Hakerska klasa, proizvođač novih apstrakcija, postaje sve važnija sa svakom novom vladajućom klasom, budući da svaka sve više ovisi o informaciji kao resursu. Zemlja se ne može reproducirati po volji. Dobra zemlja je podložna oskudici, a apstrakcija privatnog vlasništva je sama gotovo dovoljna da bi zaštitila rente pastoralne klase. Profiti kapitala počivaju na proizvodnim sredstvima koja se daju mehanički reproducirati, njegovim tvornicama i inventarima. Kapitalistička tvrtka ponekad treba hakera da bi usavršila i unaprijedila oruđa i tehnike proizvodnih procesa ne bi li zadržala prednost u odnosu na konkurenciju. Informacija je objekt koji se najlakše može reproducirati od svih objekata koji su ikada bili zahvaćeni apstrakcijom vlasništva. Ništa drugo ne štiti vektoralističke biznise od njihovih konkurenata osim njihovih kapaciteta da kvalitativno transformiraju informaciju koju posjeduju i iz nje izvuku novu vrijednost. Usluge hakerske klase postaju neizostavne za ekonomiju koja je sama sve više i više izostavljiva – ekonomiju vlasništva i oskudnosti.

[035] Kako sredstva za proizvodnju postaju sve apstraktnija, sve apstraktnijim postaje i oblik vlasništva. Vlasništvo se mora proširiti ne bi li obuhvatilo sve kompleksnije oblike razlike te ih svelo na ekvivalentnost. Da bi zemlja postala

ekvivalentna dovoljno je opisati njene međe i kreirati sredstvo za pridruživanje nekog objekta nekom subjektu. Iz tog neprirodnog nametanja međa na površini svijeta proizaći će, prirodno, kompleksnosti, iako je načelo jednostavna apstrakcija. Međutim, da bi se nešto predstavilo kao intelektualno vlasništvo, nije dovoljno da se ono nalazi na različitom mjestu. Ono mora biti kvalitativno različito. Ta razlika, koja omogućuje autorsko pravo ili patent, rad je hakerske klase. Hakerska klasa stvara ono što Bateson naziva “razlikom koja čini razliku.”* Razlika koja pogoni apstrakciju svijeta, ali koja također pogoni akumulaciju klasne moći u rukama vektoralne klase.

[036] Hakerska klasa se javlja iz transformacije informacije u vlasništvo u obliku intelektualnog vlasništva. Taj pravni hak pretvara hak u proces koji proizvodi vlasništvo, pa otuda i u proces koji proizvodi klasu. Hak proizvodi klasnu snagu sposobnu da postavlja – i odgovara na – pitanje vlasništva, hakersku klasu. Hakerska klasa je klasa sa sposobnošću da stvara ne samo nove vrste objekta i subjekta u svijetu, ne samo nove vrste oblika vlasništva kroz koje ih je moguće reprezentirati, već i nove vrste odnosa, s neočekivanim svojstvima koja dovode u pitanje sam oblik vlasništva. Hakerska klasa ozbiljuje se kao klasa kada hakira apstrakciju vlasništva i nadilazi ograničenja postojećih oblika vlasništva.

[037] Hakerskoj klasi možda laska pažnja kojom je toliko više obasipaju kapitalisti u odnosu na pastoraliste, a vektoralisti u odnosu na kapitaliste. Hakeri teže u svakoj novoj prilici ući u savez sa sve apstraktnijim oblikom vlasništva i robnog odnosa. Ali hakeri ubrzo završavaju u restriktivnom zagrljaju svake te vladajuće klase jednom kada ona osigura svoju dominaciju nad svojim prethodnicama i protivnicama, i ukine blagodati koje je ustupala hakerima kao klasi. Pogotovu će vektoralistička klasa učiniti sve da se dodvori i da kooptira proizvodnost hakera, ali samo zbog njene pojačane ovisnosti o novim apstrakcijama kao pogonskoj snazi konkurencije među vektoralnim interesima. Kada vektoralisti djeluju u slozi kao klasa, onda je to stoga da bi podjarmili hakiranje prerogativima svoje klasne moći.

[038] Vektoralni svijet je dinamičan. On udjelovljuje nove apstrakcije, stvarajući nove slobode od nužnosti. Smjer te borbe nije zadan slijedom stvari, već je određen bobom među klasama. Sve klase ulaze u odnose konflikta, konspiracije i kompromisa. Njihovi odnosi nisu nužno dijalektički. Klase mogu stvarati saveze od zajedničkog interesa protiv drugih klasa ili mogu postići “povijesni kompromis”, na neko vrijeme. Međutim, unatoč pauzama i nazadovanjima, klasna borba gura povijest u apstrakciju i apstrakciju u povijest.

[039] Kapital ponekad ulazi u savez s pastoralistima i tada se dvije klase sjedinjuju pod vodstvom kapitalističkog interesa. Ponekad kapital ulazi u savez s radnicima protiv pastoralističke klase, savez koji se brzo slama čim dođe do rasapa pastoralističke klase. Te borbe ostavljaju svoj trag u povijesnom obliku države, koja ujedno i održava dominaciju vladajućeg klasnog interesa i sporazumno rješava sporove između predstavnika konkurentskih klasa.

[040] Povijest je puna iznenađenja. Ponekad – za promjenu – radnici sklope savez sa seljacima koji podruštvljuje privatno vlasništvo i predaje ga u ruke države, likvidirajući pritom pastoralističku i kapitalističku klasu. U tom slučaju država postaje kolektivna pastoralistička i kapitalistička klasa pa upravlja klasnom moći nad robnom ekonomijom organiziranom na birokratskoj, a ne konkurentskoj osnovi.

[041] Vektoralistička klasa rađa se iz konkurentskih, a ne birokratskih država. Uvjeti konkurencije efikasnije pogone potragu za produktivnom apstrakcijom. Razvoj apstraktnih oblika intelektualnog vlasništva stvara relativnu autonomiju u kojoj hakerska klasa može proizvoditi apstrakcije, premda je ta proizvodnost ograničena na robni oblik.

[042] Jedna stvar ujedinjuje pastoraliste, kapitaliste i vekotraliste – nepovredivost oblika vlasništva o kojem ovisi klasna moć. Svi oni zasebno ovise o oblicima apstrakcije koje mogu kupiti i posjedovati, ali koje ne proizvode. Svi oni zasebno na kraju ovise o hakerskoj klasi koja pronalazi nove načine da prirodu učini proizvodnom, koja otkriva nove obrasce u podacima koje izbacuje priroda i druga priroda, koja proizvodi nove apstrakcije posredstvom kojih se može postići da priroda iznjedri više druge prirode – možda čak i treće prirode.

[043] Hakerska klasa, budući da je brojem mala i ne posjeduje proizvodna sredstva, uhvaćena je između politike masa odozdo i politike vladajućih odozgo. Ona mora ili što bolje pogađati ili činiti ono što najbolje čini – ishakiravati novu politiku, s onu stranu te suprotnosti. Dugoročno, interesi hakerske klase u skladu su s onima koji bi mogli imati najviše koristi od napredovanja apstrakcije, naime onih proizvodnih klasa koje su razvlaštene od proizvodnih sredstava – seljaka i radnika. U nastojanju da ostvari tu mogućnost hakerska klasa hakira samu politiku, stvarajući novu političku zajednicu, preokrećući masovnu politiku u politiku mnogostrukosti u kojoj sve proizvodne klase mogu izraziti svoju virtualnost.

[044] Hakerski interes ne može lako stupati u savez s oblicima masovne politike koji podređuju manjinske razlike jedinstvu u djelovanju. Masovna politika uvijek nosi opasnost gušenja kreativne, apstrahirajuće snage međudjelovanja razlika. Hakerski interes nije u reprezentiranju mase, već u apstraktnijoj politici koja izražava proizvodnost razlika. Hakeri, koji iz mnogobrojnih klasa iskustva proizvode mnogobrojne klase znanja, također imaju potencijal da proizvode novo znanje o obrazovanju klasa i klasnom djelovanju kada rade skupa s kolektivnim iskustvom svih proizvodnih klasa.

[045] Klasa nije isto što i reprezentacija klase. U politici se valja čuvati od reprezentacija koje se predstavlja kao klase, a koje reprezentiraju samo fragment neke klase i ne izražavaju njene mnogostruke interese. Klase nemaju avangarde

koje bi mogle govoriti za njih. Klase nalaze svoj izraz podjednako u svim svojim mnogostrukim interesima i djelovanjima. Hakerska klasa nije ono što ona jest; hakerska klasa je ono što ona nije – ali može postati.

[046] Razvojem apstrakcije sloboda se može othrvati nužnosti. Vektoralistička klasa, kao i njene prethodnice, nastoji čvrsto vezati apstrakciju uz proizvodnju oskudnosti i marže, a ne obilja i slobode. Formiranje hakerske klase kao klase nastupa upravo u onom trenutku kada se sloboda od nužnosti i od klasne dominacije pojavljuje kao mogućnost na obzoru. Negri: “Što je ovaj svijet političke, ideološke i proizvodne krize, ovaj svijet sublimacije i kolanja van kontrole? Što je on, dakle, ako ne epohalni skok preko svega što je čovječanstvo dosad iskusilo? On istodobno konstituira i ruševinu i novi potencijal svoga značenja.”* Sve što jest potrebno je hakiranje hakerske klase kao klase, klase sposobne za hakiranje samog vlasništva, koje je zarobilo sva proizvodna sredstva i proizvodnju značenja.

[047] Klasna borba do sada je određivala raspolaganje viškom vrijednosti, režim oskudnosti i oblik u kojem je proizvodnja rasla. Ali sada su ulozi puno veći. Na obzoru su istodobno preživljavanje i sloboda. Vladajuće klase ne pretvaraju u instrumentalni resurs samo proizvodne klase već i samu prirodu – do točke gdje klasna eksploatacija i eksploatacija prirode postaju ista neodrživa objektivifikacija. Potencijal klasno podijeljenog svijeta da proizvede svoje vlastito prevladavanje nipošto ne dolazi prerano.

Obrazovanje

[048] Obrazovanje je ropstvo. Obrazovanje stavlja um u okove i pretvara ga u resurs za klasnu moć. Priroda porobljavanja reflektirat će trenutno stanje klasne borbe za znanjem unutar obrazovnog aparata.

[049] Pastoralistička klasa odupire se obrazovanju, osim ako ono nije indoktrinacija u cilju poslušnosti. Njen interes za obrazovanjem staje na pastorima koji uređuju nadovčjom čudorednošću koju ona želi usaditi u ljudsko stado koje brine o njenim usjevima – i ovcama.

[050] Kada kapital treba “ruke” da rade prljavi posao za nj, obrazovanje samo obučava korisne ruke kako bi opsluživale njegove strojeve, pokorna tijela koja bi društveni poredak u kojem se nalaze trebala prihvaćati kao prirodan. Kada kapital zatreba mozgove, kako bi vodili njegovo sve kompleksnije funkcioniranje i posvetili se radu na trošenju njegovih proizvoda, potrebno je provesti više vremena u robijašnici obrazovanja za primanje u redove plaćene radničke klase. Kada kapital otkrije da brojne zadatke mogu obavljati povremeni zaposlenici uz kratku obuku, obrazovanje se razdvaja na minimalni sustav namijenjen podučavanju najsiromašnijih radnika poniznosti i na kompetitivni sustav koji pametnijim radnicima otvara put uz klizavu strminu do sigurnosti i potrošnje. Kada vladajuća klasa propovijeda nužnost obrazovanja ona bez iznimke misli na obrazovanje za najnužnije.

[051] Takozvana “srednja klasa” postiže svoj privilegirani pristup potrošnji i sigurnosti posredstvom obrazovanja u koje je obavezna ulagati značajan dio svojih prihoda, stječući kao svoje vlasništvo obrazovni stupanj koji predstavlja otužnu činjenicu da “kandidat može podnijeti dosadu i zna kako slijediti pravila.”* Međutim, većina ostaju radnici, iako ne beru pamuk ili kale željezo nego grepaju informacije. Oni rade u tvornicama, ali ih obučavaju da za njih misle da su uredi. Kući nose nadnice, ali ih obučavaju da za njih misle da su plaća. Nose uniformu, ali ih obučavaju da za nju misle da je odijelo. Jedina razli-

ka je ta da ih je obrazovanje naučilo da daju drugačija imena instrumentima izrabljivanja i da preziru pripadnike svoje klase koji ih drugačije nazivaju.

[052] Obrazovanje je organizirano kao tržište prestiža u kojemu mali broj oskudnih kvalifikacija nudi ulaz u najbolje plaćene poslove, a sve ostalo pada niže na svoje mjesto u piramidi prestiža i cijene. Oskudnost zaražuje subjekt žudnjom za obrazovanjem kao nečim što obdaruje magičnom sposobnošću stjecanja “plaće” pomoću koje se onda mogu dalje nabavljati druge stvari. Instrumentom oskudnosti i hijerarhijskog porcioniranja obrazovanja radnike se nagovara da na obrazovanje gledaju gotovo onako kako bi vladajuća klasa željela – kao na privilegij.

[053] Radnici imaju stvarni interes za obrazovanjem koje im osigurava zaposlenje. Oni žele obrazovanje koje sadrži barem neko znanje, ali često ga poimaju u smislu prilike za posao. Ali dok radnici imaju interes za obrazovanjem koje im osigurava nekakvu sposobnost kretanja između radnih mjesta i industrija, čime zadržavaju nešto autonomije, kapitalisti zahtijevaju reduciranje obrazovanja na njegove najfunkcionalnije vokacijske elemente, na ono najnužnije što je kompatibilno s pojedinom funkcijom.

[054] Informacijski proletarijat – infoproleter – stoje van te potrebe za obrazovanjem kao neplaćenim ropstvom koje predodređuje život nadničarskog roba. Oni utjevljuju rezidualnu, antagonističku klasnu svijest i opiru se ropstvu obrazovanja. Oni vrlo dobro znaju da kapital nema namjenu za njih, osim da služe kao najniže plaćeni nadničarski robovi. Oni vrlo dobro znaju da ih znanstvenici i mediji tretiraju kao predmet dokone radoznalosti. Infoproleter preziru obrazovanje i žive od znanja s ulice. I ubrzo upoznaju policiju.

[055] Hakerska klasa ima podvojen odnos prema obrazovanju. Hakeri žude za znanjem, a ne za obrazovanjem. Hakeri nastaju samo čistom slobodom znanja po sebi i za sebe. To hakera stavlja u antagonistički odnos prema borbi kapitalističke klase da učini obrazovanje uvodom u nadničarsko ropstvo.

[056] Hakerima možda nedostaje razumijevanja za drugačiji odnos što ga radnici imaju prema obrazovanju i možda nasjedaju elitističkoj i hijerarhijskoj kulturi obrazovanja, koje samo podržava njegovu oskudnost i njegovu ekonomsku vrijednost. Hakera laskanja prestižnošću mogu obmanuti da stavi virtualnost u službu konformizma, profesionalnog elitizma namjesto kolektivnog iskustva i da se otcijepi od novonastajuće kulture hakerske klase. To se događa kada hakeri pretvore u fetiš ono što predstavlja njihovo obrazovanje, namjesto da se izražavaju kroz znanje.

[057] Obrazovanje nije znanje. Niti je ono nužno sredstvo za stjecanje znanja. Znanje može isto tako spremno proizaći iz svakodnevnog života. Obrazovanje je organizacija znanja unutar limitacija oskudnosti, pod predznakom vlasništva. Obrazovanje preobražava subjekte koji uđu na njegova vrata u objekte klasne moći, funkcionalne elemente koji su pounutrili njenu disciplinu. One koji se opiru njegovoj objektivizaciji obrazovanje pretvara u poznate i nadzirane objekte drugih režima objektivizacije – policije i meke policije disciplinarne države. Obrazovanje proizvodi subjektivitet koji je isprepleten s objektivitetom komodificirane proizvodnje. Obrazovanje je moguće stjecati, kao da je riječ o kakvoj stvari, ali znalcem se postaje kroz proces transformacije. Znanje, kao takvo, obrazovanje uspijeva zahvatiti uvijek samo djelomično. Znanje kao praksa uvijek mu izmiče i nadmašuje ga. “Ne postoji vlasništvo u mišljenju, ni vlastiti identitet, ni subjektivno vlasništvo.”*

[058] Hak daje izraz znanju u njegovoj virtualnosti proizvodnjom novih apstrakcija, koje se ne uklapaju nužno u disciplinarni režim što rukovodi obrazovanjem i komodificira ga. Znanje u svom najapstraktnijem i najproduktivnijem obliku možda jest rijetko, ali ta rijetkost nema veze s oskudnošću što mu je nameće komodifikacija i hijerarhija obrazovanja. Rijetkost znanja izraz je neuhvatljive mnogostrukosti same prirode koja se odbija disciplinirati. Priroda se razvija u svom vremenu.

[059] U svojoj borbi za srce i dušu društvenog aparata učenja hakeri trebaju saveznike. Ako prigrlje klasne zahtjeve radnika za znanjem koje ih oboružava umijećem i vještinom da mogu raditi u ovome svijetu, hakeri mogu razvrgnuti povezanost zahtjeva kapitalističke klase za oblikovanjem oruđa koja će raditi za njen probitak i zahtjeva radnika za praktičnim znanjem korisnim za njihove živote. To se može kombinirati sa znanjem temeljenim na samorazumijevanju radnika kao člana klase s klasnim interesima.

[060] Kulture radničke klase, čak i u svojem komodificiranom obliku, još uvijek sadrže klasni senzibilitet koji je koristan kao temelj za kolektivno samopoznavanje. Haker koji radi u obrazovanju raspolaže potencijalom prikupljanja i širenja tog iskustva apstrahirajući ga kao znanje. Virtualnost svakodnevnog života je radost proizvodnih klasa. Virtualnost iskustva znanja radost je koju haker izražava kroz hak. Hakersku klasu jedino obogaćuje otkrivanje znanja skrivenog u iskustvu radne svakodnevice, koje se daje apstrahirati iz svoga komodificiranog oblika i izraziti u svojoj virtualnosti.

[061] Razumijevanje i prigrljivanje klasne kulture i interesa radničke klase mogu u mnogo pogleda unaprijediti hakerski interes. To nudi brojčano snažan korpus saveznika u mnogo manje zastupljenom interesu za znanjem. To nudi mjesto susreta za potencijalne klasne saveznike. To otvara mogućnost otkrivanja taktika svakodnevnog hakiranja što ih prakticiraju radničke i seljačke klase.

[062] I radnici i hakeri imaju interes za školovanjem u kojem su resursi raspodijeljeni na područvljenoj – i područvljujućoj – osnovi koju je Marx naznačio kao: “Svakome prema njegovoj potrebi, od svakoga prema njegovim sposobnostima.”* Bez obzira koliko se razilazili u svome shvaćanju svrhe znanja, radnicima i hakerima je zajednički interes za otpor obrazovnom “sadržaju” koji samo obučava robove za robnu proizvodnju, ali i za otpor prodorima koje vektoralistička klasa želi napraviti u obrazovanje kao “industriju”.

[063] Unutar institucija obrazovanja neki se kao radnici bore protiv eksploatacije svoga rada. Neki se bore da bi demokratizirali upravljanje institucijom. Neki se bore da je učine odgovornom za potrebe proizvodnih klasa. Neki se bore za autonomiju znanja. Svi ti, ponekad konkurirajući i konfliktni zahtjevi elementi su iste borbe za znanjem koje je slobodna proizvodnja po sebi i slobodna proizvodnja ne samo za sebe, već i za proizvodne klase.

[064] Unaprijed upozoren, unaprijed spreman. U nerazvijenom svijetu, na jugu i istoku, pastoralistička klasa i dalje seljake pretvara u kmetove, oduzimajući im njihova tradicijska prava i polažući pravo na zemlju kao vlasništvo. Seljaci se još uvijek bore za opstanak u svojoj novostečenoj slobodi od sredstava za preživljavanje. Kapital još uvijek pretvara seljake u radnike i izrabljuje ih do krajnjih bioloških mogućnosti. Oni proizvode materijalna dobra na koje vektoralna klasa u razvijenom svijetu lupa svoje logoe u skladu s dizajnima koje štiti patentima i zaštićenim tržišnim znakovima. A sve to poziva na novu pedagogiju potlačenih, i to ne na onu koja cilja na to da podređeni imaju bolji osjećaj o sebi kao subjektima u novonastajućem vektoralnom svijetu multikulturalnog spektakla, već onu koja pruža oruđa za borbu protiv te stalne objektivizacije proizvodnih klasa svijeta.

[065] Vladajuće klase žele obrazovni aparat u kojemu se prestižno obrazovanje može kupovati i za najgluplje nasljednike privatnog bogatstva. Iako se to može činiti privlačnim bolje plaćenim radnicima kao osiguravanje budućnosti za njihovu djecu bez obzira na nadarenost, na kraju si možda ni oni neće moći priuštiti koristi te nepravde. Interesi proizvodnih klasa u cjelini počivaju u demokratskom znanju koje se temelji na slobodnom pristupu informacijama i raspodjeli resursa prema nadarenosti, a ne bogatstvu.

[066] Dok kapitalistička klasa vidi obrazovanje kao sredstvo za određenu svrhu, vektoralistička klasa ga vidi kao svrhu po sebi. Ona vidi prilike da obrazovanje pretvori u zasebnu profitabilnu industriju, temeljenu na osiguravanju intelektualnog vlasništva kao oblika privatnog vlasništva. Ona nastoji privatizirati znanje kao resurs, upravo kao što privatizira znanost i kulturu, ne bi li osigurala njihovu oskudnost i njihovu vrijednost. Za vektoraliste obrazovanje je samo više “sadržaja” za komodifikaciju u vidu “komunikacije”.

[067] Vektoralistička klasa zahtijeva komodifikaciju obrazovanja u globalnim razmjerima. Najbolje i najbistrije iz svih dijelova svijeta mami se u njene tvornice prestiža visokog obrazovanja u razvijenom svijetu. Nerazvijeni svijet s pravom se tuži na “odljev mozgova”, isisavanje njegovih intelektualnih resursa. Opći intelekt se nakuplja i pretvara u sliku i priliku komodifikacije. Oni kojima se nudi sloboda u potrazi za znanjem kao takvim i dalje služe komodifikaciji obrazovanja utoliko što postaju reklama za instituciju koja nudi tu slobodu u zamjenu za unapređivanje njenog prestiža i globalne marketinške snage.

[068] Mnogi sukobi unutar visokog obrazovanja samo su odvratanje pozornosti od klasne politike znanja. Obrazovanje “disciplinira” znanje, segregirajući ga u homogena “polja”, kojima predsjedaju primjereno “kvalificirani” skrbnici sa zadatkom da ureduju nad njegovim reprezentacijama. Proiz-

vodnjom apstrakcije kako unutar tih polja, tako i preko njihovih granica, upravlja se u interesu očuvanja hijerarhije i prestiža. Žudnje koje mogu potaknuti temeljito ispitivanje i preispitivanje novih apstrakcija kanalizira se u želju za priznanjem. Haker se poistovjećuje sa svojom vlastitom komodifikacijom. Priznanje postaje formalno, a ne supstancijalno. Ono povećava subjektivni osjećaj vrijednosti po cijenu objektivizacije proizvoda hakiranja kao apstrakcije. Iz tog ograničavanja žudnje za znanjem nastaje kružna parada lažnih problema discipline i discipline lažnih problema.

[069] Samo jedan intelektualni sukob ima za hakere stvarnu težinu u klasnoj problematici: pitanje vlasništva. Čije je znanje vlasništvo? Je li uloga znanja da autorizira subjekte koje se priznaje samo prema njihovoj funkciji u ekonomiji? Ili je funkcija znanja da proizvodi uvijek drugačije pojavne oblike haka, kroz koje subjekti uče kako postati drugi od onih koji jesu i otkriti da objektni svijet sadrži drugačije potencijale no što se pričinja? To je borba za znanjem našeg vremena. “U trenutku kada proglašava vlasništvo nad svojim idejama, filozofi stupaju u savez s a silama koje kritiziraju.”*

[070] Hakirati znači dati izraz znanju u bilo kojem od njegovih oblika. Hakersko znanje u praksi podrazumijeva politiku slobodnih informacija, slobodnog učenja, dara koji rezultira iz *peer-to-peer* mreže. Hakersko znanje također podrazumijeva etiku znanja koje je otvoreno za žudnje proizvodnih klasa i slobodno od podvrgavanja robnoj proizvodnji. Hakersko znanje je znanje koje izražava virtualnost prirode time što je transformira, posve svjesno mogućih dobitaka i opasnosti. Kada je znanje oslobođeno od oskudnosti, slobodna proizvodnja znanja postaje znanjem slobodnih proizvođača. Ovo možda zvuči kao utopija, ali priče o stvarno postojećim privremenim zonama hakerske slobode su nebrojene. Stallman: “Bilo je to pomalo poput Rajskog vrta. Nije nam padalo na pamet da ne surađujemo.”*

Hakiranje

[071] Hak dopire do virtualnoga – i transformira aktualno. “Da bi se računao kao hak pothvat mora biti prožet inovativnošću, stilom i tehničkom virtuoznošću.”* Pojmovi hakiranje i haker u ovom se smislu javljaju u elektrotehnici i računarstvu. Budući da su to vodeća područja stvaralačke proizvodnje u vektoralnom svijetu, primjereno je i da ta imena predstavljaju širu djelatnost. Hakiranje novih informacijskih vektora zbilja je i postalo prevratnica u nicanju šire svijesti o stvaralačkoj proizvodnji apstrakcije.

[072] Od same svoje pojave u računarskim krugovima, hakerska “etika” se suočavala sa silama komodificiranog obrazovanja i komunikacije. Kao što Himanen bilježi, hakeri, koji “žele realizirati svoje strasti”, predstavljaju “opći društveni izazov”, ali za realiziranje vrijednosti tog izazova “trebat će vremena, kao što ih trebaju sve velike kulturne mijene.”** Trebat će i više nego vremena, jer je to više od kulturne mijene. Trebat će borbe, budući da je ono što haker priziva u bivanju u svijetu novi svijet i novo bivanje. Osloboditi pojam haker od njegovih pojedinosti, shvatiti ga apstraktno, prvi je korak u toj borbi.

[073] Apologeti vektoralnih interesa žele ograničiti semantičku produktivnost termina “haker” na puki kriminal upravo zato jer se boje njegova apstraktnijeg i mnogostrukog potencijala – njegova klasnog potencijala. Posvuda se šire glasine o hakeru kao novom obliku maloljetnog delinkventa, nihilističkog vandala ili sluge organiziranog kriminala. Ili ga se pak predočava kao tek bezazlenu supkulturu, opsesivno bavljenje u kućnoj radinosti sa svojim ograničenim stilom što se tiče pojavnosti i pravila ponašanja. Posvuda se želja da se otvori virtualnost informacije, dijeli podatke kao dar, prisvaja vektor za izražavanje, prikazuje kao predmet moralne panike, izlika za nadzor i ograničavanje tehničkog znanja na “nadležne vlasti”. To nije prvi put da se proizvodne klase suočavaju s tom ideološkom ucjenom. Haker se sada kod službenih organa vladajućeg poretka javlja rame uz rame uz svoje arhetipske prethodnike – organiziranog radnika i buntovnog seljaka. Haker je u izvrsnom društvu.

[074] Virtualno je pravo područje hakera. Iz virtualnoga, naime, haker proizvodi uvijek nove izraze aktualnoga. Za hakera je ono što se predočava kao stvarno uvijek parcijalno, ograničeno, možda čak i lažno. Za hakera uvijek postoji suvišak mogućnosti izražen u onome je što aktualno, suvišak virtualnoga. To je neiscrpno područje onoga što je zbiljsko, ali ne i aktualizirano, onoga što nije, ali što može postati. Područje u kojem se, kao što Massumi kaže, “ono što se ne može iskusiti ne može nego osjetiti”.* Hakirati znači pustiti virtualno u aktualno, dati izraz razlici zbiljskoga.

[075] Svako područje prirode može iznjedriti virtualno. Apstrahirajući od prirode, hakiranje proizvodi mogućnost za drugačiju prirodu, drugu prirodu, treću prirodu, prirodu do u beskonačnost – za udvajanje i udvajanje udvajanja. Hakiranje otkriva prirodu prirode, njene proizvodne – i destruktivne – moći. To vrijedi podjednako u fizici kao i u seksualnosti, u biologiji kao i u politici, u računarstvu kao i u umjetnosti ili filozofiji. Priroda bilo kojeg područja može se hakirati. U prirodi je hakiranja da slobodno otkriva, da slobodno pronalazi, da stvara i slobodno proizvodi. Ali u prirodi hakiranja nije da eksploatira tako proizvedene apstrakcije.

[076] Kada se hak reprezentira kroz apstrakciju prava vlasništva, onda informacija kao vlasništvo stvara hakersku klasu kao klasu. To intelektualno vlasništvo drugačija je vrsta vlasništva od zemlje ili kapitala, jer pravo na nj može polagati samo kvalitativno nova kreacija. Pa ipak, kada je zarobljen u reprezentaciju vlasništva, hak postaje ekvivalent bilo kojeg drugog vlasništva, komodificirana vrijednost. Vektoralna klasa mjeri svoj ukupni prihod u istoj valuti kao kapitalisti i pastoralisti, čineći patente i autorska prava ekvivalentnima tvornicama ili poljima.

[077] Primjenom uvijek novih oblika apstrakcije, hakerska klasa proizvodi mogućnost proizvodnje, mogućnost stvaranja nečega iz svijeta i sa svijetom – i življenja na višku proizvedenom primjenom apstrakcije na prirodu – bilo koju pri-

rodu. Apstrakcija, jednom kad se počne primjenjivati, može se doimati čudnom, “neprirodnom” i može donijeti radikalne promjene svojim pojavljivanjem. Ako ustraje, počinje je se uzimati zdravo za gotovo. Postaje drugom prirodom. Proizvodnjom novih oblika apstrakcije hakerska klasa proizvodi mogućnost budućnosti. Dakako, neće svaka nova apstrakcija iznjedrili produktivnu primjenu na svijet. U praksi malo koja inovacija ikad u tome i uspijeva. Međutim, rijetko se može unaprijed znati koje će se apstrakcije preplesti s prirodom na produktivan način.

[078] U interesu je hakera da budu slobodni da hakiraju radi hakiranja. Slobodno i neograničeno hakiranje novoga proizvodi ne samo Budućnost, već beskonačni dijapazon budućnosti, budućnost samu kao virtualnost. Svaki hak je izraz neiscrpane mnogostrukosti budućnosti, virtualnosti. Međutim, svaki hak, ako ga se želi realizirati kao oblik vlasništva i pripisati mu vrijednost, mora poprimiti oblik ne izraza mnogostrukosti, nego reprezentacije nečega ponovljivoga i reproduktibilnoga. Vlasništvo zarobljava samo jedan aspekt haka, njegovu reprezentaciju i objektivaciju u vidu vlasništva. Ono ne može zahvatiti beskonačnu i neograničenu virtualnost iz koje hak crpi svoj potencijal.

[079] Sankcijom zakona hak postaje konačno vlasništvo, a hakerska klasa se rađa, kao što se sve klase rađaju, iz odnosa prema obliku vlasništva. Kao što je slučaj sa zemljom ili kapitalom kao oblicima vlasništva, intelektualno vlasništvo nameće odnos oskudnosti. Ono pripisuje pravo na vlasništvo jednom vlasniku na uštrb ne vlasnika, klasi posjednika na uštrb razvlaštenih. “Filozofija intelektualnog vlasništva reificira ekonomski racionalizam kao prirodnu ljudsku odliku.”*

[080] Samom svojom prirodom čin hakiranja nadilazi ograničenja koja mu nameće vlasništvo. Novi hako- vi odmjenuju stare i obezvjeđuju ih kao vlasništvo. Hak uzima informaciju koja je obezvrijeđena do izlišnosti ponavljanjem kao komunikacijom i iz nje ponovno proizvodi novu informaciju. To za hakersku klasu stvara interes za slobodnu dostupnost infor-

macije, a ne za isključivo pravo korištenja. Nematerijalni aspekt u naravi informacije znači da to da netko posjeduje informaciju ne treba drugoga lišiti nje. Polja istraživanja drugoga su reda apstrakcije nego agrokulturna polja. Dok je isključivost vlasništva možda nužna kod zemlje, ona nema nikakvog smisla u znanosti, umjetnosti, filozofiji, kinematografiji ili glazbi.

[081] Kad se hak utjelovljuje u formi vlasništva, onda to čini na posve osobit način, zadajući hakerskoj klasi kao klasi interese koji su posve drugačiji od interesa drugih klasa, bilo da je riječ o eksploatirajućim ili eksploatiranim klasama. Interes hakerske klase počiva ponajprije u slobodnom kolanju informacija, budući da je to nužan preduvjet za ponovno očitovanje haka. Ali hakerska klasa kao klasa također ima taktički interes za reprezentacijom haka u vidu vlasništva, kao nečega iz čega se može stvoriti izvor prihoda koji hakeru daje nekakvu neovisnost o vladajućim klasama. Hakerska klasa otvara virtualno prema povijesnom kada ishakirava način kako da povijesno žudi za tek partikularnim oblikom virtualnoga.

[082] Sama priroda haka izaziva u hakera krizu identiteta. Haker traga za reprezentacijom toga što to znači biti hakerom u identitetima drugih klasa. Neki sebe vide kao vektoraliste, trgujući na osnovu oskudnosti svoga vlasništva. Neki sebe vide kao radnike, ali kao privilegirane u hijerarhiji nadničara. Hakerska klasa proizvodi sebe kao takvu, ali ne i za sebe. Ona (još) ne posjeduje svijest o svojoj svijesti. Ona nije svjesna svoje vlastite virtualnosti. Zbog svoje nesposobnosti da – do sada – postane klasa za sebe frakcije hakerske klase neprestano se otcjepljuju i poistovjećuju svoje interese s interesima drugih klasa. Hakeri osobito riskiraju da ih se u očima radničke i seljačke klase poistovjeti s vektoralističkim interesima, koji nastoje privatizirati informacije potrebne za proizvodni i kulturni život svih klasa.

[083] Hakirati znači apstrahirati. Apstrahirati znači proizvoditi ravan na kojoj različite stvari mogu ući u odnos. To znači proizvoditi imena i brojeve, lokacije i smjerove

tih stvari. To znači proizvoditi one vrste odnosa, i odnosa odnosa, u koje stvari mogu ući. Diferenciranje funkcionalnih komponenti raspoređenih na ravni sa zajedničkim ciljem hakersko je postignuće, bilo da je riječ o tehničkom, kulturnom, političkom, seksualnom ili znanstvenom području. Postigavši kreativnu i produktivnu apstrakciju na toliko drugih područja, hakerska klasa tek treba proizvesti sebe kao svoju vlastitu apstrakciju. Ono što tek treba stvoriti, kao apstraktni, kolektivni, afirmativni projekt je, kao što Ross kaže, “hakersko znanje, sposobno za preosposobljavanje, dakle prekodiranje kulturnih programa i preprogramiranje društvenih vrijednosti koje otvaraju prostor za nove tehnologije; hakersko znanje, sposobno također za stvaranje novih popularnih romansi oko alternativnog korištenja ljudske ingenioznosti.”*

[084] Borba hakerske klase podjednako je borba protiv sebe same koliko i protiv drugih klasa. U prirodi je haka da on mora nadići hak koji je identificirao kao svog prethodnika. U očima hakera hak ima vrijednost jedino kao kvalitativni razvoj prethodnog haka. No, hakerska klasa unosi taj duh također i u odnos spram sebe same. Svaki haker vidi drugoga kao rivala, odnosno kao suučesnika protiv drugog rivala, a ne – još uvijek ne – kao sudruga-pripadnika iste klase sa zajedničkim interesom. Taj zajednički interes tako je teško dokučiti upravo jer je on zajednički interes za kvalitativnu diferencijaciju. Hakerska klasa ne treba jedinstvo u identitetu, već teži prema mnogostrukosti u razlici.

[085] Hakerska klasa proizvodi razlikovanja jednako kao i odnose, tako da se mora boriti protiv razlikovanja koja je sama stvorila ne bi li osmislila sebe kao takvu. Proizvevši sebe kao sam proces razlikovanja, ona mora razlikovati između svoga konkurentskog interesa u haku i svoga kolektivnog interesa u otkrivanju odnosa između hakera koji izražava otvorenu i trajnu budućnost njenih interesa. Njen konkurentski interes može se zahvatiti u formi vlasništva, ali ne i njen kolektivni interes. Kolektivni interes hakerske klase iziskuje novi oblik klasne borbe.

[086] Hakerska klasa može uvrstiti one sastavnice drugih klasa koje pomažu u ozbiljenju hakerske klase kao klase za sebe. Hakeri su tako često pružali drugim klasama sredstva za samoostvarenje – kao “organski intelektualci” vezani uz pojedinačne klasne interese i formacije. Ali nakon što su vodili – i krivo navodili – radničku klasu kao njena intelektualna “avangarda”, vrijeme je hakerima da prepoznaju kako su njihovi interesi odvojeni od interesa radničke klase, premda su oni potencijalno saveznici. Od predvodnika radničke klase hakeri će možda tek trebati naučiti kako da osmisle sebe kao klasu. Ako hakeri poučavaju radnike kako hakirati, radnici su ti koji poučavaju hakere kako biti klasa, klasa po sebi i za sebe. Hakerska klasa postaje klasa ne preuzimanjem identiteta radničke klase, već diferenciranjem od njega.

[087] Vektorsko dovodi razvijeni svijet izravno u dodir s nerazvijanim svijetom, probijajući time okvire država i zajednica, pa čak i okvire samog subjekta. Najsiromašniji seljaci u borbi su ne samo protiv lokalne pastoralističke klase, već i protiv vektoralističke klase koja se nemilosrdno trudi monopolizirati informacije sadržane u sjemenju ili iscjeliteljskim svojstvima ljekovitih biljki koje su odavno znane tradicionalnim narodima. Seljaci, radnici i hakeri suočavaju se s različitim vidovima iste borbe za oslobođenje informacije od vlasništva, i od vektoralne klase. Najizazovniji hak našeg vremena je izražavanje toga zajedničkog iskustva svijeta.

[088] Premda nije svatko haker, svatko hakira. Doprijeti do virtualnoga zajedničko je iskustvo, budući da je riječ o iskustvu onoga što je zajedničko. Ako hakiranje probija okvire, onda je veliki globalni hak kretanje razvlaštenih nerazvijenog svijeta ispod i preko svake granice, duž svakog vektora sljedeći obećanja razvijenog svijeta. Vektori komunikacije po cijelom svijetu siju kao konfete reprezentacije komodificiranog života, mameći subjekte prema njegovim objektima, oslanjajući se na vektore migracije u dosad neviđenim razmjerima. Ali ono što tek preostaje za hakirati novo je otvaranje izraza za to kretanje, nova žudnja pored tog mamljenja subjekata reprezentacijom

objekta, subjekata koji će, prije ili kasnije, zapasti u dosadu i razočaranje. Vektoralni svijet hakira se do u osnove, iznutra i izvana, zahtijevajući združivanje svih nastojanja da se apstrahira žudnja od vlasništva i oslobode navlastitosti apstrahirane žudnje.

Povijest

[089] Povijest je po sebi apstrakcija, ishakirana iz nepokorive informacije koju su iznjedrili produktivni sporovi nastali u prepletanju sadašnjosti i prošlosti. Iz informacije koja nalazi izraz u događajima povijest oblikuje poretke objektivne i subjektivne reprezentacije.

[090] Reprezentacija dominantne povijesti u nekoj eri proizvod je obrazovnog aparata koji uspostavljaju njene vladajuće moći. Čak i povijest sporenja poprima oblik u institucijama koje nije ona stvorila. Iako ne predstavlja sva povijest interese vladajućih klasa, institucija povijesti postoji kao nešto drugo nego što može postati kada je oslobođena klasnih ograničenja – naime, apstraktni vodič za transformaciju vladajućeg poretka u interesu proizvodnih klasa, čije kolektivno djelovanje izražava događaje koje povijest samo reprezentira.

[091] Povijest nije nužnost. “Danas povijest još uvijek označava skup uvjeta, koliko god recentni bili, kojima okrećemo leđa da bismo postali.”* Da bi bila nešto više od reprezentacije, povijest mora zahtijevati nešto više od svog usavršavanja kao reprezentacije, kao predodžbe koja je vjerna onome što reprezentira, ali i odvojena od njega. Ona može izražavati svoju razliku od stanja stvari koje se pokazuju pod autorstvom vladajuće klase. Ona može biti povijest ne samo onoga što svijet jest, nego onoga što on može postati.

[092] Ta druga povijest, hakerska povijest, spaja zapis događanja kao objekt koji je odvojen od kolektivnog djelovanja i djelovanje subjektivne sile koja se bori za oslobođenje od vlastite objektivacije. Hakerska povijest upoznaje proizvodne klase s proizvodom njihova vlastitog djelovanja, koji će inače biti reprezentiran – i to ne samo prema dominantnoj verziji povijesti, nego i prema samoj vladajućoj klasi u cjelokupnu njenom djelovanju – kao nešto odvojeno.

[093] Hakerska povijest ishakirava iz prividâ i vraća proizvodnim klasama njihovo vlastito iskustvo zatvaranja njihove proizvodne energije u uzastopne oblike vlasništva. Od izravnog podvrgavanja osobnom posjedniku koje tvori ropstvo, preko rascjepkanog sustava lokalnih vlastelinstava i duhovnog podvrgavanja koji tvore feudalizam, do apstraktnog i univerzalizirajućeg privatnog vlasništva komodificirane ekonomije, u svim dosadašnjim razdobljima vladajuća klasa je izvlačila višak vrijednosti iz slobodne sposobnosti proizvodnih klasa. Hakerska povijest ne reprezentira samo proizvodnim klasama ono što su izgubile, ona izražava i ono što tek mogu dobiti – povrat njihove vlastite proizvodne snage po sebi i za sebe.

[094] Povijest proizvedena u institucijama vladajućih klasa pretvara samu povijest u oblik vlasništva. Za hakersku povijest dominantna povijest je samo vidljivo očitovanje kako dominantni oblik vlasništva zatvara proizvodnu moć unutar reprezentacije. Čak i tobožnje “radikalne” povijesti, socijalne povijesti, povijest odozdo, završavaju kao oblik vlasništva, kojima se trguje u skladu s njihovom reprezentacijskom vrijednošću na novonastajućem tržištu komodificirane komunikacije. Kričička povijest odmeće se od dominantne povijesti onda kada uznapreduje do kritike svoga vlastitog oblika kao vlasništva, i dalje, do izraza nove proizvodne povijesti i povijesti proizvodnosti.

[095] Hakerska povijest osporava ne samo sadržaj povijesti, nego i njen oblik. Dodavanje sveudilj novih reprezentacija na gomilu dobara povijesti, čak reprezentacija potlačenih i isključenih, ne postiže ništa ako ne osporava odvajanje povijesti kao reprezentacije od velikih proizvodnih sila, koje uostalom i stvaraju povijest. Obrazovni aparat razvijenog svijeta učinio bi i nezapisani glas subalternog seljaka dijelom svog vlasništva, međutim proizvodnim klasama dovoljan je samo govor njihove vlastite proizvodnosti da bi povratile proizvodnost govora.

[096] U borbi za povijest je bitno izraziti njen potencijal da bude i drugačija i učiniti je dijelom proizvodnih resursa za samosvijest samih proizvodnih klasa, uključujući i hakerske klase. Hakerska klasa, kao i proizvodni rad posvuda, može postati klasa za sebe kada je oboružana poviješću koja izražava njen potencijal u okvirima potencijala svih razvlaštenih klasa.

[097] Hakersku povijest ne treba izmišljati od početka, kao svježi hak koji je našao izraz ni iz čega. Ona sasvim slobodno plagira povijesnu svijest svih proizvodnih klasa prošlosti i sadašnjosti. Povijest slobodnih je slobodno ponuđena povijest. Dar proteklih borbi sadašnjici, koji ne obavezuje ni na što osim na provođenje. Ona ne iziskuje iscrpno proučavanje. Dovoljno ju je poznavati u apstrakciji da bi je se prakticiralo u konkretnom.

[098] Jedno je, kao dio tog dara, već poznato. Zatvaranje slobodne proizvodnosti unutar reprezentacije vlasništva, kojim država upravlja u interesu vladajuće klase, može ubrzati razvoj na neko vrijeme, ali ga na kraju neumitno usporava i ometa. Daleko od toga da predstavlja savršeni oblik za sva vremena, vlasništvo je uvijek kontingentno i čeka da njegove okove prevlada neki svježi hak. Prošlost poput nesаницe tišti svijest današnjice.

[099] Proizvodnja raskida okove vlasništva, njene lokalne i kontingentne reprezentacije prava i prisvajanja, proizvođači konačno apstraktni i univerzalizirajući oblik vlasništva, privatno vlasništvo. Privatno vlasništvo obuhvaća zemlju, kapital i naposljetku informaciju, svodeći svako od njih pod svoj apstraktni oblik i pretvarajući svako od njih u robu. Ono izdvaja zemlju iz kontinuuma prirode i pretvara je u stvar. Izdvaja proizvođače sačinjene od prirode u objekte za kupoprodaju i pretvara ih također u stvari. Naposljetku, privatno vlasništvo pretvara informaciju, taj nematerijalni potencijal, u stvar. A iz te trostruke objektivizacije vlasništvo proizvodi, između ostalog, svoju objektiviranu i beživotnu inačicu povijesti.

[100] Napredovanje privatizacije vlasništva stvara na svakom stupnju klasu koja posjeduje sredstva za proizvodnju viška vrijednosti iz njega i proizvodnu klasu koja je razvlaštena od njega. Taj proces teče neujednačeno, ali je iz varirajućih događaja moguće apstrahirati prikaz napredovanja apstrakcije, polazeći od apstrahiranja od prirode koje je zemljišni posjed.

[101] Kako zemlja postaje predmetom univerzalizirajućeg zakona apstrahiranog privatnog vlasništva, tako se javlja i klasa koja profitira od vlasništva nad njom. Pastoralistička klasa, svojom dominacijom nad organima države, proizvodi pravne fikcije koje će legitimirati tu krađu prirode od tradicionalnog oblika života.

[102] Sigurna u svoje vlasništvo nad zemljom, pastoralistička klasa nameće razvlaštenima svaki oblik izrabljivačkog odnosa koji joj može proći i za koji može privoliti državu da ga podrži silom – veleposjedništvo, ropstvo, napoličarstvo. Svaki od njih tek je mjera u kojoj država tolerira prerogative pastoralne moći. U svojoj žeđi za radom koji bi zemlju učinio stvarno produktivnom i izvukao višak vlasništva, nikakva drskost nije prevelika, nijedan kutak svijeta izuzet od zahtjeva za vlasništvom i izгона onih koji se brinu o zemlji.

[103] Tu razvlaštenost omogućuje hak privatnog vlasništva, kojim se zemljište javlja kao pravna fikcija, jamčeći pastoralističkoj klasi pristup proizvodnosti prirode. Ono što ubrzava razvlaštenje seljaka uzastopni su agrikulturni hakovi, koji povećavaju proizvodnu moć agrikulturnog rada, stvarajući ogromno bogatstvo iz viška vrijednosti.

[104] Kmetovima, koji su nekad držali tradicionalno pravo na zemlju, ta prava osporava državni aparat pod kontrolom pastoralističke klase. Agrikulturni hak pokreće tokove razvlaštenih kmetova i oni postaju, u najpovoljnijem slučaju, radnici koji prodaju svoju radnu snagu novonastajućoj kapitalističkoj klasi. Pastoralizam rađa kapitalizam. Pastoralna klasa proizvodi "društveni oblik sa specifičnim 'zakonima kretanja' koji će naposljetku dovesti do kapitalizma u njegovu zrelost, industrijskom obliku."*

[105] Kao što pastoralisti koriste državu da bi osigurali zemlju kao privatno vlasništvo, tako i kapitalisti koriste svoju moć nad državom ne bi li osigurali pravne i administrativne uvjete za privatizaciju tokova sirovina i proizvodnih sredstava u obliku kapitala. Kapitalistička klasa stječe sredstva za upošljavanje radne snage ulaganjem viška bogatstva stvorenog ratarstvom i trgovinom u još produktivnije apstrakcije koje su proizvod novih hakova, što rezultira podjelom rada, tvorničkim sustavom, inženjerskim projektiranjem proizvodnje. Apstrakcije koje predstavljaju privatno vlasništvo, nadničarski odnos i robna razmjena nude ravan na kojoj nesmetano može teći brutalno izvlačenje viška vrijednosti. Ali bez mukotrpnog rada velikog mnoštva seljaka i radnika te bez sve inventivnijeg hakiranja novih apstrakcija, samo privatno vlasništvo ne mijenja svijet.

[106] Zemlja i kapital neko vrijeme predstavljaju konfliktne interese koji se međusobno bore kroz državnu dominaciju. Zemljišni interesi pokušavaju postići monopol nad prodajom namirnica unutar prostora nacije posredstvom države, dok se kapital bori da bi otvorio tržište i time rušio cijenu hrane. Isto tako, pastoralisti pokušavaju otvoriti nacionalno tržište za tokove proizvedenih dobara, dok kapital u svojim povojima teži zaštititi svoj monopol unutar nacionalnih okvira. Ovaj konflikt proizlazi iz razlike u obliku vlasništva temeljenog na zemlji naspram oblika vlasništva temeljenog na kapitalu, koji su kvalitativno različite vrste apstrakcije.

[107] Kapital, apstraktniji oblik vlasništva, uobičajeno odnosi pobjedu u borbi s pastoralnim interesima i otvara nacionalne okvire jeftinim uvoznim primarnim proizvodima. On umanjuje količinu viška vrijednosti koji ide pastoralističkoj klasi i sebi osigurava niže troškove proizvodnje, čime njegova dobra postaju međunarodno konkurentnija. Borbe te vrste nisu neuobičajene među inače savezničkim vladajućim klasama i uvijek zaslužuju da ih hakerska povijest proučava s posebnom pozornošću na prilike koje se otvaraju u tim momentima tranzicije, a koje bi proizvodne klase mogle preokrenuti u svoju korist.

[108] Klase koje posjeduju sredstva za proizvodnju, bilo da je riječ o pastoralističkoj klasi u posjedu pašnjaka i oranica, o kapitalističkoj klasi u posjedu tvornica i ljevaonica ili vektoralističkoj klasi u posjedu zaliha, tokova i vektora informacija, uvijek izvlače višak vrijednosti od proizvodnih klasa. Izvlačenje viška vrijednosti ključ je za kontinuitet klasnog društva, ali oblik viška vrijednosti, i oblik same vladajuće klase, prolazi kroz sljedeće tri povijesne faze: pastoralist, kapitalist, vektoralist – s odgovarajućim oblicima viška vrijednosti: renta, profit, marža. Budući da je svaki zasnovan na sve apstraktnijem obliku vlasništva, sve manje vezan za pojedinačni aspekt materijalnosti prirode, sve ga je teže monopolizirati i osigurati. Stoga svaka vladajuća klasa sve više ovisi o sili zakona da bi osigurala svoje vlasništvo, pretvarajući zakon u dominantni oblik nadgradnje za očuvanje infrastrukturne moći.

[109] Vlasništvom nad sredstvima za proizvodnju vladajuće klase ograničavaju onaj udio viška vrijednosti koji se vraća proizvodnim klasama, viška vrijednosti iznad i preko najnužnijega za život, a najnužnije za život pak vraćaju u komificiranom obliku. Ali to nije dovoljno da bi se riješilo viška vrijednosti koji se nakuplja. Vladajuće klase moraju negdje pronaći tržište za svoje proizvode. Kolonije, gdje se proizvodi agrikulturni višak vrijednosti, prinuđene su otkupljivati natrag svoj vlasiti višak vrijednosti u obliku proizvedenih dobara.

[110] Kapital uskoro kolonizira kulturu vlastite radničke klase kod kuće, koja, boreći se da dobije nešto od viška vrijednosti koji proizvodi, spoznaje da ga može unovčiti samo za sve veću količinu roba. Radnička klasa razvijenog svijeta postaje tržište za ono što sama proizvodi. Njeni interesi bivaju razdvojeni od interesa proizvodnih klasa u kolonijama i bivšim kolonijama. Razvijeni svijet postaje razvijen ograničavanjem sposobnosti nerazvijenog svijeta da u njemu prodaje svoje proizvode, a zadržavanjem svojih privilegija na tržištima nerazvijenog svijeta. Razvijeni svijet koristi vektor kako bi očuvao okvire svojih država i, istodobno, kršio okvire nerazvijenog svijeta. Vektor jamči identitet onih koji su zaštićeni unutar okvira što ga vektor održava time što istodobno narušava identitet onih koji su podvrgnuti njegovim dislocirajućim učincima.

[111] I u razvijenom i u nerazvijenom svijetu proizvodne se klase potiče da poistovjećuju svoje interese s interesima vladajućih klasa, unutar okvira države.

[112] U razvijenom svijetu kapitalistička klasa i njen mlađi partner, pastoralistička klasa, osiguravaju pristanak radničke klase parcijalnim dijeljenjem viška vrijednosti, koje onda radničkoj klasi daje interes za očuvanje diskriminirajućih vektoralnih odnosa koji održavaju taj privilegij.

[113] U nerazvijenom svijetu pastoralistička klasa i kapitalistička klasa u povojima osiguravaju podršku pretežito poljoprivrednih proizvođača zahtjevom za suverenom državom slobodnom od kolonijalne vladavine koja bi se mogla autonomno razvijati i zahtjevom za pravednošću u trgovini s razvijenim svijetom. Suverenost, bilo ustupljena ili preoteta od razvijenog svijeta, nije, kao što nerazvijeni svijet otkriva, dovoljna da bi se osigurao razvitak. Nejednaki vektori trgovine bili su i ostaju osnovni razlog eksploatacije u nerazvijenom svijetu.

[114] Proizvodne klase zovu se tako jer su one pravi proizvođač bogatstva, bilo da je riječ o seljacima ili rudarima na zemlji, radnicima na materijalnoj ili nematerijalnoj vrijednosti ili hakerima koji proizvode sama nova sredstva za proizvodnju. Njihovi interesi i želje ne poklapaju se uvijek sami po sebi, zbog čega ih se i smatra odvojenim klasama koje su vezane uz različite vlasničke odnose i koje različito prevladavaju u različitim predjelima svijeta. Sagleda li ih se skupa, zajednička im je razvlaštenost od većeg dijela onoga što proizvode. Njihova povijest je povijest borbe za uživanje u plodovima vlastitog rada.

[115] Proizvodne se klase mogu izravno boriti protiv prisvajatelja, oko uvjeta međusobne razmjene, ili neizravno preko države. Država, koju su pastoralističke i kapitalističke klase koristile kao instrument legitimacije njihovog prisvajanja vlasništva, također može biti sredstvo kojim proizvodne klase nastoje iznova podružvovati dio viška vrijednosti – ubiranjem poreza i prenošenjem viška vrijednosti na proizvodne klase u obliku socijalne nadnice, kao što su zdravstvena njega, obrazovanje ili stanovanje.

[116] Oporezivanje može rasporediti višak vrijednosti na proizvodne klase, na vladajuće klase ili ga se može usmjeriti na širenje i naoružavanje same države. Dok vladajuće klase nastoje ograničiti zadiranje države u njene aktivnosti, one također nastoje usmjeriti višak vrijednosti za svoje namjene. Kapital može potaknuti državu da se naoruža i profitira od svog naoružavanja. U tom slučaju proizvodne klase na kraju potiču aranžman između države i kapitala – vojno-industrijski kompleks.

[117] Kapital tradicionalno prepušta državi informacijski intenzivne funkcije koje su bile od koristi kapitalističkoj i pastoralističkoj klasi u cjelini. Država postaje upravitelj reprezentacija posredstvom kojih klasno društvo u cjelini sebe upoznaje i regulira. Uspón vektoralističke klase raskinuo je taj aranžman. Vektoralna klasa koristi državu da bi proširila i obra-

nila privatizaciju informacija. Ona napada podruštvljenu znanost, kulturu, komunikaciju i obrazovanje što su ih druge klase pretežno ostavljale u rukama države. “Trenutno se odvija intelektualna otimačina zemlje.”*

[118] Svaka vladajuća klasa oblikuje vojnu silu na svoju sliku i priliku. Vektoralistička klasa zamjenjuje vojno-industrijski kompleks vojno-zabavnim kompleksom, pri čemu se višak vrijednosti preusmjerava na razvoj vektora za komandu, kontrolu i komunikaciju. Dok je vojno-industrijski kompleks podruštvovio dio rizika novih tehnologija po kapital i činio pouzdan izvor potražnje za njegove proizvodne kapacitete, vojno-zabavni kompleks iste te usluge nudi novonastajućoj vektoralističkoj klasi. Nove vojne ideologije – komanda i kontrola, informacijsko ratovanje, revolucija u vojnim pitanjima – odgovaraju potrebama i interesima vektoralne klase.

[119] Istodobno dok privatizira ono što je nekoć bila podruštvljena informacija, vektoralistička klasa okomljuje se na sposobnost hakerske klase da očuva stanovit stupanj autonomije nad svojim radnim uvjetima. Kako vektoralna klasa počinje monopolizirati zalihe, tokove i vektore informacija, tako hakerska klasa gubi kontrolu nad svojim neposrednim radnim uvjetima. Radna etika hakerske klase biva narušena, a svrha haka biva uvjetovana nužnostima koje nije ona stvorila. Hakerska klasa biva usisana u matricu vojno-zabavnog kompleksa, ishakiravajući pritom načine i sredstva da proširi vektor kao oružje masovnog uništenja i oružje masovnog zavođenja.

[120] Pored borbe za vrijednost svoga rada i borbe preko države za ponovno prisvajanje viška vrijednosti, svaka proizvodna klasa bori se i za autonomiju svojih radnih uvjeta. Seljaci osnivaju udruge, radnici sindikate. Mnogi zahtijevaju autonomiju kroz vlasništvo nad nekim proizvodnim oruđima. Tako se i hakerska klasa bori za autonomiju u svijetu u kojemu su sredstva za proizvodnju u rukama vladajućih klasa. Ali razlika je u tome da je hakerska klasa ujedno tvorac samih oruđa za proiz-

vodnju. Hakeri programiraju hardver, softver i wetware i mogu se boriti za oruđa koja su pogodnija za autonomiju i suradnju negoli za monopol i konkurenciju.

[121] Postoji jedna druga borba u koju su sve proizvodne klase, svjesno ili nesvjesno, uvijek uključene. One se bore kako bi nadišle ograničenja proizvodnje viška vrijednosti i njegovog slobodnog prisvajanja, što mu ih kao okove nameće robni oblik općenito, a pogotovu njegov najrestriktivniji oblik – privatno vlasništvo. Sve proizvodne klase na mahove se bore kako bi ishakirale privremene zone slobode iz komodificirane proizvodnje i potrošnje. Te borbe nikada nisu poprimale značajniji karakter dok razvoj vektora nije otvorio mogućnosti za krađu informacija u velikim razmjerima. Proizvodne klase iskorištavaju prednost proturječja koja nastaju između komodifikacije vektora te komodifikacije zaliha i tokova informacija od strane suparničkih frakcija vektoralne klase. To zapravo nije krađa, već ponovno prisvajanje, vraćanje određenog dijela općeg znanja i kulture proizvodnih klasa njegovim kolektivnim proizvođačima.

[122] Robni oblik je apstrakcija koja oslobađa ogromnu količinu proizvodne energije, ali to uvijek čini usmjeravanjem produkcije na reprodukciju robnog oblika. Taj oblik postaje okov oko slobodne proizvodnosti same proizvodnje. A hak biva sveden na hakiranje novih oblika izvlačenja viška vrijednosti. To je najznačajnija pouka u bilo kojoj povijesti koja teži postati dijelom borbe da se othrvu sloboda od nužnosti.

[123] Kako zemlja, kapital i informacija bivaju postupno apstrahirani kao vlasništvo, samo vlasništvo biva sve apstraktnije. Zemlja ima ograničeni i partikularni oblik, kapital ima konačni no univerzalni oblik, informacija je, potencijalno, i beskonačna i univerzalna. Apstrahiranje vlasništva doseže točku gdje iziskuje apstrahiranje od vlasništva. Povijest postaje hakerska povijest kada hakeri uvide da je taj trenutak već stigao.

[124] Klasna dinamika nagoni klasno društvo na mogućnost nadilaženja samog oblika vlasništva, na nadilaženje oskudnosti i oslobađanje suvišnog potencijala proizvodnosti natrag u ruke njegovih proizvođača. Ono što povijest izražava za proizvodne klase jest taj nerealizirani potencijal da se othrvava sloboda od nužnosti kako to one doživljavaju. Baš kao što je vlasništvo dovelo do othrvavanja slobode od prirodne nužnosti, nadilaženje ograničenja vlasništva nudi potencijal da se sloboda othrvava od nužnosti što ih proizvodnim klasama nameće ograničenje privatnog vlasništva, klasne eksploatacije i njene dominacije nad državom.

[125] Hakerska povijest poznaje samo vrijeme sadašnje.

Informacija

[126] Informacija želi biti slobodna, ali posvuda je u okovima.

[127] Informacija je nematerijalna, ali nikada ne postoji bez materijalnog nositelja. Informacija se može prenositi s jednog materijalnog nositelja na drugoga, ali ne može se dematerijalizirati – osim u okultnijim vektoralističkim ideologijama. Informacija se javlja kao pojam kada dosegne apstraktni odnos prema materijalnosti. To apstrahiranje informacije od bilo kojeg pojedinačnog materijalnog nositelja stvara samu mogućnost vektoralnog društva i proizvodi novi teren sukoba – sukoba između vektoralističke i hakerske klase.

[128] Informacija izražava potencijal potencijala. Kada je odrješana okova, ona oslobađa latentne kapacitete svih stvari i ljudi, objekata i subjekata. Informacija je ravan na kojoj objekti i subjekti ulaze u postojanje kao takvi. Ona je ravan na kojoj se može postaviti potencijal postojanja novih objekata i subjekata. Ona je mjesto gdje virtualnost izranja na površinu.

[129] Potencijal potencijala koji informacija izražava nosi i svoje opasnosti. Ali porobljavanje interesima vektoralne klase dovodi pred još veće opasnosti. Kada je informacija slobodna, ona je slobodna da djeluje kao resurs za sprječavanje vlastitih opasnih potencijala. Kada informacija nije slobodna, onda klasa koja je posjeduje i kontrolira preusmjerava njen kapacitet prema vlastitom interesu i dalje od inherentne virtualnosti informacije.

[130] Informacija nadilazi komunikaciju. Deleuze: “Nama ne nedostaje komunikacije. Naprotiv, imamo je previše. Nedostaje nam stvaranja. Nedostaje nam otpora sadašnjosti.”* Informacija je istodobno taj otpor i ono čemu se opire – vlastitome mrtvom obliku, komunikaciji. Informacija je ujedno ponavljanje i razlika. Informacija je reprezentacija, u kojoj je razlika granica ponavljanju. Ali informacija je također izraz, u kojoj

razlika nadilazi ponavljanje. Hak pretvara ponavljanje u razliku, reprezentaciju u izraz, komunikaciju u informaciju. Vlasništvo pretvara razliku u ponavljanje, zamrzavajući slobodnu proizvodnju i distribuirajući je kao reprezentaciju. Vlasništvo, kao reprezentacija, baca informaciju u okove.

[131] Uvjeti koji omogućuju slobodu informacije ne zaustavljaju se na “slobodnom” tržištu, bez obzira na ono što apologeti vektoralne klase govorili. Slobodna informacija nije proizvod, već uvjet učinkovitog raspoređivanja resursa. Mnogovrsnost javnih i darovnih ekonomija, pluralnost oblika – ostavljajući otvorenim pitanje vlasništva – ono je što omogućuje slobodnu informaciju.

[132] Komodifikacija informacije znači porobljavanje svijeta interesima onih čija marža ovisi o oskudnosti informacije – interesima vektoralističke klase. Brojne potencijalne koristi od slobodne informacije podređuju se ekskluzivnim koristima od marže. Beskonačna virtualnost budućnosti podređena je proizvodnji i reprezentaciji budućnosti koje su ponavljanja jednog te istog robnog oblika.

[133] Podređivanje informacije ponavljanju komunikacije znači porobljavanje proizvođača interesima njenih vlasnika. Hakerska klasa je ona koja otvara virtualnost informacije, ali vektoralistička klasa je ona koja posjeduje i kontrolira sredstva za proizvodnju informacije u industrijskim razmjerima. Njeni interesi počivaju u izvlačenju što je moguće većeg graničnog profita iz informacije time što je komodificira na n-tu. Informacija koja postoji samo za privatno vlasništvo više nije slobodna, jer je prikovana uz ponavljanje oblika vlasništva.

[134] Interesi hakera nisu uvijek potpuno suprotstavljeni onima vektoralne klase. Postoje kompromisi koje treba sklopiti između slobodnog toka informacija i izvlačenja dotoka prihoda da bi se financirao njen daljnji razvoj. Međutim,

dokle god informacija ostaje podređena vlasništvu, proizvođačima nije moguće slobodno izračunati svoje interese ili otkriti ono što istinska sloboda informacije može potencijalno proizvesti u svijetu. Što je jači savez hakerske klase s drugim proizvodnim klasama, to je ona manje dužna odgovarati na vektoralistički imperativ.

[135] Informacija možda želi biti slobodna, ali nije moguće znati granice ili potencijale njene slobode dokle god je virtualno podređeno ovom aktualnom stanju vlasništva i oskudnosti. Privatiziranje informacije i znanja kao komodificiranog “sadržaja” ometa i iskrivljuje njen slobodni razvoj te osujećuje sam pojam njene slobode u njegovu slobodnom razvoju. “Kako naša ekonomija postaje sve ovisnija o informaciji, naš tradicionalni sustav vlasničkih prava primijenjen na informacije postaje skup lanac oko nogu našeg razvitka.”* Podvrgavanje hakera vektoralističkim interesima znači porobljavanje ne samo čitavog ljudskog potencijala već i prirodnog potencijala. Dokle god je informacija prikovana uz interese njenih vlasnika, neće samo hakeri biti ti koji neće poznavati svoje interese, već nijedna klasa neće moći znati što može postati.

[136] Informacija po sebi je puka mogućnost. Ona iziskuje aktivnu moć da bi postala proizvodna. Ali ondje gdje znanjem dominira obrazovanje vladajućih klasa, ono proizvodi moć da se informacija koristi u svrhu proizvodnje i potrošnje unutar robnih granica. To stvara sve veću žudnju za informacijom, koja se podudara s vidljivim nedostatkom smisla i svrhe u životu. Vektoralistička klasa ispunjava tu potrebu komunikacijom koja tim žudnjama nudi tek puku reprezentaciju i objektivizaciju mogućnosti.

[137] Da bi svatko bio slobodan uključiti se u virtualnost znanja, informacija i sposobnost da je se shvati mora-ju također biti slobodne, ne bi li tako sve klase imale potencijal da ishakiraju za sebe i svoju vrstu novi način života. Uvjet za to oslobađanje je dokidanje klasne vladavine koja znanju, i zapravo samoj virtualnosti, nameće oskudnost.

[138] Slobodna informacija mora biti slobodna u svim svojim aspektima – kao zaliha, kao tok i kao vektor. Zaliha informacija je sirovina iz koje se apstrahira povijest. Tok informacija je sirovina iz koje se apstrahira sadašnjost, sadašnjost koja tvori obzor što ga presijeca apstraktna linija povijesnog znanja, ukazujući na budućnost u njenim dogledima. Niti zalihe niti tokovi informacija ne postoje bez vektora duž kojih se mogu aktualizirati. Čak i tada, nije dovoljno spojiti te elemente u reprezentaciju koja se potom može slobodno dijeliti. Prostorne i vremenske osi slobodne informacije moraju uzmoći više nego samo ponuditi reprezentaciju stvari, kao svijet za sebe. One moraju postati sredstva koordiniranja izraza pokreta sposobnog da spoji objektivnu reprezentaciju stvari s prezentacijom subjektivnog djelovanja.

[139] Informacija, kada je uistinu slobodna, nije slobodna za svrhu savršenog reprezentiranja svijeta, već za izražavanje njegovog razlikovanja od onoga što jest i za izražavanje suradničke sile koja transformira ono što jest u ono što može biti. Znak slobodnog svijeta nije sloboda da se informacija konzumira, ili proizvodi, pa niti da se njen potencijal udjelovi u privatnim svjetovima prema osobnom izboru. Obilježje slobodnog svijeta je sloboda za kolektivnu transformaciju svijeta posredstvom slobodno odabranih i slobodno aktualiziranih apstrakcija.

Priroda

[140] Hak izražava prirodu prirode kao njenu razliku od nje same – ili barem njenu razliku od njene reprezentacije. Hak izražava virtualnost prirode i prirodu kao virtualnost izraza.

[141] Priroda se javlja kao reprezentacija u trenutku u kojem nestaje ono što reprezentacija označava. Jednom kada kolektivno djelovanje počinje othrvavati svoj udio slobode od nužnosti, onda se priroda po sebi, kao čisto, neposredovano iskustvo, javlja kao nedostupni objekt žudnje. Priroda se javlja kao dragocjena i nedohvatljiva, uvijek van dosega. Ona postaje najviša vrijednost koju se cijeni upravo zbog njene nedostupnosti. Konkurentske sile rukuju njom kao oružjem u borbi za srca i umove vektoralnih ljudi, ljudi koji žude za prirodom za koju oni sami sebe uvjeravaju da je mogu dobiti samo uz određenu cijenu. Priroda postaje znakom koji je ulog u klasnoj borbi.

[142] Priroda fiksirana kao vlasništvo pretvara se u stvar koju se može prisvajati kao vrijednost. Opći oblik vlasništva pretvara prirodu u objekt, a njenog prisvajatelja u subjekt. Ili se to tako barem čini u reprezentaciji koja jest odnos vlasništva. Vlasništvo proizvodi pričin razdvajanjem od prirode. Vlasništvo proizvodi reprezentaciju svijeta koja je “društveno konstruirana” razdvajanjem subjektivnog posjeda od posjedovanog objekta.

[143] Kolektivnim djelovanjem proizvodne klase othrvavaju slobodu od nužnosti, u obliku transformirane prirode, druge prirode, prilagodljivije egzistenciji. Transformacija prirode u drugu prirodu oslobađa ljudsku egzistenciju od nužnosti, ali stvara nove oblike nužnosti. Nietzsche: “Svaka druga priroda koja izađe kao pobjednica postat će prva priroda.”* Time nastaje pričin nužnosti nužnosti, koji nije ništa više od pričina pričina.

[144] U stvaranju kolektivne egzistencije, u kulturi, društvu, ekonomiji i političkoj, kolektivno djelovanje otuđuje se od prirode, a priroda od same sebe. Ono postaje tvorcem vlastite prirode, ako ne već svjesno, onda barem kolektivno. Samo svjesnim shvaćanjem ove kolektivne prirode može se priroda nasuprot koje djelovanje dobiva svoj oblik prigrliti u njenoj razlici. Priroda “djeluje” – na sebe i protiv sebe. Proizvedeći razliku koja jest njena razlika.

[145] Priroda zahvaćena kao vlasništvo postaje izvor za stvaranje druge prirode kodificiranih objekata. Povijest postaje beskonačan “razvoj” u kojemu je priroda zahvaćena kao objekt i preobražena u oblik koji pogoduje pojedinačnom subjektivnom interesu. No, budući da je subjektivni interes do sada bio klasni interes, interes vlasništva, transformacija prirode u drugu prirodu proizvodi slobodu od nužnosti samo za vladajuću klasu i njene miljenike. Za podjarmljene klase, ona proizvodi nove nužnosti.

[146] Klasno društvo, naša druga priroda, postaje tako prirodno da sama priroda biva reprezentirana u njegovim terminima. Klasa je reprezentirana kao nešto prirodno, a priroda je reprezentirana kao da je poput klasnog društva. Kao što je slučaj sa svakom reprezentacijom, to dvostruko izmještanje je igra laži, a u ovom slučaju to je produktivno lažiranje laži. Samo vraćanje povijesti klasnog društva, kao transformacije prirode u drugu prirodu na sliku i priliku komodificirane konkurencije, omogućit će vraćanje prirode prirode, nje kao povijesti koja obuhvaća i tu klasnu povijest, ali ne podliježe po nužnosti njenoj reprezentaciji niti po nužnosti nameće povijesti njenu neumitnost.

[147] Niti prisvajatelji prirode u obliku vlasništva niti razvlašteni koji se bore za javno vlasništvo kao nadoknadu za svoju razvlaštenost nemaju neposredni interes za prirodu kao prirodu. Oni se bore za drugu prirodu. Sama priroda nestaje u transformaciji. Ponovno se javlja kao granica svoje beskonačne

eksploatacije samo u mjeri u kojoj je prisvojena kao vlasništvo. Ona se ponovno javlja i eksploatirajućim i proizvodnim klasama u vidu zaliha vlasništva koje ističu. No dok eksploatirajuće klase, čija je vlast utemeljena na vlasništvu, nemaju druge opcije nego da vide prirodu kao vlasništvo, i prema tome kao granicu, proizvodne klase, kroz svoju proizvodnu prirodu, izražavaju proizvodnost same prirode, pod uvjetom da je se oslobodi njene reprezentacije kao stvari koja se eksploatira do praga oskudnosti.

[148] Podređene klase razvijenog svijeta otkrivaju interes za očuvanje prirode u trenutku u kojemu ih je razvoj druge prirode do određenog stupnja oslobodio od nužnosti prirode. Ali to otkrivanje interesa za prirodu dovodi podređene klase razvijenog svijeta u nesklad s podređenim klasama nerazvijenog svijeta, za koje je priroda još uvijek u procesu nestajanja i još uvijek se čini surovom nužnošću. Vlasništvo proizvodi i pričin oskudnosti prirode za jedne i oskudnosti druge prirode za druge; nužnost zaustavljanja druge prirode za jedne; nužnost ubrzavanja za druge. Proizvodne klase u cjelini mogu pomiriti svoje interese samo oslobađanjem prirode iz stege vlasništva, što je zapravo ono što ih dijeli.

[149] Priroda ne poznaje objekte, subjekte, reprezentacije. Njena pojava u reprezentaciji kao objekta ili subjekta lažna je pojava. Ali u klasnom društvu nju se može dohvatiti samo u njenoj lažnosti, što proizvodi odnos između prirode i druge prirode kao objektivirani odnos. Ali da bi se priroda nanovo otkrila kao razlika, a ne lažnost, potrebna je transformacija svijeta koji će biti sposoban uzdržavati se isključivo objektivacijom prirode.

[150] U mjeri u kojoj priroda postoji čak i u svome nestajanju, ona postoji kao izraz. Priroda još uvijek postoji, ne kao drugo od društvenoga, već kao mnogostrukost snaga koju ljudsko u suglasju s neljudskim artikulira i izražava. Diferencirajući se od prirode ljudsko se djelovanje ne otuđuje od prirode, ono samo dovodi u bivanje još jedan daljnji aspekt mno-

gostrukosti prirode. Ispravljanje eksploatacije prirode ne znači povratak njenoj reprezentaciji otprije njene transformacije, budući da je ona tek proizvedena tom istom transformacijom koju se doživljuje kao otuđujuću. Naprotiv, u mnogostrukosti prirodâ leži da kolektivno ljudsko djelovanje može udružiti svoje proizvodne energije s onima koje potvrđuju inherentnu proizvodnost prirode. “Mi nismo u svijetu, mi postajemo sa svijetom.”*

[151] Reprezentacija prirode kao Božjeg posjeda, kao pogonskog motora konkurencije, kao kompleksnih podatkovnih mreža – sve te apstrakcije prirode u svojim reprezentacijama dokidaju prirodu, pa ipak, oni su djelomični izrazi njene mnogostrukosti. Obrazovanje uči modelu prirode koji odgovara obliku vlasništva tog trenutka – zemlji, kapitalu, informaciji. Svaki od njih čini se istinitijim od prethodnoga u trenutku kada oblik vlasništva iz kojega on proizlazi postaje drugom prirodom. Kako se neka od reprezentacija vlasništva uspostavi u svijetu, lažirajući svijet na svoju sliku i priliku, tako ona lažira prethodnu lažnu reprezentaciju prirode – i potvrđuje kao istinitu onu koja je njen odraz u njenom vlastitom zrcalu. Oslobođanje prirode od njene reprezentacije oslobođanje je znanja od obrazovanja, što znači od vlasništva.

[152] Priroda je za hakera drugo ime za virtualno. Ona je drugi način reprezentiranja mnogostrukosti koja se ne da reprezentirati, a iz koje hak očituje svoje uvijek obnovljive oblike. Postoji interes koji hakerska klasa gaji za prirodu, ali on nije u nekakvoj reprezentaciji “sklada” prirode, onoj nostalgiji kojoj se ugodno može prepustiti u razvijenom svijetu. Hakerski interes je interes za posve drugačiju prirodu, za prirodu koja izražava bezgraničnu mnogostrukost stvari. To je priroda iz koje proizlazi svaki pojedini hak. Hakerski interes za prirodu nije interes za njenu oskudnost, već za njenu mnogostrukost.

[153] U razvijenom svijetu totalna transformacija prirode u drugu prirodu ide dalje od toga da dovršava nestajanje prirode kao prirode i vodi k njenom vraćanju kao reprezen-

tacije onoga što nedostaje žudnji. Transformacija prirode u drugu prirodu postaje transformacija druge prirode u treću prirodu. Tu suvremenu transformaciju u značajnoj mjeri pogoni žudnja da se prirodu rekonstituirá barem kao sliku izgubljene žudnje. Treća priroda se pojavljuje kao totalitet slika i priča koje nude kontekst za drugu prirodu, okruženje u kojemu ona reprezentira samu sebe kao spektakl prirodnog poretka.

[154] Jednom kada je dosegao prag razvoja telestezije – telegrafskog, telefonskog, televizijskog opažanja na daljinu – vektor dovodi do odvajanja toka komunikacije od toka objekata i subjekata te dovodi do pojavljivanja informacije kao zasebnog svijeta. Informacija – u komodificiranom obliku komunikacije – postaje vodeća metafora za svijet jer ona u stvarnosti njime dominira. Javlja se treća priroda, kao što se javila i druga, iz reprezentacije prirode kao vlasništva. Zahvaćeno kao informacija, a ne samo kao fizički resurs, genetsko ustrojstvo cijele biosfere može postati vlasništvom, bilo javnim ili privatnim. To je možda uistinu posljednja granica u borbi da se svijet prisvoji kao resurs. To prisvajanje nije ništa manje lažno i parcijalno nego što su bili njegovi prethodnici. Ono je iluzorna stvarnost koja se prilagođava stvarnoj iluziji vlasništva u našem dobu.

[155] Treća priroda, u samom svome totalitetu, svome spektaklu vektorá i vektorima spektakla, postaje ekologija sliká koja bi možda mogla postati i slikom jedne moguće ekologije. Treća priroda neumoljivo obavlja subjekt u slike svijeta kao njegovog objekta. Ali u svojoj sveprisutnosti ona rastvara pojedinačne odnose subjekata prema objektima i predstavlja subjekte kao cjelinu slikom objektivnog svijeta kao cjeline. U samoj svojoj lažnosti ona reprezentira odnos između subjekta i objekta kao lažan odnos, ali ipak odnos. Treća priroda razotkriva svoju vlastitu prirodu kao nešto proizvedeno.

[156] Treća priroda razotkriva sebe kao nešto ne samo proizvedeno nego i proizvodno. Informacija se pokazuje kao izraz, ne samo kao reprezentacija nego i kao nešto proiz-

vedeno u njenom razlikovanju od svijeta. Svijet se pokazuje kao nešto proizvedeno kroz izraz kolektivnog djelovanja. Treća priroda može nastati da bi kvantitete objekata subjektima učinila kao da su kvalitete, ali na kraju ona razotkriva kvalitativnu proizvodnju same proizvodnje. Ili ta virtualnost barem visi nad trećom prirodom kao njeno obećanje. Možda nema povrata prirodi, ali treća priroda se proteže prostorom i vremenom, ona postaje medij izraza proizvodnje četvrte prirode, pete – priroda do u beskonačnost – priroda koje mogu nadići destruktivna ograničenja druge prirode koju je proizvelo klasno društvo.

Proizvodnja

[157] Proizvodnja premrežuje objekte i subjekte, rušeći njihove okvire, zamagljujući identitete, miješajući ih u novu formaciju. Reprerentacija se trsi zadržati korak, ponovno dodijeliti objektivni i subjektivni status proizvodima proizvodnje. Proizvodnja je ponavljanje konstrukcije i dekonstrukcije objektivnoga i subjektivnoga u svijetu.

[158] Hakiranje je proizvodnja proizvodnje. Hak proizvodi proizvodnju nove vrste, koja za ishod ima singularni i jedinstveni proizvod te singularnog i jedinstvenog proizvođača. Svaki haker je istodobno proizvođač i proizvod haka te se pojavljuje kao singularnost koja je sjećanje na hak kao proces.

[159] Hak kao čisti hak, kao čista proizvodnja proizvodnje, izražava singularno javljanje mnogostrukosti prirode iz i unutar koje se on kreće kao događaj. Iz singularnog događaja haka proizlazi mogućnost njegove reprerentacije, a iz njegove reprerentacije dolazi mogućnost njegovog ponavljanja kao proizvodnje te njegove proizvodnje kao ponavljanja.

[160] Reprerentacija i ponavljanje singularnog haka kao tipskog oblika proizvodnje zbiva se posredstvom njegovog prisvajanja kroz vlasništvo i kao vlasništvo. Preustrojavanje haka za proizvodnju događa se u vidu njegove reprerentacije prema društvenom i unutar društvenoga kao vlasništva. Ali hak, po sebi i za sebe, uvijek je različit od njegovog prisvajanja za robnu proizvodnju. Proizvodnja se odvija na temelju prethodnog haka koji proizvodnji daje njen formalni, društveni, ponovljiv i reproduktibilni oblik. Svaka proizvodnja je hak koji je formaliziran i ponavljan na temelju reprerentacije njega kao vlasništva. Proizvoditi znači ponavljati; hakirati znači unositi razliku. Ako je proizvodnja hak uhvaćen u vlasništvo i ponavljan, hak je proizvodnja proizvedena kao nešto drugo od onoga što ona jest.

[161] Proizvodnja transformira prirodu u objektivne i subjektivne elemente koji oblikuju skup iz kojega proizlazi druga priroda. Druga priroda se sastoji od društvenosti objekata i subjekata koji mogu stupiti u proizvodne odnose kako bi se dalje, kvantitativno, razvijali kao druga priroda. Pojavljivanje razlikovanja između prirodnoga i društvenoga, objektivnoga i subjektivnoga, jest ono što proizvodnja zasnovana na vlasništvu producira i reproducira kao apstrakciju.

[162] Kvalitativna transformacija druge prirode iziskuje proizvodnju proizvodnje, odnosno intervenciju hakom. Stupanj dinamičnosti ili otvorenosti neke države obrnuto je proporcionalan njenom kapacitetu hakiranja. Hak nadilazi razlikovanje na objekt i subjekt, prirodno i društveno, otvarajući prostor za slobodnu proizvodnju koja nije unaprijed obilježena svojstvima komodifikacije. Hak je istodobno i snaga koja donosi otvaranje prema sve većem višku vrijednosti i nešto duboko prijetćeće za bilo kakve nepomične, zamrznute odnose. Malo je država koje mogu održati uvjete u kojima hak uspijeva, čak i ako prepoznaju njegovu moć. Hak se tvorcima javnih politika uvijek nadaje kao problem, čak i za najapstraktniju država.

[163] Država koja razvija hak kao oblik intelektualnog vlasništva istodobno će doživjeti ubrzan rast u svojim proizvodnim kapacitetima, ali i u svojim kvalitativnim kapacitetima za transformaciju i diferencijaciju. Takva država razvija drugu prirodu do njenih krajnjih granica, ali u sebi nosi sjeme vlastitog nadilaženja za trenutak kada će se hak osloboditi od vlasništvom zadanog umjetnog sredstva granice i granice umjetnog sredstva. To je stalna strepnja vektoralne klase: da upravo ta virtualnost o kojoj ona ovisi, ta uznemirujuća sposobnost hakerske klase da kuje nova vlasništva koja ona komodificira, prijeti da će ishakirati u postojanje nove oblike proizvodnje s onu stranu komodifikacije, s one strane klasne vladavine.

[164] Hak proizvodi i korisni i beskorisni višak vrijednosti. Korisni višak vrijednosti ide u širenje carstva slobode othrvanog od nužnosti. Beskorisni višak vrijednosti je vrijednost same slobode, granična količina slobodne proizvodnje neupregnuta u proizvodnju za zadovoljavanje nužnosti. Kako se višak vrijednosti proširuje, tako se širi i mogućnost proširenja njegovog beskorisnog udjela, iz kojega će se roditi mogućnost hakiranja s onu stranu postojećih oblika vlasništva.

[165] Proizvodnja viška vrijednosti stvara mogućnost širenja slobode dalje od nužnosti. Marx: "Istinsko carstvo slobode, razvitak ljudskih moći kao svrha za sebe, počinje s onu stranu nužnosti, premda ono može cvjetati samo u carstvu nužnosti kao njegovom temelju."* Međutim, u klasnom društvu proizvodnja viška vrijednosti također stvara nove nužnosti. Društva koja proizvode višak vrijednosti mogu biti slobodna društva, ali također mogu biti podložna dominaciji vladajuće klase ili koalicije vladajućih klasa. Objašnjenje iziskuje sredstva kojima sukcesivne vladajuće klase prisvajaju višak vrijednosti i preusmjeravaju ga iz slobodne proizvodnje u reprodukciju i ponavljanje klasne vladavine.

[166] Klasna dominacija poprima oblik prisvajanja proizvodnog potencijala društva i njegovog uprezanja u proizvodnju, ali ne slobode, nego same klasne dominacije. Vladajuća klasa podvrgava hakiranje oblicima proizvodnje koji potiču klasnu moć i potiskivanje ili marginalizaciju drugih oblika hakiranja.

[167] Kada dominira pastoralistička klasa, ona zanemaruje svaki hak koji razvija proizvodnju koja nije agrikulturna. Proizvodnja ostaje zasnovana na zemlji i usmjerena isključivo na vrednovanje zemlje. Kada dominira kapitalistička klasa, ona oslobađa hak za proizvodnju novih oblika korisne proizvodnje, ali podvrgava hak akumulaciji kapitala. Hakiranje koje vodi proizvodnji novih tipova objekata potrošnje i subjekata potrošnje jedina su vrsta koja nije marginalizirana. Stoga, iako

kapitalistička klasa osigurava resurse i poticaj hakerskoj klasi u povojima, to se događa pod uvjetom podvrgavanja komodifikaciji. Kada dominira vektoralistička klasa, ona oslobađa hak od proizvodnje mnogih oblika beskorisne proizvodnje te se stoga na nju često gleda kao na saveznika hakerske klase. Vektoralistička klasa djeluje samo iz vlastitog interesa, budući da izvlači maržu iz komodifikacije, ne tek iz proizvodnje, već proizvodnje proizvodnje. Njen cilj je komodifikacija samog haka.

[168] Pod pastoralističkom ili kapitalističkom vladavinom slobodan i beskoristan hak je potisnut ili marginaliziran, ali inače zadržava svoju darovnu ekonomiju. Pod vektoralističkom vladavinom hak se aktivno podržava i snubi, ali samo pod predznakom komodificirane proizvodnje. Za hakera tragedija je prvoga zanemarenost, a drugoga nezanemarenost.

[169] Bilo da je riječ o pastoralističkoj, kapitalističkoj ili vektoralističkoj fazi, robna proizvodnja uvijek iznova uprizoruje borbu unutar njenih vladajućih klasa između frakcije koja izravno posjeduje sredstva za proizvodnju i frakcije koja je može neizravno kontrolirati akumulacijom novca kojim se financira. Moć financija je apstraktna i apstrahirajuća moć, moć koja kvantificira i objektivira svijet, preusmjeravajući sve većom brzinom resurse iz jednog razvoja u drugi. Razvoj financija je neodvojiv od razvoja vektora telestezije, koji oslobađa tokove kvantitativne i kvalitativne informacije od bilo koje pojedine lokacije. Financije su onaj aspekt razvoja vektora koji predstavlja njegovu objektivirajuću moć u svijetu. Pa iako financije poprimaju sve veću brzinu i gustoću s razvojem vektora, one uvijek ovise o pronalasku produktivne namjene za njihove investicije. Ako je vladajuća klasa vampir, financije su vampirov vampir.

[170] Proizvodnja ne proizvodi samo objekt kao robu, nego i subjekt koji se pojavljuje kao njegov potrošač, iako je on zapravo njegov proizvođač. Pod vektoralističkom vladavinom društvo uistinu postaje "društvenom tvornicom" koja stvara i subjekte i objekte iz transformacije prirode u drugu pri-

rodu. “Radni proces je izašao izvan zidova tvornice da bi prodro u cjelokupno društvo.”* Kapitalistička klasa profitira od proizvodne klase kao proizvođača objekata. Vektoralistička klasa profitira od proizvodnih klasa kao potrošača svoje vlastitog subjektiviteta u komodificiranom obliku.

[171] Proizvođači roba, bilo da je riječ o seljacima koji okopavaju zemlju ili radnicima koji okreću tokarilicu ili stranice, sâmi su proizvodi proizvodnje. Kako proizvodnja objekata postaje kompleksnija i višeslojnija, takvom postaje i subjektivitet. Lukács: “Ta fragmentacija predmeta proizvodnje nužno povlači za sobom i fragmentaciju njenog subjekta. Uslijed racionalizacije radnog procesa ljudske kvalitete i posebnosti radnika pokazuju se sve više kao puki izvori greške.”* Kako se radni proces širi izvan tvornice na cjelokupni život, tako se širi ta proizvodnja fragmentiranog subjekta. A onda se rađaju čitave nove industrije koje obećavaju terapije, rasonode i čudotvorne lijekove ne bi li iscijelili taj zastranjeli subjekt, uključujući i čudotvorne političke lijekove koji obećavaju da će ponovno objediniti subjekt u njegovim okvirima dokidanjem vektoralnih kompleksnosti proizvodnje. Hakiranje ne može biti povratak na tu imaginarnu cjelovitost bića, ali može donijeti otvaranje prema postajanju virtualnoga.

[172] Proizvodnja koja proizvodi subjekte kao da su objekti ujedno proizvodi i svoj – privremeni – povratak k slobodnoj proizvodnosti s onu stranu vektoralnog subjekta. Od razdoblja velikih pobuna na jugu i istoku 1989. svijet povremeno uskomešaju čudni globalni medijski događaji u kojima pokreti hvataju svoj trenutak, zauzimajući ulice i zauzimajući simbolički prostor ne bi li uhvatili i trenutke medijskog vremena u kojima mogu pokazati svijetu da je drugačiji život moguć. Bilo da su u Pekingu ili Berlinu, Seattleu ili Seulu, Genovi ili Johannesburgu, proizvodne klase u isti tren dolaze do istog zaključka. Guattari: “Jedina prihvatljiva svrhovitost ljudskog djelovanja je proizvodnja subjektiviteta koji stalno sam obogaćuje svoj odnos prema svijetu.”* Ono što poziva na kreativnu primjenu haka jest proizvodnja novih vektora duž kojih se događaj može nastaviti

odvijati nakon njegove početne eksplozije u društveni prostor, izbjegavajući da ga zahvati reprezentacija.

[173] Ono što je zajedničko seljačkoj, radničkoj i hakerskoj klasi jest interes za apstrahiranje proizvodnje od njenog podvrgavanja vladajućim klasama koje proizvodnju pretvaraju u proizvodnju novih nužnosti, koje iz viška vrijednosti izvlače ropstvo. Ono što seljačkoj i radničkoj klasi nedostaje u pogledu izravnog znanja o slobodnoj proizvodnji, to je hakerskoj klasi dano u izravnom iskustvu. Ono što hakerskoj klasi nedostaje jest dubina povijesnog klasnog sjećanja na pobunu protiv otuđene proizvodnje. A toga seljačka i radnička klasa imaju napretek.

[174] Nakon što je proizveden višak vrijednosti iz kojega se tek može hakirati slobodna proizvodnost, preostaje još samo spojiti objektivnu egzistenciju radničke i seljačke klase sa subjektivnom sposobnošću hakerske klase da proizvede proizvodnju kao slobodnu proizvodnju. Elementi slobodne proizvodnosti već postoje u atomiziranom obliku kod proizvodnih klasa. Ono što preostaje jest oslobađanje njene virtualnosti. A to vektoralistička klasa zna, i poduzima sve ne bi li proizvodnost svela na vlasništvo, informaciju na komunikaciju, izraz na reprezentaciju, prirodu na nužnost.

[175] Vektoralistička klasa duboko grabi u višak vrijednost na temelju sve apstraktnijeg te stoga i fleksibilnijeg oblika vlasništva no što su ga imale pastoralistička ili kapitalistička klasa. Žižek: "Stvar može preživjeti samo kao svoj vlastiti eksces."* Ali vlasništvo je također suočava s problemom koji ugrožava njenu opstojnost. Takozvano intelektualno vlasništvo je vlasništvo koje ne samo da ima zasebnu pravnu opstojnost naspram ostalog vlasništva, već je vlasništvo drugačije vrste. Zemljište mora samo zauzimati drugi prostor nego drugo zemljište, vlasništvo u kapitalu isto tako mora samo biti različito u prostoru i vremenu. Za proizvodnju kvalitativnih razlika intelektualnog vlasništva koje ona izravno posjeduje, i od kojeg

neizravno profitira, vektoralistička klasa ovisi o hakerskoj klasi, a za njegovu distribuciju o vlasniku vektorâ. Ona ovisi upravo o onoj klasi koja je sposobna ishakirati u aktualnost samu virtualnost koju mora kontrolirati kako bi preživjela.

Vlasništvo

[176] “Vlasništvo je krađa” kao što kaže Proudhon.* Ono je apstrahirana krađa, krađa prirode od nje same, posredstvom kolektivnog društvenog rada, ograničenog oblikom vlasništva. Vlasništvo se ne javlja prirodno. Ono nije prirodno pravo, već povijesni proizvod, proizvod moćnog haka dvoznačnih posljedica. Pretvoriti nešto u vlasništvo znači izdvojiti ga iz kontinuuma, obilježiti ga i vezati ga, reprezentirati ga kao nešto konačno. Istodobno, pretvoriti nešto u vlasništvo znači vezati ga, posredstvom njegove reprezentacije kao izdvojenog i konačnog objekta, uz subjekt koji ga posjeduje. Ono što je otrgnuto iz jednog procesa priključuje se drugom procesu, ono što je bilo priroda postaje druga priroda.

[177] Vlasništvo osniva buržoaski subjektivitet, subjektivitet vlasništva. Ali ono također utemeljuje podređeni subjektivitet, subjektivitet nevlasnika. Vlasništvo osniva subjektivitet kao odnos između posjedovanja i lišenosti posjeda. Vlasništvo oblikuje logiku osobnog interesa unutar okvira subjekta jednako kao što oblikuje logiku klasnog interesa unutar okvira države.

[178] Kada neki odnos biva proizveden kao odnos vlasništva, onda stvari obilježene unutar tog odnosa postaju usporedive kao da su posrijedi iste odrednice i ista ravan. Vlasništvo je sintaksa jedne apstraktne ravni na kojoj sve stvari mogu biti stvari s jednom zajedničkom odlikom, odlikom vlasništva. Apstrakcija – u kojoj su stvari odvojene od njihovog izraza, reprezentirane kao objekti te posredstvom njihovih reprezentacija vezane uz novi izraz – preobražava svijet na svoju sliku i priliku, kao svijet koji je stvoren za vlasništvo i kroz vlasništvo. Pripinjava se kao da vlasništvo oblikuje načine i sredstva same prirode, iako su posrijedi samo načini i sredstva druge prirode klasne vladavine.

[179] Tradicionalni su oblici vlasništva lokalni i kontingentni. Moderno, vektoralno vlasništvo je apstraktno i univerzalno. S ukidanjem feudalizma vlasništvo postaje apstraktni odnos, a sukob što ga generira vlasništvo postaje apstraktan. On postaje klasni sukob. Pojavljuju se vlasnici nad vlasništvom i postavljaju svoje interese protiv nevlasnika. Kako apstraktni oblik vlasništva evoluirao obuhvaćajući prvo zemlju, zatim kapital, pa informaciju, tako se i vlasnici i nevlasnici suočavaju s mogućnostima ulaska u klasni savez i ulaska u sukob. Ali upravo kao što je vlasništvo prisutno u svim drugim ulozima u sukobu, tako i posjed i lišenost posjeda nad privatnim vlasništvom apstrahira i pojednostavljuje razloge sukoba u vid nadmetanja između posjedničke i besposjedničke klase.

[180] Sukobi oko kojih se vrti razvoj vektoralnog svijeta postaju sukobi oko vlasništva i, prema tome, klasni sukob: sukob oko oblika vlasništva, oko granica odnosa vlasništva *per se*. Dioba prema vlasništvu, apstrakcija stvari kao vlasništvo, proizvodi sukob proizvedeći razdvajanje subjekata i objekata, dajući objekte nekim subjektima a ne drugima, iz čega proizlazi razdvajanje jednog izraza subjektiviteta od drugog. Identitet je subjekt koji sebe samog sebi reprezentira kao vlasništvo koje želi, a kojeg nema.

[181] Vlasništvo se javlja u mnogim oblicima i postoje antagonizmi među tim oblicima, pa ipak se jedan oblik vlasništva može mijenjati za drugi, jer svi oblici vlasništva spadaju u istu apstraktnu ravan. Vektoralno vlasništvo je ravan na kojoj objekt susreće one subjekte koji su uključeni u njegov posjed ili su isključeni iz njegovog posjeda. Međuklasni sukob postaje borba za transformaciju jednog oblika vlasništva u drugi. Vladajuće klase se bore da bi svo vlasništvo iz kojega mogu izvući višak vrijednosti pretvorile u privatno vlasništvo. Proizvodne klase se bore da bi, preko države, kolektivizirale vlasništvo o kojem ovisi reprodukcija njihove egzistencije. A vladajuće klase se onda bore da bi opet privatizirale tu socijalnu komponentu vlasništva. “Sloboda” i “Učinkovitost” nasuprot “Pravdi” i “Sigurnosti” postaje oblik u kojem se klasna borba predstavlja kao bor-

ba oko prednosti različitih vrsta vlasništva. Samo u vektoralnom društvu mogući su nemiri zbog mirovinskog osiguranja.

[182] Sukob između privatnog i javnog vlasništva prodiere u svaku sferu na koju vlasništvo polaže pravo. Kako vlasništvo polaže pravo na sve više i više svijeta, sve više i više svijeta tumači svoj interes i bivanje u okvirima vlasništva. U borbi za vlasništvo prevlast je najprije na strani jedne klase ili klasnog saveza pa onda druge, ali vlasništvo je ušančeno samo kao oblik unutar kojeg se vodi borba. Kako vlasništvo sâmo postaje sve apstraktnije, tako sve apstraktnije postaje i smještanje povijesti u oblik vlasništva i oblika vlasništva u povijest.

[183] Zemlja je prvotni oblik vlasništva. Privatizacija zemlje koja postaje proizvodnim resursom kao vlasništvo rađa klasu interesa među svojim vlasnicima. Pastoralisti stječu zemlju kao privatno vlasništvo nasilnim razvlašćivanjem seljaka koji tradicionalno imaju udio u zajedničkom dobru. Ti seljaci, koji su svojedobno uživali recipročna prava sa svojim feudalnim gospodarima, postaju “slobodni” – od bilo kakvog prava. Oni su slobodni da budu eksploatirani kao kmetovi, ali diljem svijeta oni bivaju nasilno lišeni posjeda, porobljeni, ugovorno prebačeni na kolonijalne posjede – eksploatirani.

[184] Eksploatacija seljaka-bezemljaša je okrutan, nasilan i uzaludan posao kada seljak ne dobiva poticaj da učinkovito obrađuje zemlju. Ali kada je seljak zainteresiran za produktivnost, uslijed ovih ili onih odnosa vlasništva, ali uobičajeno kao slobodnjak koji mora plaćati pastoralističku rentu, onda postaje moguće sve veće izvlačenje viška vrijednosti. To je višak vrijednosti na čijim se zasadima odvija povijest svih drugih proizvodnji.

[185] Instrument rente uvodi u igru zemlju kao oblik vlasništva kojemu je inherentan stanovit stupanj apstrakcije. Sva zemlja postaje usporediva temeljem te apstraktne ravni vlasništva. Međutim, zemlje ima u manje-više fiksnoj količi-

ni i ona je, po definiciji, fiksna u prostoru, tako da je apstrahiranje zemlje kao vlasništva ograničeno. Zemlja je oblik vlasništva koji je izrazito podložan formiranju monopola. Vlasnici najboljih komada zemlje nisu suočeni s konkurencijom, budući da zemlje ima u fiksnoj količini. Oni postupno proširuju svoje vlasništvo i time svoju sposobnost da monopoliziraju višak vrijednosti posredstvom izvlačenja renti, ako ih ne osujete druge klase pribjegavajući moći države.

[186] Kapital je sekundarni oblik vlasništva. Privatizacija proizvodnih resursa u obliku oruđa i strojeva te proizvodnih materijala stvara klasu interesa među njihovim vlasnicima, kapitalističku klasu. Razvlašteni seljaci, koji nemaju ništa za prodaju osim vlastite radne snage, stvaraju tu ogromnu zalihu kapitala kao privatnog vlasništva za kapitalističku klasu, stvarajući time i moć nad sobom i protiv sebe. Njihova plaća je nadnica, a povrat koji nakupljaju vlasnici kapitala kao vlasništva zove se profit.

[187] Instrument profita uvodi u igru kapital kao oblik vlasništva kojemu je inherentan viši stupanj apstrakcije no zemlji. Svi fizički resursi sada postaju usporedivi temeljem te apstraktne ravnosti vlasništva. Međutim, kapitala, za razliku od zemlje, nema u fiksnoj količini ili raspoloživosti. On se može steći i ponovno steći, premještati, nakupljati, raspršivati. Daleko veći stupanj potencijala može se osloboditi iz svijeta kao proizvodnog resursa jednom kada apstraktna ravan vlasništva obuhvaća i zemlju i kapital. Dok vrijednost zemlje dijelom proizlazi iz prirodne oskudnosti, oskudnost stvari koje stvaraju proizvodne industrije iziskuje apstrakciju vlasništva kao umjetnog sredstva za očuvanje i reprodukciju oskudnosti. Mogućnost pobune protiv oskudnosti tu se po prvi put ukazuje u apstrahiranju vlasništva.

[188] Kapital kao vlasništvo također rađa klasni interes među njegovim vlasnicima, koji su ponekad suprotstavljeni, a ponekad u savezništvu s interesima pastoralista. Kapital je svoju političku energiju uložio u uklanjanje rascjepkanih

feudalnih klasnih odnosa, ali također je ponekad dolazio u suprotstavljen odnos prema pastoralističkoj klasi koja je konsolidirala feudalni sustav vlasništva u apstrakciju zemljišta. Ono čemu se kapital suprotstavljao bila je pastoralistička sposobnost da eksploatira monopol nad zemljišnom rentom ne bi li osigurala laovovski dio viška vrijednosti. Kapitalistički i pastoralistički interesi bore se oko podjele viška vrijednosti između rente i profita. Pastoralist ima prirodni monopol nad zemljom, ali kapital najčešće odnosi pobjedu, budući da ima veću sposobnost apstrahiranja.

[189] Povijest čini kvalitativni skok kada se kapitalistička klasa oslobodi iz okova pastoralističkog interesa. Dok su pastoralisti bili spori u vrednovanju produktivnosti koja može poteći iz primjene apstrakcije na proizvodni proces, kapitalistička klasa prepoznaje vrijednost haka u apstraktnom. Pod utjecajem kapitala, država regulira novonastajuće oblike intelektualnog vlasništva, kao što su patenti i autorska prava, koji osiguravaju nezavisnu egzistenciju hakerima kao klasi te kolanje inovacija u kulturi i znanosti iz kojih se stvara povijest. Kapital sebi predočava privatno vlasništvo kao da je ono nešto prirodno, ali na kraju prepoznaje značaj umjetnog širenja vlasništva na nove, produktivne oblike pod utjecajem haka.

[190] Informacija, jednom kad postane oblikom vlasništva, razvija se dalje preko pukog potpornja za kapital i pastoralističku klasu, koja tek sa zakašnjenjem postaje svjesna vrijednosti povećane produktivnosti za njene rentne prihode. Ona postaje osnovom za zasebni oblik akumulacije. Kao što seljaci i radnici dolaze u sraz s klasom koja posjeduje sredstva za proizvodnju, tako i hakeri dolaze u sraz s novom klasom vlasnika, u ovom slučaju nad sredstvima za proizvodnju, pohranjivanje i distribuiranje informacija – vektoralističkom klasom. Vektoralistička klasa najprije se bori da uspostavi svoj monopol nad informacijom – daleko apstraktnijim oblikom vlasništva no što su zemlja i kapital – a zatim da uspostavi svoju moć nad drugim vladajućim klasama. Ona osigurava što može više viška vrijednosti u vidu marže – povrata na vlasništvo nad informacijom – na uštrb profita i rente.

[191] Gledano iz sadašnjeg stadija povijesnog razvoja, čini se da se svaka od tih vladajućih klasa razvija iz produktivnosti haka. Pastoralistička klasa razvija se iz produktivnosti privatnog vlasništva nad zemljom, pravnog haka. Kapitalistička klasa razvija se iz produktivnosti ne samo privatnog vlasništva nego i tehničkih inovacija u energetici i strojarstvu. Vektoralistička klasa razvija se iz daljnjih tehničkih inovacija u komunikaciji i kontroli. Svaka se pak bori sa svojim prethodnicama. Svaka se natječe za sposobnost da izvuče što je moguće više viška vrijednosti sveukupne produktivnosti za vlastitu akumulaciju. Svaka se bori s proizvodnim klasama oko raspolaganja viškom vrijednosti. Ali to da postoji stalno rastući višak vrijednosti oko kojega je moguće boriti se, proizvod je primjene hakerske apstrakcije na pronalaženje novih oblika proizvodnje ili novih želja za potrošnjom, a sve unutar okvira vlasništva.

[192] Razvlašteni uslijed zarobljavanja resursa u vlasništvu na kraju i svoje interese počinju sagledavati u okvirima vlasništva. Oni se mogu boriti individualno da postanu vlasnici nad njim ili se mogu boriti kolektivno da bi povratili njegov dio. U svakom slučaju, vlasništvo postaje ulogom u borbi podjednako za proizvodne kao i za vlasničke klase.

[193] Zemlja, kapital i informacija redom se pokazuju kao područja borbe između posjednika koji brane ili proširuju svoj zahtjev za privatnim vlasništvom i razvlaštenih koji se bore da bi proširili ili obranili javno vlasništvo. Seljaci se bore protiv svoga bezemljaštva. Radnici se bore protiv svoje razvlaštenosti, zahtijevajući socijalnu nadnicu. Hakeri se bore da bi podruštvovali dio informacijskih zaliha, tokova i vektora o kojima ovisi hak.

[194] Hakerska klasa, na koju je instrumentom intelektualnog vlasništva prenesen samo trunak vlasništva, uvijek iznova dospijeva u situaciju da joj vektoralistički interesi osporavaju njena prava. Hakeri, poput seljaka i radnika prije njih, u situaciji su da njihovo vlasništvo nad neposrednim oruđima za

proizvodnju potkopava tržišna moć posjedničke klase s kojom se sučeljavaju, ali i utjecaj koju klasa može imati nad državnim definiranjem reprezentacija vlasništva. Tako su hakeri kao pojedinci obavezani prodati svoje interese, a hakeri kao klasa suočeni su s umanjenim pravima vlasništva.

[195] Hakeri moraju kalkulirati svoje interese ne kao vlasnici nego kao proizvođači, jer to je ono što ih razlikuje od vektoralističke klase. Hakeri nisu tek vlasnici i ne samo da profitiraju od vlasništva nad informacijom. Oni proizvode novu informaciju i kao proizvođači trebaju pristup njoj koji je slobodan od apsolutne dominacije robnog oblika. Ako se djelatnost hakiranja definira time da je ona slobodna proizvodnost, izraz virtualnosti prirode, onda je njeno podvrgavanje privatnom vlasništvu i robnom obliku njen okov. “Kada se značenje niza slova može kupiti i zarobiti na mjestu, onda je to termodinamika jezika reducirana na jednu jedinu kriogeničku komoru.”*

[196] To da su hakeri kao klasa zainteresirani za informaciju kao privatno vlasništvo može oslijepiti hakersku klasu za opasnosti koje nosi prevelikog inzistiranja na zaštiti tog vlasništva. Svaki mali dobitak koji haker stječe od privatizacije informacije potkopan je stalnom akumulacijom sredstava za realiziranje njegove vrijednosti u rukama vektoralističke klase. Budući da je informacija ključna za sam hak, privatizacija informacije nije u interesu hakerske klase. Da bi očuvali svoju autonomiju hakeri trebaju neka sredstva za izvlačenje prihoda od haka, pa stoga i neku ograničenu zaštitu svojih prava. Budući da je informacija i ulazna i izlazna vrijednost haka, taj interes valja uravnotežiti sa širim interesom za slobodnom distribucijom svih informacija. Kratkoročno, neki oblici intelektualnog vlasništva mogu osigurati stanovitu autonomiju hakerskoj klasi od vektoralističke klase, ali dugoročno hakerska klasa svoju virtualnost realizira dokidanjem intelektualnog vlasništva kao okova nametnutog samom haku. Hakerska klasa oslobađa hak hakirajući samu klasnost, realizirajući se samodokidanjem.

[197] Dok je seljak trpio od ograđivanja zajedničkih pastoralnih dobara, haker se mora oduprijeti ograđivanju zajedničkih informacijskih dobara. Kao što su se radnici borili da bi neki udio viška vrijednosti učinili javnim kroz socijalno osiguranje, tako i hakeri moraju definirati udio viška vrijednosti kao kulturno i znanstveno osiguranje. Hakiranje kao čista, slobodna eksperimentalna djelatnost mora biti slobodno od bilo kojeg ograničenja koje nije samonametnuto. Samo iz svoje slobode ono će ishakirati sredstva za proizvodnju viška vrijednosti slobode i slobode kao viška vrijednosti. Ali poput seljačkih i radničkih pokreta, hakeri se mogu opredijeliti za radikalnu ili reformističku politiku i redefinirati ono što je radikalno i ono što je reformističko potražujući natrag ono što je zajednički interes u onome što je u žargonu vektoralističke klase tek puko “intelektualno vlasništvo”.

[198] Bez zajedničkih informacijskih dobara sve klase postaju zatočenice vektoralističke privatizacije obrazovanja. To je interes što ga haker dijeli sa seljacima i radnicima, koji pak zahtijevaju da se obrazovanje osigura javno. Hakeri, seljaci i radnici također imaju zajednički interes za zajedničkim informacijskim dobrima s kojima se može budno motriti država, koja i prečesto podliježe stezi vladajuće klase. Čak i pastoralistička i kapitalistička klasa mogu ponekad biti saveznice u ograničavanju podvrgavanja informacije komodifikaciji pod vektoralističkom klasom. Vektoralistički interes poseže za monopolom nad informacijom i stavlja monopolizaciju viška vrijednosti ispred povećanja viška vrijednosti. Ono što je “učinkovito” za vektoralističku klasu može sputavati razvoj viška vrijednosti i, prema tome, virtualnosti povijesti.

[199] Hakerska klasa mora misliti taktički o vlasništvu, uravnotežujući javno i privatno vlasništvo na skali klasnog interesa i klasnog saveza, ali svjesna da privatizacija informacije nije u dugoročnom interesu nje kao klase. Dio njene strategije možda je i mobilizacija drugih klasa u savez za javnu proizvodnju informacije. No, druga strategija bila bi širenje jedne sasvim drugačije vrste vlasništva općenito – vlasništva koje je dar.

[200] I privatni i javni oblik vlasništva su vlasništvo u kojemu se subjekti suočavaju s objektima kao kupci i prodavači, posredstvom kvantitativnog medija novca. Čak ni javno vlasništvo ne mijenja to kvantificiranje. Robna ekonomija, bilo javna ili privatna, komodificira svoje subjekte kao i svoje objekte te postavlja granicu na virtualnost prirode.

[201] Privatno se vlasništvo javilo u opoziciji ne samo prema feudalnom vlasništvu nego i prema tradicionalnim oblicima darovne ekonomije, koji su okov oko povećane produktivnosti robne ekonomije. Novac je medij u kojemu se zemlja, kapital, informacija i rad odreda susreću kao apstraktni entiteti, reducirani na apstraktnu ravan mjere. Kvalitativna razmjena nadilazi kvantificiranu, novčanu razmjenu. Dar kao vlasništvo je čista kvalitativna razmjena. Dar postaje marginalni oblik vlasništva koji je posvuda pod invazijom robe te je usmjeren prema pukoj potrošnji. Dar je marginalan, ali svejedno igra važnu ulogu u cementiranju recipročnih i komunalnih odnosa među ljudima koji se inače mogu međusobno susretati samo kao kupci i prodavači roba.

[202] Kako se proizvodnja razvija u vektoralizirani oblik, pojavljuju se sredstva za obnavljanje darovne ekonomije. Vektoralni oblik odnosa dopušta apstrakciju kvalitativne razmjene koja može postati podjednako ogromna i moćna kao apstrakcija kvantitativne razmjene. Gdje god segne, vektor u orbitu lansira robu. Ali gdje god segne, vektor ujedno sa sobom donosi mogućnost "otvaranja dimenzije dara, njegovog sklada ili ljepote, između dragocjenog i besplatnog, između jedinstvenog i uobičajenog".*

[203] Hakerska klasa ima bliski afinitet prema darovnoj ekonomiji. Haker se bori da bi proizveo subjektivitet koji je kvalitativan i singularan, dijelom putem samog čina haka, ali samo dijelom. Hak otkriva hakeru kvalitativnu, otvorenu i virtualnu dimenziju hakerove uronjenosti u prirodu, ali ne otkriva hakera kao hakera drugim hakerima ili svijetu. Hak otkriva

nesubjektivni višak vrijednosti subjektiviteta, isto kao što otkriva neobjektivni višak vrijednosti objektiviteta.

[204] Dar, kao kvalitativna razmjena, stvara singularne proizvođače i proizvodnju kao singularnost, Dar izražava virtualnost proizvodnje proizvodnje, dok komodificirano vlasništvo reprezentira proizvođača kao objekt, kvantifikabilnu robu poput svake druge, koja ima samo relativnu vrijednost. Dar informacije ne mora uroditi sukobom oko informacije kao vlasništva, jer informacija ne mora trpjeti pod umjetnim uvjetom oskudnosti.

[205] Darovni odnos vektoralizirane informacije omogućuje, po prvi put od praskozorja vektoralnog svijeta, novu apstrakciju prirode. Priroda se ne mora objektificirati. Ne mora se javljati kao nešto odvojeno od njenih subjekata u odnosu vlasništva ili nevlasništva. Priroda se javlja u svome kvalitativnom, a ne kvantitativnom aspektu. Neodrživi paradoks bezgranične produktivnosti zasnovane na oskudnosti, bilo prirodne ili neprirodne, ne mora trajati do njene neumitne propasti. Unutar darovnog odnosa priroda se pokazuje kao beskonačno produktivna u svojim razlikama, u svome kvalitativnom, a ne kvantitativnom aspektu. Javlja se mogućnost da se konačni resursi prirode upregnu u virtualnost razlike, a ne u objektifikaciju i kvantifikaciju. Ove posljednje pojavuju se tek kao parcijalne apstrakcije, kao apstrakcije koje ne dosežu apstrakciju apstrakcije. Ako je vlasništvo krađa, onda je ona, ponajprije, krađa od prirode. Dar ima sposobnost da vraća prirodu kao takvu njoj samoj.

[206] Vektoralistička klasa i ne sluteći pridonosi razvoju vektoralnog svijeta unutar kojega bi se mogao vratiti dar kao granica vlasništva, ali ona vrlo brzo uviđa svoju grešku. Kako se vektoralna ekonomija razvija, sve manji njen dio poprima oblik javnog prostora otvorene i slobodne darovne razmjene, a sve veći njen dio poprima oblik komodificirane proizvodnje za privatnu prodaju. Vektoralistička klasa može nevoljko prihvatiti neki granični udio javne informacije, kao cijenu koju plaća državi

za promicanje njenih glavnih interesa. Ali vektoralistička klasa u daru sasvim jasno vidi izazov, ne samo po svoje profite već i po svoju opstojnost. Darovna ekonomija je virtualni dokaz parazitske i suvišne prirode vektoralistâ kao klase.

Reprezentacija

[207] Informacijska politika i povijest znanja ne napreduju kritičkom negacijom lažnih reprezentacija, nego pozitivnim hakiranjem virtualnosti izraza. Reprezentacija uvijek oponaša, ali je uvijek manje od onoga što reprezentira; izraz se uvijek razlikuje od sirovog materijala svoje proizvodnje, ali ga ujedno i nadmašuje.

[208] Svaka reprezentacija je lažna. Sličnost se po nužnosti uvijek razlikuje od onoga što reprezentira. Da nije tako, ona bi bila ono što reprezentira, pa stoga ne bi bila reprezentacija. Jedina istinski lažna reprezentacija je vjerovanje u mogućnost istinske reprezentacije.

[209] Vlasništvo, puka reprezentacija, postavlja se u svijet, lažirajući ono stvarno. Kada se sile lažnoga urote da bi proizvele stvarno, onda je hakiranje stvarnosti pitanje toga da se iskoriste stvarne sile lažnoga da bi se lažno proizvelo kao stvarnu silu. To je sila lažiranja verifikacije koje vlasništvo provodi nad vlastitom lažnom istinitošću, rađanje mnoštva novih mogućnosti uklanjanjem lažne nužnosti svijeta.

[210] Kritika je ta koja predstavlja problem, a ne rješenje. Kritika je uredovanje u reprezentaciju, ona služi samo održavanju vrijednosti vlasništva utvrđivanjem njegove vrijednosti. Problem je uvijek kako prodrijeti u posve drugu vrstu proizvodnje, proizvodnje virtualnoga, a ne kritičkoga. Jedna uloga kritike je da kritizira samu kritiku i time otvori prostor za afirmaciju.

[211] Kritika reprezentacije uvijek održava umjetnu oskudnost "istinske" interpretacije. Odnosno, što nije ništa bolje, održava umjetnu oskudnost "istinskih" interpretata, posjednika metode, koji su ovlaštteni igrom nulte sume između kritike i protukritike da tezgare ako ne istinskim reprezentacijama, a ono barem istinskom metodom za dekonstrukciju lažnih. "Teoretičari počinju kao autori i završavaju kao auto-

riteti.”* To se savršeno poklapa s dominacijom vektoralne klase nad obrazovanjem, koja zahtijeva oskudnost i prestiž od te grane kulturne proizvodnje, prvorazredni proizvod za najosjetljivije subjekte. Kritička teorija postaje hipokritička teorija.

[212] Ono što informacijska politika može potvrđivati jest virtualnost izraza. Neiscrpni višak vrijednosti izraza je onaj aspekt informacije o kojemu ovisi klasni interes hakera. Hakiranje priziva u postojanje mnogostrukost svih kodova, bili oni prirodni ili društveni, programirani ili poetski, logički ili analogički, analni ili oralni, auralni ili vizualni. Ali čin hakiranja je taj koji istodobno stvara hakera i hak. Hakiranje ne priznaje nikakvu umjetnu oskudnost, nikakvo službeno ovlaštenje, nikakvu autorizirajuću policijsku silu osim one koju tvori darovni odnos među samim hakerima.

[213] Kritika politike reprezentacije istodobno je kritika reprezentativne politike. Nitko nije ovlašten govoriti u ime političkih baza kao vlasništava i vlasništava kao političkih baza. Čak i ovaj manifest, koji priziva jedno skupno ime, priziva ga bez da polaže pravo ili zahtjev na ovlaštenje i nudi kao sporazum jedino dar svoje vlastite mogućnosti.

[214] Unutar okvira države konkurentne sile bore se za monopol nad reprezentiranjem većine. Reprezentativna politika postavlja jednu političku reprezentaciju nasuprot drugoj, verificirajući jednu kritikom druge. Svaka se bori da prisvoji subjekte kao subjekte, zatvarajući time okvir subjekta u okvir države.

[215] Reprezentativna politika odvija se na temelju optužbe za lažno reprezentiranje. Politika izraza prihvaća lažnost izraza kao dio postanka klase kao interesa. Klase postaju klasama za sebe izražavajući se, razlikujući se od sebe samih i nadilazeći vlastite izraze. Klasa je utjelovljena u svim svojim izrazima, bez obzira na njihovu mnogostrukost.

[216] Vladajuće klase održavaju prostor u kojemu žudnja nalazi svoj izraz, dok potčinjenim klasama istodobno silom nameću reprezentaciju. Vladajuća snaga zna da ona sama nije ništa do izraz žudnje i nadilaženje izraza žudnje. Tako ona i nadilazi sebe, razdvajajući, preobražavajući i transformirajući se iz pastoralističkog preko kapitalističkog u vektoralistički izraz. Svaki izraz u svojoj različitosti unapređuje apstrakciju vlasništva koja stvara klasu kao račvanje razlikâ, račvanje na posjed i lišenost posjeda. Vladajuća klasa, u svakoj od svojih preobrazbi, treba proizvodne klase samo za svrhe eksploatacije, za izvlačenje viška vrijednosti. Ona nema potrebe da bude priznata kao takva. Ona samo treba vektor duž kojega se preobražava i pulsira. Proizvodne klase isto tako ne dobivaju ništa od priznanja koje im se nameće u njihovoj borbi s gospodarima, priznanja koje služi samo tome da ih se zadrži na njihovom mjestu.

[217] Proizvodne klase zapliću se u vlastite izraze kao da su oni reprezentacija, pretvarajući reprezentaciju u test istine vlastite egzistencije, namjesto da je obrnuto. Ili, još gore, proizvodne klase zapliću se u reprezentacije koje nemaju nikakve veze s klasnim interesom. One se daju uhvatiti u nacionalizme, rasizme, generacionalizme, raznorazne šovinizme. Ne postoji reprezentacija koja bi proizvodnim klasama podarila identitet. Nema toga oko čega bi se njihove mnogostrukosti mogle objediniti. Postoji jedino apstrakcija vlasništva koja proizvodi račvanu mnogostrukost, rascijepljenu na posjedničke i besposjedničke klase. Upravo je ta apstrakcija ona koju treba transformirati, a ne reprezentacije što ih ona nameće podređenim subjektima kao negativni identitet, kao lišenost posjeda.

[218] Čak i kada služe korisnoj funkciji, identificirajući oblike represije ili izrabljivanja koji nisu klasni, reprezentacije svejedno uvijek postaju sredstvima represije. One postaju sredstva kojima oni koji su najpogodniji da budu predmetom reprezentacije uskraćuju priznanje onima koji su manje pogodni za poistovjećenje s njom. Država postaje sudac nad referentima, suprotstavljajući pretendente jedne protiv drugih, dok vladajuće klase izmiču reprezentaciji i ispunjavaju svoju žudnju u vidu izobilja posjeda.

[219] Politika reprezentacije je uvijek politika države. Država nije ništa drugo do uređivanje nad adekvatnošću reprezentacije tijelu onoga što ona reprezentira. To da se ta politika uvijek primjenjuje tek djelomično, da samo nekima biva presuđeno za krivo predstavljanje, nepravda je svakog režima zasnovanog prvenstveno na reprezentaciji. Politika izraza, s druge strane, politika je ravnodušnosti prema prijjetnji i protuprijetnji razotkrivanja nepodudarnosti između znaka i referenta. Benjamin: "Načelno isključivanje sila može se sasvim izričito pokazati na jednom bitnom odnosu: na nekažnjivosti laži."*

[220] Čak i u svome najradikalnijem obliku, politika reprezentacije uvijek pretpostavlja idealnu državu koja bi djelovala kao jamac za njene odabrane reprezentacije. Ona pati za državom koja bi priznala ovaj ili onaj potlačeni subjekt, ali to je svejedno još uvijek žudnja za državom, i to državom koja, u tom procesu, nije osporavana kao provoditelj klasnog interesa, već je prihvaćena kao sudac nad reprezentacijom.

[221] I uvijek je, ono što u toj imaginarnoj, prosvijećenoj državi ne nailazi na stvarno suprotstavljanje moć vladajućih klasa, koje nemaju potrebu za reprezentacijom, koje dominiraju u posjedovanju i upravljanju nad proizvodnjom, uključujući i proizvodnju reprezentacije. Ono što traži da bude hakirano nisu reprezentacije države, već klasna vladavina temeljena na eksploatacijskom račvanju izraza na oskudicu i obilje.

[222] I uvijek su čak i iz te prosvijećene, imaginarne države isključeni oni koji odbijaju reprezentaciju, naime hakerska klasa kao klasa. Hakirati znači odbijati reprezentaciju, izazivati stvari da se izraze drugačije. Hakirati uvijek znači proizvoditi neobičnu razliku u proizvodnji informacije. Hakirati uvijek znači podrivati objekt ili subjekt, transformirajući na ovaj ili onaj način sam proces proizvodnje kojim objekti i subjekti nastaju i prepoznaju jedni druge prema svojim reprezentacijama. Hak dopire do onoga što se ne da reprezentirati, do stvarnoga.

[223] Politika koja prigrlji svoju opstojnost kao izraz, kao afirmativnu razliku, jest politika koja može izbjeći državu. Odbijati, ignorirati ili plagirati reprezentaciju, osporiti njena svojstva, uskratiti joj ono na što ona polaže pravo, znači započeti s politikom, ne države, nego bezdržavnosti. To bi mogla biti politika koja odbija državni autoritet da autorizira ono što je valjan iskaz a što nije. Lautréamont: “Plagijat je nužan. Napredak ga implicira.”* Odnosno: napredak je moguć, plagijat ga implicira.

[224] Politika izraza van države uvijek je privremena, uvijek postaje nečim drugim. Ona nikada ne može tvrditi da ostaje vjerna samoj sebi. Svaki bezdržavni izraz ipak može zarobiti autorizirana policija reprezentacije, pripisati mu vrijednost, podvrgnuti ga oskudnosti i komodifikaciji. To je sudbina svakog pojedinog haka koji se vrednuje kao koristan.

[225] Čaj i beskorisni hakovi mogu, na perverzan način, imati vrijednost zbog čistoće svoje beskorisnosti. Nema ničega što se ne može vrednovati kao reprezentacija. Nema ničega što se ne može kritizirati i time u svakom slučaju vrednovati – zahvaljujući pažnji koja se poklanja njegovim svojstvima. Hak u povijest gura uvjet njegovog postojanja – izraz – koji iziskuje obnavljanje razlike.

[226] Nezadovoljstvo reprezentacijama širi se posvuda. Ponekad je to stvar dijeljenja nekoliko megabajtova, ponekad razbijanja izloga. Ali nezadovoljstvo ne ide uvijek dalje od kritike, što revolt izravno izručuje ovom ili onom reprezentantu, nudeći kao alternativu samo drugačiju državu – pa makar utopijsku državu.

[227] Nasilje protiv države, koje rijetko ide dalje od bacanja kamenja na njenu policiju, samo je puka žudnja za državom izražena u mazohističkom obliku. Dok neki prizivaju državu koja će prigrliti njihovu reprezentaciju, drugi

prizivaju državu koja će ih prebiti. Niti jedno od toga nije politika koja izmiče žudnji koju u subjektima odgaja obrazovni aparat – stanje žudnje koje je puka žudnja za državom.

[228] Politika izraza nema se čega bojati od brzine vektora. Izraz je događaj koji prelazi prostor i vrijeme, brzo spoznajući da vektor telestezije nudi sredstvo proširenja i protezanja prostora i vremena unutar kojih izraz može transformirati iskustvo i osloboditi virtualno. Reprerentacija uvijek kaska za događajem, barem na početku, ali vrlo brzo proizvede priče i slike pomoću kojih može uhvatiti događaj i podvrgnuti ga pukom ponavljanju, osporavajući događaju njegovu singularnost. Ne radi se o tome da “jednom kada je nešto vanmedijalno izloženo medijima, ono postaje nešto drugo.”* Radi se o tome da je, jednom kada reprerentacija konačno pretekne izraz unutar vektora, događaj, u svojoj singularnosti, okončan. A što god bili taj novi prostor i vrijeme koje je on ishakirao, oni postaju resurs za buduće događaje u beskonačnom festivalu izraza.

[229] Čak i u njenom najboljem, najapstraktnijem obliku, kada se najbolje ponaša, kada je slijepa na boje, rodno neutralna, multikulturna, država samo izručuje vrijednost reprerentacije objektifikaciji. Namjesto da priznaje ili ne priznaje reprerentacije nekog subjekta, ona tu potvrđuje valjanost svih reprerentacija koje prihvaćaju robni oblik. Iako je to napredak, pogotovu za one koji su bili pod represijom zbog toga što država nije priznala njihova obilježja kao legitimna, ona ne ide tako daleko da prizna izraze subjektiviteta koji odbijaju objektifikaciju u robni oblik i namjesto toga nastoje postati nešto drugo nego reprerentacija koju država može priznati, a tržište može vrednovati.

[230] Ponekad se od politike reprerentacije traži da prizna novi subjekt. Rasne, rodne, spolne manjine – sve one traže pravo na reprerentiranje. Ali vrlo brzo spoznaju cijenu. Tada moraju postati produžena ruka države, moraju uredovati nad značenjem vlastite reprerentacije i uredovati da je se njihovi članovi pridržavaju.

[231] Ali postoji nešto drugo, nešto što se uvijek pomalja na obzoru reprezentabilnog. Postoji politika nereprezentabilnog, politika prezentiranja bezuvjetnog zahtjeva. To je politika kao odbijanje samog reprezentiranja, a ne politika odbijanja ove ili one reprezentacije. Politika koja, premda apstraktna, nije utopijska. Politika koja je atopijska u svom odbijanju prostora reprezentacije, koja se probija prema dislociranosti izraza. Politika koja se “stoga ne da detektirati, identificirati, vidjeti da bi se prepoznala, koja je skroviata a ne javna”.*

[232] U svome beskonačnom i neograničenom zahtjevu politika izraza možda je najbolji način da se steknu ustupci u klasnom sukobu, upravo time što odbija da odredi ime – ili cijenu – za ono za čime pobuna žudi. Vidjet ćete koje će se nagrade nuditi, kada oni koji zahtijevaju ne imenuju svoj zahtjev ili čak sebe, već prakticiraju samu politiku kao svojevrsan hak. U politici izraza hak može hiniti da se razotkriva, da pristaje na reprezentaciju, ali tek onoliko koliko mu je potrebno da se pogodi za povoljne uvjete i krene dalje. Politika koja sebe razotkriva kao sve samo ne čisti izraz, u mjeri u kojoj joj je potrebno da dovede policiju značenja u nedoumicu. Lovink: “Tu se javlja nova žudnja.”*

Pobuna

[233] Pobune oko godine 1989. signalni su događaji našeg doba. Na istoku i na jugu proizvodne klase ustale su protiv svih oblika tiranije i dosade. Seljaci i radnici – radnici u materijalnim i nematerijalnim strukama – sklapali su saveze protiv najrepresivnijih i sumornih oblika države. Među njih su se svrstali i hakeri svih vrsta, uključujući nemali broj onih, rođenih u borbi, koji su hakeri politike same.

[234] U Pekingu i Berlinu, Manili i Pragu, Seulu i Johannesburgu pojavili su se savezi koji su mogli preokrenuti vektoralne tokove informacije protiv država previše naviklih na uredovanje nad reprezentacijama razbijanjem glava onih koji su ih osporavali. Razbijanje glava ušlo je u sraz s hakiranjem koda i hak je odnio pobjedu.

[235] Barem na trenutak. Ono što su pobune godine 1989. postigle bilo je svrgavanje režima koji su bili toliko otporni na priznavanje vrijednosti haka da su sprečavanjem bilo kakvog porasta viška vrijednosti izglednjeli ne samo svoje hakere nego i svoje radnike i seljake. Sa svojim nepotizmom i kleptokracijom, svojom birokracijom i ideologijom, svojom policijom i uhadama, izglednjeli su čak i svoje pastoraliste i kapitaliste sprečavanjem inovativne transformacije i rasta. Pobuna godine 1989. okončala je sve to.

[236] No nije uspjela posvuda. U četiri najmnogoljudnije države – Kini, Rusiji, Indiji i Indoneziji – nije se dogodio uspješni raskid sa starim poretkom. Indija je napravila reakcionarni okret prema spiritualnom nacionalizmu. Rusija je potonula u kleptokraciju i nadzor tajne policije. Indonezija je doživjela hrabru, ali krhku i nepotpunu demokratsku pobunu. U Kini je Božica Demokracije nakratko ustala na trgu Tienanmen, prije no što je postala globalnim izrazom pokreta u bijegu.

[237] U “frontovskim državama” staroga hladnog rata snage pobune su bile najuspješnije. Na Tajvanu, u Koreji, Tajlandu i na Filipinima; u Čehoslovačkoj, Istočnoj Njemačkoj, Poljskoj, Mađarskoj, Sloveniji, Hrvatskoj i baltičkim državama snage pobune gurnule su stare vladajuće klase prema novom državnom obliku, u kojem će daljnja gibanja prema apstrakciji barem imati izglede za borbu.

[238] U Latinskoj Americi takozvana “tranzicija” proizvela je šarolike rezultate, podrivajući autoritarne države, ali podrivajući i podruštvljeno vlasništvo proizvodnih klasa privatizacijom i budžetskim “mjerama štednje”. Na Srednjem Istoku vladajuće klase uglavnom su koristile državu kao utvrdu protiv otvaranja svijetu, po cijenu povećanog ugnjetavanja i zaostajanja u razvoju ili korupcije i krađe u onim državama gdje nafta muti vodu. U Africi su demokratski pokreti rijetko daleko uznapredovali protiv nadirućih sila etničke podjele, tog otrovnog nasljeđa kolonijalizma, ili protiv novog kolonijalizma vektoralne moći. Južna Afrika je znakovita iznimka i nadahnuće svijetu.

[239] Pobune koje su se zaredale oko te burne godine 1989. postigle su šarolike rezultate. Ali su posvuda potakle države na oprez da će u vektoralno doba svaka država koja ne može prepoznati vrijednost haka, koja ne može uklopiti transformaciju u svoju egzistenciju, uskoro biti prisiljena nalaziti sve ekstremnije preokupacije za žudnje proizvodnih klasa.

[240] Proizvodne klase nazrele su što svijet ima za ponuditi i sada žele sve. Nema toga što bi ih moglo zaustaviti. Kakve god nelagode dobri ljudi razvijenog svijeta imali zbog izobilja vektora, dobrog života potrošnje i jednake slobode što ih sada svatko vidi zahvaljujući telesteziji, ostatak svijeta dolazi uzeti ga, bili oni spremni ili ne. “Oni koji se protive, pokušavajući pobjeći od lokalnih i partikularnih ograničenja njihova ljudskog stanja, moraju također stalno nastojati izgraditi novo tijelo i nov život.”* I to ne tek bilo koje tijelo – već apstraktno tijelo, tijelo izraza.

[241] Pobune godine 1989. svrgnule su dosadu i nužnost... barem na neko vrijeme. Vratile su u svjetsko-povijesnu problematiku neograničeni zahtjev za slobodnim izrazom... barem na neko vrijeme. Razotkrile su latentno sudbinsko određenje svjetske povijesti da izrazi čistu virtualnost postajanja... barem na neko vrijeme. Ali onda su se okupile nove države zahtijevajući legitimnost kao reprezentacije onoga za čim su pobune žudjele. O, bila su to dobra vremena.

[242] Pobune godine 1989. otvorile su vrata virtualnosti, ali države koje su se preustrojile u tom otvaranju uskoro su ih zatvorile. One su potvrdile nove teorije transformacije, koje su onda odmah preformulirane u teorije kraja povijesti. Ono što su pobune stvarno postigle bilo je to da su svijet učinile sigurnim za vektoralnu silu. Otvaranje se naposljetku pokazalo relativnim, a ne apsolutnim otvaranjem. Neograničena žudnja možda je svrgnula propali državni kapitalizam istoka i kleptokapitalizam juga, ali ta žudnja uskoro se morala suočiti s aktualnošću postajanja slobodnom trgovinskom zonom za novonastajući globalni savez vladajućih klasa i smetlištem za potrošne slike vektoralne ekonomije.

[243] Nove okolnosti traže nove teorije i nove prakse, ali i kultiviranje novih varijanti, alternativa, mutacijskih sekvenci. Pobune godine 1989. možda i jesu procvjetale pa usahle, ali su ostavile zametak budućih pokreta. Dokle god postoji prošlost, postoji i budućnost; dokle god postoji sjećanje, postoji mogućnost. Debord: "Teorije se stvaraju samo da bi umrle u ratu vremena."^{*}

[244] Takozvani antiglobalizacijski protesti nakon kraja 90-ih – Seattle, Genova – izdanak su tih plodnih događanja godine 1989., ali izdanak koji ne poznaje tok kojemu je uistinu pripadao. Taj heterogeni pokret pobune u razvijenom svijetu naslućuje vektoralnu silu u usponu kao klasnog neprijatelja, ali prečesto je dopuštao ga da se uvuče u parcijalne i privremene interese lokalnih kapitalističkih i pastoralističkih klasa.

Nije još posve shvatio kako da poveže svoje žudnje sa žudnjama nerazvijenog svijeta, kojima je on u nekim pogledima i zapreka.

[245] Ali ta je pobuna tek u povojima. Ona tek treba otkriti vezu pogonske sile njene neograničene žudnje i slobodnog izraza s umijećem postavljanja taktičkih zahtjeva. Tek treba otkriti kako i kada, i u čijem interesu, na svoj slobodni izraz bez lica navući masku reprezentacije interesâ koja odgovara najširoj koaliciji klasnih snaga za slobodnu i pravednu budućnost. Odnosno, ponovno otkriti, budući da je ono već poznato u tajnoj povijesti pobune – to drugo znanje i znanje drugoga.

[246] Postoje dva usmjerenja u politici, a oba se mogu susresti u klasnoj borbi među nacijama i imperijalnoj borbi među nacijama. Jedno usmjerenje je politika okvira ili ovojnice. Ona se nastoji učahuriti u imaginarnu prošlost. Nastoji koristiti nacionalne granice kao novi zid, zastor iza kojega neočekivani savezi mogu štititi svoje postojeće interese u ime slavne prošlosti. Deleuze: “Njihova metoda je suprotstavljanje kretanju.”* Politika kojoj je ona suprotstavljena je politika vektora. A ta druga politika nastoji ubrzavati prema nepoznatoj budućnosti. Ona nastoji iskoristiti međunarodne tokove informacija, trgovine ili aktivizma kao eklektičkih sredstava za borbu za nove izvore bogatstva ili slobode koja nadilazi ograničenja što ih nameću nacionalni ili komunalni okviri.

[247] Niti jedna od tih politika ne odgovara starom poimanju ljevice ili desnice, koje su revolucije godine 1989. nepovratno nadišle. Politika okvira spaja ludičke impulse na ljevici s rasističkim i reakcionarnim impulsima na desnici u nesveti savez protiv novih izvora moći. Vektoralna politika rijetko poprima oblik saveza, ali konstituira dva paralelna procesa koji su zarobljeni u dijalog međusobnog sumnjičenja, gdje i liberalizirajuće snage desnice i snage socijalne pravde i ljudskih prava ljevice traže nenacionalna i transnacionalna rješenja za deblokiranje sustava moći koji još uvijek stvara akumulaciju na nacionalnoj razini.

[248] Protivno rasprostranjenom mitu, pobune godine 1989. zadale su udarac desnici, a ne ljevici. Slom staljinizma uklonio je vanjsku silu koja je držala na okupu uokvirujuće i vektoralne snage desnice. Političke snage desnice, koje u svojem najčišćem obliku reprezentiraju kompromise prihvatljive vladajućim klasama, morale su iz ruševina hladnog rata ponovno sabrati elemente saveza u kojemu se ekstremniji izrazi populizma, nacionalizma i rasizma mogu pripitomiti – ali i zadržati – da bi služili vladajućim klasama.

[249] Političke snage ljevice, koje se široko rastežu ne bi li uklopile sve interese što ih proizvodne klase moraju prigrliti da bi barem donekle mogle imati kontrolu nad državnom moći, nije doživjela takav moment prosvjetljenja. Ljevica još uvijek ne zna da se suočava s izborom između magle vektoralnog internacionalizma i fiktivnih identiteta nacionalizma. Još uvijek nije artikulirala alternativnu globalnu demokraciju koja bi mogla steći najširu podršku. Još uvijek nije pronašla formulu za uzdavanje i razbijanje fanatičko-nacionalističkog i regionalnog partikularizma. Ljevica, kada je na vlasti, koleba se u strepnji između taktičkih ustupaka čas jednoj čas drugoj strani, podrezujući time najširu podršku koju ima i na jednoj i na drugoj strani.

[250] Globalizam, kao transcendentna moć vektoralističke klase nad svijetom, teško može biti primamljiva opcija; ali to nije niti popuštanje pred nepravednim zahtjevima lokalnog i partikularnog interesa koji odbija poziv za apstraktnom, globalnom pravdom i skrivanje iza zastora koji okružuje državu. Budući da je taj zastor također vlasništvo vektoralističke klase to teško da je nekakva alternativa, riječ je o istim ciljevima postignutim posredstvom objektivizacije drugih žudnji. Na ovaj ili onaj način, to baš i nije neki plan: ubrzani napredak prema paklu ili trajno čistište zaustavljanja na trenutnoj bilansi nepravde.

[251] Postoji treća politika, ona koji stoji izvan saveza i kompromisa svijeta nakon 1989. Dok su i politika okvira i vektoralna politika reprezentativne politike, koje se bave rezultantom stranačkih saveza ili interesa, ta treća politika je bezdržavna politika koja nastoji izmaknuti politici kao takvoj. Treća politika je politika haka, koja pronalazi odnose van reprezentacije. Budući da reprezentacije u aktualizaciji neumitno ne uspijevaju ispuniti svoja obećanja, ne može se mnogo izgubiti od otvaranja prema politici koja ide preko njih. Za razliku od reprezentativne politike, koja reprezentira zagovaranje pokreta ili suprotstavljanje pokretu, postoji politika izraza koja izmiče reprezentaciji. Blisset: "Ne provodite čin u skladu s planom."*

[252] Reprezentativna politika je politika koja se bori da bi za klase u borbenom savezu osigurala zapovjedno upravljanje vlasništvom, bilo ono javno ili privatno. Politika izraza nastoji potkopati samo vlasništvo. Politika izraza nije borba za kolektivizaciju vlasništva, jer to je još uvijek oblik vlasništva. Kolektivistički modus državno upravljano vlasništva pokazao se u revolucijama godine 1989. bankrotiranim, kao što se pokazala i kleptokracija juga, gdje su država i privatni vladajući interesi bili jedno te isto. Politika izraza je borba da se oslobodi ono što može biti slobodno od različitih varijanti robnog oblika: njegova totalizirajućeg tržišnog oblika i birokratskog državnog oblika.

[253] Ono što može biti posve slobodno od robnog oblika nije zemlja, nije kapital, već je informacija. Svi drugi oblici vlasništva su isključivi. Vlasništvo u rukama jednog isključuje, po definiciji, mogućnost da vlasništvo bude u rukama drugoga. Klasni odnos može se posredovati, ali ne može se nadići. Vektoralistička klasa vidi u razvoju vektoralnih sredstava proizvodnje i distribucije krajnja sredstva da se komodifikacijom informacije komodificira čitav globus. Ali hakerska klasa može iz te iste povijesne prilike uvidjeti da su sredstva za dekomodifikaciju informacije ponuđena. Informacija je dar koji se može dijeliti a da ničega ne bude manje, osim njene oskudnosti. Informacija izmiče komodificiranom obliku kao povijesti i povijesti kao komodifikaciji. Ona oslobađa apstrakciju iz njene komodificirane faze.

[254] Govorenje o kraju informacije kao vlasništva budi nervozu kod pravnika i liberala. Lessig: “Dovoditi u pitanje razmjere ‘vlasništva’ ne znači dovoditi u pitanje vlasništvo.”* Ali zašto ne? Čemu ograničena kritika upućena nekolicini vektoralnih monopolista – kao da je rak komodifikacije ograničen samo na monopol. Možda je, kad se radi o informaciji, robni oblik rak, a monopoli su tek živi mrtvaci.

[255] Politika može postati izražajna samo kad je riječ o politici oslobađanja virtualnosti informacije. Oslobađajući informaciju od njene objektivacije kao robe, ona također oslobađa subjektivnu snagu izraza. Subjekt i objekt susreću se van njihove puke lišenosti jednog od drugog, njihove puke žudnje jednog za drugim, žudnje kojom upravlja država u interesu očuvanja robnog oblika oskudnosti.

[256] Politika izraza postaje održivom politikom samo u trenutku kada se pojavi klasa koja može ne samo zamisliti slobodu od vlasništva kao nešto što je u njenom klasnom interesu, već predložiti proizvodnim klasama da je to u interesu proizvodnih klasa u cjelini. Ta klasa je hakerska klasa, koja je pronalazač apstrakcije od subjekta i objekta, u kojoj se subjekt i objekt susreću van ograničenja oskudnosti i nedostatka, i susreću se da bi potvrdili jedan drugoga u novom obliku izraza, a ne u turobnom plesu neispunjenog nedostatka.

[257] Politika izraza ne nastoji svrgnuti državu, ili reformirati njenu nadgradnju, ili očuvati njen ustroj tako da bi mogla očuvati postojeću koaliciju interesa. Ona nastoji prožeti postojeće države novim stanjem postojanja. Ona širi sjeme alternativne prakse svakodnevnog života.

Država

[258] Država je u prvom redu okvir, propusna ovojnica, koža, unutar koje buja unutarnjost. Ta unutarnjost sebe spoznaje kao njenu reprezentaciju – kao unificiranu, apstraktnu, ali ograničenu ravan – različitu od onoga što ona isključuje kao vanjskost. Ali državnu ograđenost i unutarnjost omogućuje jedino vektor, koji osigurava materijalna sredstva za proizvodnju unutarnje konzistentnosti njene apstraktne ravni. A isti taj vektor koji omogućuje okvir države također je ono što prijete da prodre kroza nj, otvarajući rupe u njenom ograđenju koje nadilaze sposobnost njene reprezentacije kao unutarnjosti da ih zatvara.

[259] Prvo dolazi vektor, a onda okvir; država je vektoralna prije no što postaje “disciplinarna”. Prvo dolazi sposobnost da se posebnosti prostora podvrgnu apstrakciji vektora, proizvedeći homogeni prostor, koji je omeđen samo granicama vektora. Protežni prostor je preduvjet za intenzivni prostor, za ograđivanje i nadgledanje svijeta unutar njega – svijeta koji se može klasificirati i urediti.

[260] Razvijeni svijet postaje razvijen ranostečenom sposobnošću da projicira vektor kroz prostor, određujući nerazvijeni svijet kao svijet objektivnih i subjektivnih resursa za eksploataciju. Razvijeni svijet štiti se unutar država koje projiciraju van sebe vektor duž kojega se crpe resursi, a istodobno ograničava sposobnost nerazvijenog svijeta da prometuje duž istog tog vektora. Nerazvijeni svijet stječe okvir države reaktivno, kao svojevrsnu zaštitu od vektora, ali ipak oviseci o vektoru za izgradnju svoga vlastitog unutarnjeg apstraktnog prostora. Vektor je dvostruka sprega koja zapečaćuje granice države i ujedno se probija kroz njenu kožu.

[261] Država je ta koja upravlja, bilježi i ovjerava reprezentaciju subjekata i objekata, građana i njihovog vlasništva. U praznoj jezgri države, njenoj *cameri obscuri*, leži prvotni čin nasilja kojim ona uspostavlja razdvajanje objekata od subjekata i svoju ovlast da uređuje nad ravni na kojoj se oni mogu

susresti. Vektoralna država, koja upotrebljava svaku dostupnu tehnologiju u svrhu usavršavanja te najapstraktnije ravni na kojoj se objekti i subjekti susreću, proizvodi sveprotežni i suptilan teren sukoba i pregovora za konkurirajuće klase. Država uvodi klase kao reprezentativnu politiku koja je također politika reprezentacije. Sve klase se bore ili se uroćuju izravno, ali njihov izravni kontakt je djelomičan i partikularan. Njihov kontakt na ravni reprezentacije koju je stvorila država jest taj koji je apstraktan i formalan.

[262] Država nije samo mašina za definiranje oblika vlasništva i arbitraciju među konkurirajućim pravima na vlasništvo, ona također prenosi vlasništvo putem oporezivanja i prijenosa. Klase se bore oko toga tko će biti oporezivan i po kojoj stopi te oko poreznog prihoda koji država prenosi na klase i frakcije klasa. Jednom kada proizvodne klase uspiju, pa makar djelomično, u svojoj borbi za podruštvljenjem vlasništva posredstvom države, onda klase koje posjeduju vlasništvo nastoje ograničiti preraspodjelnu moć države.

[263] Država tvori ravan na kojoj klase reprezentiraju svoje interese kao klasne interese, ali na kojoj klase također nastoje preokrenuti u svoju korist lokalne i partikularne sukobe koji nisu klasne naravi. Svojim raspolaganjem nad udjelom u višku vrijednosti koji prisvaja oporezivanjem, država izražava postojeće interese. Mogu postojati reprezentanti kolektivnog regionalnog interesa, generacijskih ili rodnih, etničkih ili industrijskih interesa. Država također može stvoriti interese prijenosima podruštvljenoga vlasništva, kao što su umirovljenici, javni službenici ili vojska. Tako država, osim što tvori ravan apstrakcije za klasni sukob, ovome pridodaje i dimenziju mogućeg sukoba i saveza pružajući resurse i priznanje drugim interesima i žudnjama. Što god od žudnje nadmašuje ili ne doseže komodifikaciju, nastoji se udomiti u državi.

[264] Svi ti reprezentativni interesi imaju moć da ograniče sposobnost djelovanja države, ili čak da potkopaju njenu sposobnost za funkcioniranje. Međutim, samo su interesi klasa oni koji uvjetuju pozitivnu dinamiku države i društva. Druge reprezentacije mogu zatočiti državu, navodeći onda državu da zadrži i uspori razvoj. A samo klasni interesi potiču i guraju državu prema proizvodnji viška vrijednosti i proizvodnji povijesti.

[265] Kako neka klasa nalazi apstrakciju koja odgovara njenim interesima, koja predstavlja ravan na kojoj se ona može razvijati i preusmjeriti opći razvoj na svoju korist, ona nastoji reprezentirati preko države taj interes kao da je riječ o općem interesu i iskoristiti državu da osujeti razvoj apstrakcija koje ne unapređuju i potvrđuju njenu moć. Svojom sposobnošću da uređuje nad reprezentacijom, država djeluje kao kočnica za nove izraze koji padaju van onoga što država priznaje kao dopuštene odnose između objekata i subjekata. Kada prizna intelektualno vlasništvo, država stvara ravan na kojoj se vektoralna klasa može razvijati kao vodeća klasa, ona koja je u posjedu najapstraktnije ravni na kojoj se objekti i subjekti mogu proizvodno spojiti. Istodobno, država preuzima na sebe uređivanje nad vektorom da bi zadržala informaciju unutar vlasništva, da bi zaustavila bilo koji hak van klasnog interesa vektoralne klase.

[266] Vektoralna klasa nastoji zarobiti državu lišavanjem drugih klasa slobodnog toka informacija kojim one mogu osporavati njena reprezentiranja kolektivnog interesa. Vektoralna klasa uspijeva zatočiti informacijske tokove unutar robnog oblika i izokrenuti slobodne tokove informacije. To lišava hakersku klasu značajnog dijela njenog kapaciteta slobodnog izražavanja i prisiljava je na podanički odnos prema vektoralističkom interesu. To također lišava druge klase sredstava za osporavanje stiska vektoralističkog interesa nad državom i reprezentiranja vektoralnog interesa kao općeg interesa.

[267] Država uređuje nad pravima subjekata i svojstvima objekata. Država može biti apstraktna država ili može biti konkretna država. Konkretna država je ona u kojoj neke subjektivne reprezentacije imaju veća prava nad drugima. Dok sve države isključuju neke reprezentacije i održavaju svoj okvir sposobnošću da isključuju, apstraktna država obuhvaća najširi raspon reprezentacija kao reprezentacija koje imaju jednako-važće zahtjeve i ne preispituje ih glede njihove istinitosti. Konkretna država rađa se iz eksploatacije neklasnih antagonizama u klasne svrhe. Vladajuće klase eksploatiraju etničke, religiozne ili rodne razlike među proizvodnim klasama da bi podijelile i zavlada- dale. Ova vladavina stečena je po cijenu gušenja nekog dijela proizvodnih kapaciteta podređenih klasa.

[268] Apstraktna država uvijek će biti najpravednije i najučinkovitije sredstvo za upravljanje reprezentacijama, ali uvijek postoji nešto što je van njenog vidokruga. Uvijek postoji neki hak koji izmiče ili bježi njenoj reprezentacijskoj mreži. Hakerski interes uvijek ukazuje preko zadane apstrakcije države. Ali tek nakon što je država bespogovorno prihvatila najočiglednije razlike u rasi, rodu, seksualnosti ili vjeroispovijesti postaje zamislivo hakersko stanje, kao prostor za izraz koji je slobodan od sankcija uređivanja nad reprezentacijom. Ali dok možda postoji interes za hakere da pretpostavljaju određene vrste države drugima, država je uvijek sredstvo koje je uhvaćeno u nasilje reprezentacije i kontrareprezentacije, o kojemu mogu ovisiti tokovi resursa ili slobode, ali koje naposljetku uvijek postoji samo da bi pomoglo ili priječilo uspostavljanje produktivnog odnosa između klasa.

[269] Vektoralna klasa također se predstavlja kao zago- vornik i zaštitnik apstraktne države. Vektoralna klasa je sva za toleranciju i raznolikost, čak i za pozitivnu diskrimi- naciju – dokle god to važi samo za reprezentacije. Za vektoralnu bi klasu sve reprezentacije trebale biti slobodne da pronađu svoju vri- jednost kao objekti komodifikacije; svi subjekti bi trebali biti slobodni da nađu reprezentacije koje žele vrednovati. Za vektoralnu klasu apstraktna država je država koja je najsposobnija da otvori

cjelinu kulture za komodifikaciju. Ali dalje od toga ne ide. Vektoralna država je apstraktna država, ali ne država koja može vidjeti dalje od čisto formalne jednakosti reprezentacija prema zajedničkom udjelu u višku vrijednosti, a da i ne govorimo da bi prihvatile politiku izraza s onu stranu reprezentacije. Vektoralna država potiče raznolikost sadržaja reprezentacija kao pokriće za dokidanje raznolikosti u formama reprezentacija. Sve informacije valja podrediti formi privatnog vlasništva.

[270] Dominacija jednog oblika vlasništva ne pridonosi interesima za hakerske klase. Ondje gdje darovni odnos dominira, kao u tradicionalnim društvima, recipročna obaveza u predodređenim oblicima čini hak reaktivnim i partikularnim. On rijetko doseže svoj puni apstraktni oblik. Ondje gdje kolektivizirano državno vlasništvo dominira, hak je osakaćen izravnom ovisnošću hakera o birokratskom obliku kapitalističke i pastoralističke dominacije. Ondje gdje privatno vlasništvo dominira, kao u vektoralnom svijetu, ono ubrzava hak priznajući ga kao privatno vlasništvo, ali time kanalizira hak u neumoljivu reprodukciju robnog oblika.

[271] Hakerska klasa zna da, premda nadilazi svaku reprezentaciju i kroz svoju inovaciju izražava virtualnost materije i informacije, također stvara čitav niz opasnosti. Hak može biti podjednako destruktivan kao što je i produktivan – ali samo potencijalno. Nisu hakeri ti koji truju vodu, ili obogaćuju plutonij, ili genetički modificiraju usjeve, ili usađuju opasna vješivanja, već su hakeri oni koji ishakiravaju te vrle nove mogućnosti u bivanje. Vladajuće su klase one koje podvrgavaju potencijal haka njegovu komodificiranom obliku, koji preokreću potencijalne opasnosti u stvarne. A one i usmjeravaju legitimne strahove drugih proizvodnih klasa na hakersku klasu i potvrđuju to selektivnom upotrebom kaznene moći države da bi ograničili proizvodni potencijal haka. Vektoralna klasa prakticira tu vrst državne vještine kao istinski umjetnički oblik, raspirujući sveprisutne strahove kriminalizacijom nekih marginalnih oblika hakiranja koji žele pokazati svoju neovisnost o komodificiranom obliku.

[272] Klasni interes radničke i seljačke klase je u proizvodnji viška vrijednosti, othrvavanju slobode od nužnosti. Klasni interes hakera leži u slobodnom i otvorenom izrazu virtualnosti. Ti interesi stječu se u državnom obliku koji je istodobno apstraktan u odnosu prema reprezentaciji i pluralan u odnosu prema oblicima vlasništva. Međutim, to su tek počeci onoga za čim okupljene proizvodne klase mogu žudjeti. One žude za stanjem koje je dovoljno apstraktno, dovoljno pluralno, dovoljno virtualno da dovede do otvaranja s onu stranu oskudnosti i robnog oblika.

[273] Država ima svoja ograničenja. Ona može biti svugdje i nigdje, utisnuta u same pore i čestice svojih podanika posredstvom upravljanja nad obrazovanjem i kulturom, no svejedno ima svoja ograničenja. Jedno ograničenje je nasilje kojime ona utemeljuje svoj zahtjev da bude suverena nad zakonima reprezentiranja. Dovođenje u pitanje tog ograničenja samo potvrđuje nepravdu u srži države, a da joj ni na koji način ne izmiče. Država ima ograničenje, unutarlost, okvir. Prijestup ga samo potvrđuje. Politika izraza nije prestupnička. Ona nastoji izmaknuti državi, a ne sukobiti se s njom. Oni koji se sukobljavaju s državom, uzvraćajući na njeno nasilje nasiljem, uvijek gaje reakcionarnu žudnju da postanu ono što vide.

[274] Ograničenje same reprezentacije je ograničenje države. Agamben: "U konačnoj analizi država može priznati svaki zahtjev za identitetom... Ali ono što država nikako ne može tolerirati jest da singularnosti formiraju zajednicu a da ne zahtijevaju identitet, da ljudska bića su-pripadaju bez reprezentabilnog stanja pripadanja."* Klasa koja može izraziti svoje žudnje, a ne reprezentirati ih, klasa je koja izmiče nasilju zakona. Ona koju nije moguće imenovati, nije moguće identificirati, nije moguće optužiti, nije moguće osuditi. Apstrakcija bez autoriteta ili autorizacije otvara slobodnu virtualnost van zakona. Jer za razliku od uvijek iste pjesme svjesnih i nesvjesnih apologeta države, uvijek postoji nešto, i to nešto drugo od nasilja, van njegovog zakona.

Subjekt

[275] Iskustvo subjektiviteta nije univerzalno. Kao što je nastao s uokvirujućom državom i robnom ekonomijom, subjekt može i nestati nadilaženjem tih ograničenih i djelomičnih apstrakcija.

[276] Vlasništvo proizvodi, dio po dio, oklop subjektiviteta. Taj oklop je šuplja ljuštura, koja razdvaja ništa koje je sebstvo i ništa koje su tom sebstvu izvanjska sredstva posredstvom kojih ono vjeruje da egzistira.

[277] Subjekt nije ništa drugo do sablasni preostatak tog razdvajanja, koji otvara mogućnost da se od sebstva prisvoji objektivna egzistencija na čijem stvaranju ono radi i da se objektivni svijet predstavi subjektu kao nešto što mu nedostaje. Subjekt naposljetku čuti svoju egzistenciju samo kroz nedostatak objekta, nedostatak koji nikada nijedan objekt ne ispunjava.

[278] Apstraktni subjekt razvija se postupno, ali razvija se ukorak s objektivacijom svijeta. Povijest proizvodnje svijeta kao stvari istodobno je povijest proizvodnje subjekta, što znači proizvodnje sebstva kao stvari koja proizvodi sebe i svoj svijet kao stvari.

[279] Subjekt ulazi u egzistenciju kao apstraktna nedostatnost, koja uronjenošću u telesteziju postaje sve svjesnija svoga nedostatka i vlastite apstrahiranosti. Dok kapitalistička klasa pred proizvodnim klasama maše objektima njihovog rada kao rijetkima i nedosežnima, vektoralistička klasa posvuda prenosi, vektorima telestezije, beskonačne slike objekta žudnje. Telestezija zamjenjuje objekt žudnje njegovom slikom, slikom koja se može, proizvoljno, pridružiti bilo kojem objektu. Vektoralna transformacija žudnje istodobno podiže cijenu žudnje i prijeti da je potpuno obezvrijedi. Vektoralna klasa gura komodificiranu žudnju prema točki gdje upravo njeno bujanje otvara mogućnost njenog nadilaženja.

[280] U praskozorje povijesti apstrakcije svijeta kroz vlasništvo pastoralistička klasa naprosto je svojatala pravo na rad kmetova, i sprva je dobila ograničen pristup čak i njemu, velikim dijelom i zbog toga jer su kmetovi zadržali nešto od pristupa vlasništvu u vidu svojih neposrednih sredstava za proizvodnju. U tim uvjetima kmet stječe iskustvo subjektiviteta samo kao vanjsko ograničenje što ga nameću zahtjevi osiguravanja rente i proizvodnje najnužnijega za život.

[281] Sjeme subjektiviteta kao općeg uvjeta već je prisutno i pod pastoralističkom vladavinom, međutim u obliku totalnog i bezgraničnog zahtjeva koji duhovnjačka država crkve nameće svojim žrtvama. Teologija predstavlja subjekt njemu samome kao ono što mu nedostaje, ali nedostatak predstavlja kao duhovan, ne materijalan, kao beskonačan, a ne konačan. Kao takva, država je djelovala kao okov za razvoj proizvodnog subjektiviteta.

[282] Organizirana religija izražava potrebe vladajuće klase u vidu zahtjeva na subjekt. Taj zahtjev se mijenja kako se mijenjaju klasne vladavine. Nedostatak se više ne pojavljuje kao beskonačan, već konačan, a sredstva da ga se ispuniti kao materijalna, a ne duhovna. Odnosno, duhovni nedostatak valja ispuniti pažnjom usmjerenom na materijalni nedostatak. Teologija duše postaje teologijom robe. Kapitalistička klasa proširuje svoj zahtjev upućen radniku dalje od vanjskih aspekata na radnikovu nutrinu. Ona spušta na tlo beskonačan dug duhovne ucjene i nameće radniku subjektivitet koji je vidjela rad kao dug koji je istodobno dug prema Bogu i prema Mamonu. Dok je nekoć slovalo, kao što je Marx pisao, da je “religija opijum za narod”, danas je *Opium*[™] religija naroda.*

[283] Radnik je bio slobodan barem van radnog vremena i mnogi su radnici izgubili naviku posvećivanja slobodnog vremena otplaćivanju radom drugog, nedohvatljivijeg duga. Ali teologija nastavlja živjeti postavljajući i dalje svoje čudovišne zahtjeve, ako ne s propovjedaonice, onda u učionici.

Ako ne u teologiji, onda barem u teoriji. Vaneigem: “Ovostrana moć, koja je čvrsto ukorijenjena u svjetovnoj ekonomiji, profanirala je teologiju i preobrazila je u filozofiju, zamijenila je božansko prokletstvo s ontološkim: tvrdnjom da u čovjekovo stanje spada da bude razvlašten od vlastitog života.”*

[284] Kapital zahtijeva tijelo radnika samo za trajanja radnog dana. Vektoralistička klasa našla je sredstvo da postavi zahtjev za svakim aspektom bića, posredstvom svoje moći da bilo koji dio tog bića obilježi kao resurs. Borba da se ograniči radni dan, iako spasonosna kao sredstvo da se tijelo oslobodi od komodificiranog rada, više ne oslobađa radnika od robe, već naprosto odrješuje subjekt kao proizvođača za još tegobniji zadatak bivanja subjekta kao potrošača.

[285] U doba telestezije vektor zatočuje tijelo i um, dapače dušu razvlaštenih kao nikada prije. On dolazi bliže savršenoj razvlaštenosti negoli bilo koji drugi oblik vlasništva. Subjekt na poslu postaje proizvođačem roba, a van posla ponovno biva uposlen da prepozna je vrijednost onoga što roba predstavlja, kao njen potrošač.

[286] Objektivirati sav prostor znači subjektivirati svo vrijeme. Vlasništvo zaposjeda i vrijeme i prostor, i tu se najjače osjeća njegov utjecaj na subjekt. Vrijeme je nekoć bilo vlasništvo kojim su kmetovi raspolagali kako su htjeli, pod uvjetom da su mogli ispuniti svoje obaveze spram pastoralističkog gospodara. A onda se vrijeme podijelilo na radno vrijeme i “razonodu”. Samo je razonoda ostala vlasništvo radnika. Sada svo vrijeme pripada vlasništvu.

[287] Samo vrijeme postaje predmetom privremenih ustanaka – otkako su dalekovidni pripadnici komune razbili satove u radionicama. Pa iako postoje privremena zastavljanja i prekidi vremena u kojima subjekt uspijeva povratiti sebe kao nešto što ga nadilazi, totalitet vlasništva zadire čak i u

samu pobunu, koja se, poput egzotičnih religija, nudi subjektu u komodificiranom obliku. Ono što bi inače bila povijest borbe subjekta da nadiđe sebe i pobunu protiv oskudnosti, postaje naprotiv pobuna kao roba, koja samo potvrđuje subjekt u njegovoj lišenosti upravo te pobune koju roba pretvara u memorabiliju namijenjenu sakupljačima.

[288] Oskudnost se zasnovana na shvaćanju da su subjektivne žudnje beskonačne, a da je materijalnih dobara malo. Stoga se priziva u postojanje moć koja će alocirati oskudne resurse. Liberalna “teologija” uobičajeno se predstavlja kao neutralno objektivno načelo, “nevidljiva ruka”, a zapravo ispada da je ono što alocira resurse klasna moć. Pojam oskudnosti subjektivira žudnju i objektivira sredstva za zadovoljenje žudnje. One su pojmovno postavljene kao različite stvari koje se susreću kao da premošćuju kakav metafizički rascjep. Kao da je sve za čim se žudi objekt, a da svi objekti postoje samo da bili posjedovani u ime žudnje.

[289] Širenje mita o oskudnosti stvara apstrakciju objektiviranih potreba i subjektivnih žudnji koje je moguće ispuniti samo u komodificiranom obliku. Samo u teoriji oskudnosti o žudnji se mora misliti kao da ona ima objekt, a o tom objektu kao da je roba. Istinska žudnja je žudnja za virtualnim, a ne aktualnim. Proizvodnost je žudnja, žudnja kao postajanje u svijetu. Borba za oslobođenjem proizvodnih klasa od robe borba je za oslobođenje žudnje od mita njenog nedostatka. Deleuze: “Sve to tvori ono što se može nazvati pravom na žudnju.”*

[290] U razvijenom svijetu neke od proizvodnih klasa uspijevaju smognuti dovoljno viška vrijednosti da zasite svoje potrebe, ako već ne svoje žudnje. Njihove žudnje postaju njihove potrebe. Oni koji ne rade da bi proizveli komodificirani život rade da bi proizveli nove nužnosti koje će prizvati u postojanje sveudilj nove objekte komodifikacije, zasićene slikama žudnje. Ali ima još posla: svakome subjektu je zapovijedeno da radi na sebi, da se obrazuje u svojoj bezgraničnoj sposobnosti

da žudi za ograničenim stvarima. No ta velika proizvodnja subjektiviteta objekta i objektiviteta subjekta uvijek iznova prijeti padom, jer subjekti postaju umorni od tegljenja tegobnog oklopa svoje dvostruke pozicije kao proizvođača i potrošača nužnosti. U takvim vremenima država intervenira da bi proglasila dosadu neprijateljem svega za što nacionalni okvir tvrdi da je sigurno te zapovijeda subjektima da rade na sebi, ako ne radi sebe, onda iz patriotske dužnosti.

[291] Vjerovanje u oskudnost preusmjeruje subjektovo iskustvo njegove vlastite žudnje od žudnje za vlastitim iskustvom prema slikama koje izgleda negiraju subjektive moći i kinje subjekt njegovim ograničenjima. Žudnja postaje samonanesena rana. I tako u razvijenom svijetu žudnja postaje žudnjom za slikama patnje iz nerazvijenog svijeta koja se čini istodobno “opravdanom”, u smislu da je proizvod istinski čudovišnih zloupotreba moći, a ipak dovoljno udaljena da čini subjekt koji gleda sliku podjednako bespomoćnim da odgovori na patnju u slici kao što je subjekt na slici bespomoćan da dokine mučenje. Globalna viktimizacija, osjećaj sebstva kao uvijek “ugroženoga”, je vektoralni modus ideologije. Samo što više nije globalni kapital, već je globalni vektor taj koji istodobno proizvodi stvarnu žrtvu, “ondje”, i suosjećajući subjekt, “ovdje” – kao i vektor telestezije koje upravlja njihovim (ne)odnošenjem.

[292] Liberalna ekonomska teorija oskudnosti objekata i psihoanalitička teorija žudnje kao subjektivnog nedostatka jedna su te ista teorija, i obje služe istom klasnom interesu. One su sredstva kojima se subjekti regrutiraju za proizvodnju objekata, a objekti se predstavljaju kao ono što nedostaje žudnji. Objе odvrćaju pažnju od proizvodnje slobodnog subjektiviteta, koja ne samo da oslobađa subjekt od objektificirane žudnje nego i oslobađa subjekt od njega samog kao subjekta, u apsolutnu slobodu čistog postojanja kao izraza.

[293] Postoje hakeri subjektivnih žudnja kao što postoje i hakeri objektificiranog svijeta, i kao što ovi posljednji hakiraju prema slobodnoj izražajnosti prirode iz koje pro-

izlaze sve objektifikacije, tako oni prvi hakiraju s onu stranu ograničenja subjekta omeđenog na svoje opažanje sebe i postojećeg poretka. “Niti jedno društvo ne može tolerirati poziciju stvarne žudnje, a da njene strukture izrabljivanja, ropstva i hijerarhije ne budu narušene.”* Ali što je “stvarna žudnja” ako ne hak – žudnja da se virtualno oslobodi od aktualnoga? Žudnja sama priziva hakiranje, da bi je oslobodilo od njene lažne reprezentacije kao nedostatne, otvarajući svoj izraz sa saznanjem da je jedino što joj nedostaje odsustvo nedostatka. Hakiraj nedostatak kojemu nedostaje hak.

[294] Proizvodne klase možda teže ili ne teže za čistim postajanjem, ali svejedno svoj klasni interes za oslobađanjem žudnje tek pronađu iz ograničenja koja nameću komodificirani objekti i subjekti. Proizvodne klase kontinuirano se oslobađaju od pojedinačnih objekata žudnje, kao što se oslobađaju i od subjektiviteta koji su nametnuti u interesu porobljavanja tog subjektiviteta pojedinačnim objektima žudnje. Premda se proizvodne klase oslobađaju od pojedinačnih žudnji, one se ne odvažuju uvijek na sljedeći korak, na apstrahiranje same žudnje od komodifikacije. A to je mjesto gdje hakeri objektivnog svijeta kao i subjektiviteta mogu potvrditi svoj proizvodni odnos prema proizvodnim klasama.

[295] Vektoralna moć povremeno mora odgovoriti na potražnju za žudnjom kao suviškom, a ne kao nedostatkom, kada se ona probije s rubova u središte kulture. Povijest kulture pršti primjerima spontanog otvaranja informacije hakiranjem, izražavanjem virtualnosti žudnje i žudnje kao virtualnosti. Kada su na vlasti, pastoralistička i kapitalistička klasa na te proboje odgovaraju gušenjem, pridajući sjaj njihovoj legendi, stvarajući ujedno opću pobunu i avangarde. Kada je na vlasti, vektoralistička klasa odgovara posve drugačije. Ona će prigrliti suvišak žudnje i brzo komodificirati njenu sliku. Svugdje gdje ta žudnja odbaci težak oklop nedostatka i izrazi svoje radosno obilje, ubrzo će se naći zatočenom u sliku i ponuđenom natrag samoj sebi kao reprezentacija. Stoga je strategija za svaku žudnju koja bi se htjela oboruzati svojim samorazvojem ta da za sebe stvori

vektor izvan komodifikacije, kao prvi korak prema ubrzanju suviška izraza, a ne oskudnosti reprezentacije.

[296] Apstrakcija objektivnog i subjektivnog svijeta u informaciju koja slobodno kola kroz vektor otvara virtualnost žudnje i njeno potencijalno oslobađanje od komodifikacije. Informacija je “neiscrpno dobro” – ona ne poznaje prirodnu oskudnost. Za razliku od objektiviziranih proizvoda zemlje i kapitala, nečija potrošnja informacije ne zakida druge. Višak vrijednosti pojavljuje se u apsolutnom obliku. Borba postaje borba između hakiranja vektora ne bi li ga se otvorilo prema virtualnom i komodifikacije informacije kao oskudnosti i puke reprezentacije. Mogućnost nadilaženja subjektiviteta počiva na toj infrastrukturnoj borbi. Proizvodna sredstva žudnje – vektori duž kojih može teći nematerijalni višak vrijednosti informacije prva je i posljednja točka u kojoj se može zapodjenuti borba za oslobođenjem subjektiviteta. Svaku pojedinačnu sliku pobunjenog subjekta moguće je pretvoriti u sliku objekta žudnje, ali sam vektor druga je stvar. Oslobađanje vektora je jedina apsolutna zabrana vektoralnog svijeta, ali i točka gdje ga treba osporiti.

[297] Nastajanje vektora duž kojih informacija slobodno teče uvodi možda ne opći, ali diljem svijeta prisutan novi, totalniji režim oskudnosti od onoga iz prethodne vladavine kapitala. Svugdje se znakovi predstavljaju kao komodificirani odgovor na žudnju; svugdje su subjekti obmanuti kako bi mislili da ih znakovi koje ne posjeduju negiraju. Ponekad to izaziva reakcijsko otupljenje subjekta. To vodi k barakadiranju subjekta u okvire ove ili one tradicije koja izgleda vrebala nad vektoralnim svijetom, premda je, paradoksalno, vektoralnost sada ostalo jedino sredstvo kojim se tradicionalno reproducira, kao reprezentacija tradicije. Ponekad to otupljenje i barakadiranje u tradiciju vodi k nasilju koje nasrće, iako ne sasvim jasno, na ono što smatra slikama vektoralne moći kojima bi se ta tradicija trebala opirati. Vektor proizvodi svoju vlastitu vektoralnu reakciju, što ima paradoksalan učinak ubzanja same vektoralnosti. Nemamo više korišćene, već antenske izdanke. Nemamo više izdanke, već terminale.

[298] Vektoralna klasa odvaja žudnju od objekta i pridružuje ju znaku. Ti znakovi onoga za čim treba žudjeti bujaju, iako je ono što oni označavaju sama oskudnost. Ali sveopća žudnja nikada nije bez resursa, a vektorska moć može se zateći u drijemežu. Sveopća žudnja brzo uči kako krivotvoriti znak koji je u prvom redu krivotvorina nje same. Ona sebe prepriskava kao sebe samu, ali dva stupnja dalje, želeći ono što je lažno i lažirajući ono što je željeno. Sve što ostaje jest hakiranje puta od obilja same žudnje prema nematerijalnoj mnogostrukosti informacije.

[299] U radu vektoralne klase dade se osjetiti ozračje očajanja, stalna strepnja za trajnost komodificiranog režima žudnje izgrađenog na oskudnosti koja nema nužne osnove u materijalnome svijetu. Proizvodne klase uvijek iznova dolaze do praga toga da sebe pojme kao sposobne za samopotvrđivanje svojih žudnji i do uvida da ih subjektivitet samo vezuje uz robu te da je oskudnost proizvod klasne vladavine, a ne objektivna činjenica prirode. Stara krtica sveopće žudnje postojano radi pod temeljima vektoralne moći, potkopavajući je odozdo.

Višak vrijednosti

[300] Nužnost je uvijek i svugdje samo nužnost. To da se ljudi jebu, jedu, pate i umiru vječna je preokupacija aforista. To da se iz kolektivnog ljudskog napora rađa nešto što ide dalje i više od nužnosti proizvodi ne samo povijest nego i proizvodnju povijesti kao reprezentacije. Bataille: "Povijest života na zemlji poglavito je učinak divljeg izobilja, dominantno događanje je razvitak raskoši, proizvodnja sve bremenitijih oblika života."*

[301] Akumulacija viška vrijednosti, borba za raspolaganje nad njim, njegovo ulaganje u rat, gozbu ili pisanje povijesti, ili pak natrag u proizvodnju daljnjeg viška vrijednosti, iskustvo je povijesti i povijest iskustva. Nakupljanje viška vrijednosti pretpostavlja stvaranje apstraktne ravni na kojoj se odvija borba za raspolaganje nad njime. Ta povijest je tajna povijest. Svaka vladajuća klasa pobjednica u borbi za preraspodjelom viška vrijednosti reprezentira samu povijest kao proizvod svog autorstva. Ali u tajnoj povijesti viška vrijednosti, hak je taj koji proizvodi mogućnost viška vrijednosti njegovim apstrahiranjem, a rad na njegovom izvlačenju i akumuliranju je taj koji tvori višak vrijednosti povijesti koji se kao žamor prenosi s jednog doba na sljedeće.

[302] Klasno društvo u svom apstraktnom obliku rađa se iz akumulacije viška vrijednosti i predstavlja raskid s rasipanjem viška vrijednosti u vidu raskoši i dara te vraćanje viška vrijednosti natrag u samu proizvodnju. Odsada će u suvišku biti sama proizvodnja, koja će uvijek iziskivati odgovarajući suvišak žudnje.

[303] Teorije koje pokušavaju u apstrakciji pojmiti proizvodni razvoj ljudskog društva mogu poprimiti jedan od dva oblika. Mogu se zasnivati na konceptu oskudnosti i legitimirati vladavinu ove ili one klase koja mora preuzeti na sebe oskudne resurse. Ili se mogu zasnivati na skandalu viška vrijednosti, na uvjerenju da proizvodne klase u društvu proizvode više no što su njihove neposredne potrebe i da se mogu smatrati lišenima

tog viška vrijednosti. Iz gledišta proizvodnih klasa, samo jedna od njih je teorija, a druga je ideologija – što znači nepogodna za izražavanje njihovih interesa.

[304] Da postoji podjarmljujuće iskustvo oskudnosti u svijetu općenito i više je nego realnost, a realnost je i njegovo ublažavanje vektoralizacijom svijeta. Kako priroda sve više postaje kvantifikabilni resurs za robnu proizvodnju, tako proizvodne klase podjednako u razvijenom kao i u nerazvijenom svijetu počinju uviđati moć koju je vektoralna klasa donijela na svijet: moć da se proizvoljno potiče razvoj ovdje ili ondje, stvarajući iznenadne eksplozije proizvodnog bogatstva kao i, jednako iznenadno, glad, siromaštvo, nezaposlenost i oskudnost.

[305] Isti vektoralni tokovi informacija koji sputavaju proizvodne klase suočavajući ih sa spoznajom o privremenosti njihovog posjeda nad platnim kuvertama i komodificiranim izobiljem također uvijek iznova pokazuju goleme proizvodne resurse koje svijet posjeduje te umjetnu prirodu iskustva oskudnosti. Vektori duž kojih se nižu informacije što ispreliću objekte i subjekte u globalnu igru produktivnosti isti su oni vektori koji pokazuju da svijet nije ništa drugo doli spektakl suviška.

[306] Ista vektoralna spona pokazuje bezgraničnu virtualnost same informacije, koja uvijek iznova izmiče robnom obliku i kola kao čisti dar među proizvodnim klasama kao reklama za vlastitu obilnost, dok je vektoralna klasa ponovno ne ugura natrag u objektificirani robni oblik i otrgne od proizvodnih klasa kao umjetnu oskudnost.

[307] Vektoralna klasa mora održavati suvišak subjektivne žudnje većim od suviška objektivnih stvari. Žudnju treba gurnuti korak dalje, da ne bi splasnula potražnja, a beskorisno se izobilje stvari pokazalo u jasnom svijetlu svoje uzaludnosti. To je teže no što se čini. Proizvodne klase uvijek iznova

stvaraju vlastite izraze žudnje, žudnje izvan nedostatka i komodifikacije, ali ubrzo se moraju suočiti s činjenicom da im se taj kolektivni izraz žudnje oduzima, transformira u robu i natrag prodaje, kao da im tobože nedostaje proizvodna energija koja im je njihovo prirodno pravo.

[308] Pastoralisti čine prve korake prema oskudnosti. Kapitalistička klasa već suvereno održava svoju vladavinu nad oskudnošću. Vektoralistička klasa uspijeva održati oskudnost samo sve artificijalnijim sredstvima. Vektoralna klasa komodificira informaciju kao da je ona objekt žudnje, pod znakom oskudnosti. Proizvodne klase s pravom smatraju da je svaka komodificirana informacija njihova vlastita kolektivna proizvodnja. Mi, proizvođači, izvor smo svih slika, priča, mahnitog izobilja svega što kultura postaje. Vektoralistička klasa sve to otima u komodificirani oblik, dok proizvodne klase slobodno *bootlegiraju* i piratiraju svaki izraz informacije. Mauss: “Rado se tvrdi da su one proizvod kolektivnog uma koliko i individualnog uma. Svatko želi da one što prije padnu u javno vlasništvo ili uđu u opće kolanje bogatstva.”*

[309] Vektoralistička klasa mobilizira nastojanja hakera kako bi uvijek iznova proizvela načine i sredstva za komodifikaciju i produktivnost te time održala višak žudnje i oskudnost žuđenog objekta. Ali ne uspijevajući u potpunosti preuzeti monopol nad svim vektorima za proizvodnju i distribuiranje informacije, vektoralistička klasa ne može potpuno ograničiti slobodnu proizvodnost hakerske klase koja nastavlja proizvoditi još više pogonske snage za slobodnu proizvodnost žudnje. Nove slike i priče, novi vektori pomoću kojih se oni organiziraju, nova tehnološka sredstva za percipiranje i organiziranje svijeta, nova kulturna sredstva za proizvodnju iskustva. U njenoj očajnoj potrebi da potiče proizvodnost, vektoralistička klasa inducira upravo onu proizvodnost koja nadilazi sam robni oblik.

[310] Seljaci i radnici sami otkrivaju, izvan komodificiranih tokova informacija, da postoje hakeri i da se oni bore kako bi proizveli nove apstrakcije i na subjektivnoj i na objektivnoj osi koje imaju potencijal da oslobode žudnju od negativnosti oskudnosti. Oni spoznaju kako mogu usvojiti i sebi prilagoditi nove apstrakcije, i to ne u komodificiranom obliku u kojem bi vektoralistička klasa htjela prodati virtualnost masama.

[311] Seljaci i radnici otkrivaju, uz malu pomoć hakerske klase, da informacija želi biti slobodna, da se njena oskudnost održava samo umjetnim sredstvima komodifikacije vektora i uredovanja nad reprezentiranjem posredstvom države. Proizvodne klase u početku otkrivaju sredstva za slobodno širenje informacije kao sredstvo za stjecanje onoga za čime žude. Ali oslobađanje informacije, čak i u maržama treće prirode, probija ekonomiju oskudnosti te razdvajanje subjekta i objekta koje održava oskudnost objekta. Proizvodne klase ponovno se sjedinjuju sa svojom slobodnom proizvodnošću, sprva neopazice, ali sijući pritom sjeme žudnje za žudnjom van same oskudnosti.

[312] Vektoralistička klasa otkriva – ironije li nad ironijama! – oskudnost oskudnosti. Ona se bori da bi pronašla nove “poslovne modele” za informaciju, ali naposljetku se mora zadovoljiti svojim jedinim pouzdanim sredstvom za izvlačenje viška vrijednosti iz njene umjetne oskudnosti – formiranjem monopola nad svakom granom informacijske proizvodnje. Informacijske zalihe, tokovi i vektori objedinjuju se u velikim poduzećima, s jedinim ciljem izvlačenja viška vrijednosti nepropusnom komodifikacijom svih elemenata u procesu. Odričući proizvodnim klasama svako slobodno sredstvo za reprodukciju vlastite kulture, vektoralistička klasa se nada izvući višak vrijednosti time što će proizvodnim klasama prodavati natrag njihove vlastite duše. Ali sama snaga vektoralističke klase – njena sposobnost da monopolizira vektor – ukazuje na njenu slabost. Jedini nedostatak je izostanak nužnosti. Jedina nužnost je nadilaženje nužnosti. Jedina oskudnost je oskudnost same oskudnosti.

Vektor

[313] Vektor je viralan. Burroughs: “Riječ je danas virus. Virus gripe je možda nekoć bio zdrava plućna stanica. Sada je parazitski organizam koji napada i oštećuje pluća. Riječ je možda nekoć bila zdrava živčana stanica. Sada je parazitski organizam koji napada i oštećuje središnji živčani sustav.”* A sredstvo kojim se riječ, ili pak virus, kreće s jednog nositelja na drugog je vektor. Vektor je način i sredstvo kojim određeni patogen putuje s jedne populacije na drugu. Voda je vektor za koleru, tjelesne tekućine za HIV. Posljedično, vektor može biti bilo koje sredstvo pomoću kojeg se nešto kreće. Vektori prometa pokreću objekte i subjekte. Vektori komunikacije pokreću informacije.

[314] Telegraf, telefon, televizija, telekomunikacije: ti termini imenuju ne samo pojedinačne vektore, već opću apstraktnu sposobnost koju oni donose u svijet i šire svijetom. Počevši s telegrafom vektor telestezije povećava brzinu kojom se informacija kreće u odnosu na druge stvari. Telestezija proizvodi apstraktnu brzinu prema kojoj se mjere i promatraju sve ostale brzine.

[315] Razvoj vektora stvara prostor unutar kojeg apstrakcija vlasništva podvodi sve više i više prirode pod robnu vladavinu. Marx: “Kapital po svojoj prirodi prelazi preko svake prostorne zapreke. Stoga stvaranje fizičkih uvjeta razmjene – sredstava komunikacije i prometa – uništavanje prostora vremenom – postaje za nj iznimno potrebna.”* No nije kapital taj koji osigurava materijalna sredstva za to ništenje pojedinačnih tradicija i okvira, već je to vektor. Kapital, kao stadij u apstrakciji vlasništva, ulazi u svijet samo kroz materijalni razvoj vektora koji ga, kao i sve oblike vlasništva, pronosi sve dalje i dalje u svijet.

[316] Iznimna potrebnost vektora za kapital vodi k tome da kapital i njegove interese prisvaja nova vladajuća klasa koja eksploatira ovisnost kapitala o vektoru – vektoralistička klasa. Vektoralistička klasa rađa se iz kapitala – upravo kao što se kapital rodio iz pastoralističke klase – kao specijalizirani interes koji gravitira prema najapstraktnijem vidu vlasništva, i

otkriva premoć koju joj kontrola nad apstrakcijom može donijeti naspram njene bivše klase. Kako vektori telestezije diferenciraju komunikaciju od vektora prometa, informacija se pojavljuje kao apstrakcija zrela za komodifikaciju u svim njenim vidovima – kao zaliha, kao tok, kao vektor.

[317] I više negoli pastoralistička i kapitalistička klasa prije nje, vektoralistička klasa ovisi o naprecima koje stvaraju hakeri kako bi održala svoju prednost nad konkurencijom i profitabilnost svojih poduzeća. Dok vlasnici zemlje i kapitala mogu dominirati pukom razinom potrebnog ulaganja, vektoralna klasa oslanja se na oblik vlasništva koji je podložan stalnim hakovima što stvaraju kvalitativno nove oblike proizvodnje i obezvređuju stara sredstva za proizvodnju. Vektoralna klasa ulaže u hakiranje prisvojeni višak vrijednosti u dosad neviđenim razmjerima i temelji probitak svojih poduzeća na intelektualnom vlasništvu. Njeno ulaganje u hakiranje nije nimalo bezinteresno. Ona traga za sveudilj novim načinima vektoraliziranja informacije u formi robe.

[318] Jednom kad je informacija postala predmetom režima vlasništva, javlja se vektoralna klasa koja izvlači svoju maržu iz vlasništva nad informacijom. Ta se klasa unutar sebe natječe za najprobitačnije načine da se komodificira informacija kao resurs. A s komodifikacijom informacije dolazi njena vektoralizacija. Izvlačenje viška vrijednosti iz informacije traži tehnologije koje su sposobne prenositi informaciju kroz prostor, ali i kroz vrijeme. Pohranjivanje informacije može biti podjednako vrijedno kao i njeno prenošenje, a arhiv je vektor kroz vrijeme kao što je telestezija vektor kroz prostor. Cjelokupni potencijal prostora i vremena postaje objekt za vektoralnu klasu.

[319] Vektoralna klasa dolazi na svoje kada dospijeva u posjed moćne tehnologije za vektoraliziranje informacije. Informacija postaje nešto odvojeno od materijalnih uvjeta svoje proizvodnje i kolanja. Ona se izvlači iz pojedinih lokalnosti, kultura, oblika, pa distribuira u sve širim krugovima pod

predznakom vlasništva. A apstrahiranje informacije iz svijeta postaje pak sredstvo apstrahiranja svijeta iz njega samog.

[320] Vektoralna klasa može komodificirati zalihe ili tokove informacija kao i komunikacijske vektore. Zaliha informacija je arhiv, korpus informacija koje se čuva kroz vrijeme i ima trajnu vrijednost. Tok informacija je kapacitet da se iz događaja izvuku informacije privremene vrijednosti i da ih se široko i brzo distribuiraju. Vektor je sredstvo kojim se postiže ili privremena vremenska distribucija zalihe ili prostorna distribucija toka informacija. Vektoralna moć kao klasna moć rađa se iz vlasništva i kontrole nad sva ta tri aspekta.

[321] Vektor ne samo da apstrahira informaciju iz konkretnih uvjeta njene proizvodnje, on apstrahira svaki drugi odnos s kojim stupa u kontakt. Širenje dosega tržišta, država, vojski, kultura, od lokalnih preko nacionalnih do nadnacionalnih oblika, uvjetovano je razvojem vektora duž kojih informacija putuje kako bi ih uvezala. Vektor prolazi svakim okvirom, šireći ga, probijajući ga ili provocirajući ga da se čvrsto zatvori.

[322] Nepovratno apstrahiranje informacije dopijeva do točke gdje se hakiraju u postojanje vektori telestezije koji oslobađaju informaciju od brzine kretanja objekata i subjekata. Kada se počne kretati brže od ljudi ili stvari, informacija postaje sredstvo kojim se ljudi i stvari u interesu proizvodne aktivnosti isprepliću u stalno sve širim okvirima. Jednom kada vektori telestezije, sa svojom superiornom brzinom, preuzmu kontrolu nad vektorima kretanja, rađa se treća priroda s moći da usmjerava i oblikuje drugu prirodu. Ali kao svako svakodnevno iskustvo – on se čini “prirodnim”. Vektor postaje prirodan kako treća priroda postaje povijesnom.

[323] Vektori kretanja apstrahiraju od geografije prirode i nude osi duž kojih se kolektivni ljudski rad transformira prirodu u drugu prirodu. Druga priroda nudi novi dom

u svijetu, gdje je sloboda othrvana od nužnosti, ali gdje klasna vladavina nameće nove nužnosti proizvodnim klasama. Vektori telestezije apstrahiraju nadalje drugu prirodu od nje same, proizvodeći treću prirodu u kojoj se nove slobode othrvavaju od nužnosti – nove nužnosti koje proizvodi klasna dominacija. Ali kako vektor donosi sve više apstrakcije u svijet, tako se on sve više i više otvara prema virtualnome. Geografija treće prirode postaje virtualna geografija.

[324] Kao što se druga priroda izdvaja iz prirode, a ipak ovisi o njoj, tako se i treća priroda izdvaja iz prirode i ovisi o njoj. Treća priroda nije transcendiranje ili bijeg od prirode, već samo otpuštanje virtualnosti prirode u svijet, kao proizvodnja kolektivnog ljudskog rada.

[325] S pojavom telestezije komunikacijski vektor postaje moć nad prirodom i preko prirode, ali i druge prirodu. Vektor intenzivira eksploataciju prirode, proizvodeći uvijek prisutnu treću prirodu u kojoj priroda biva pojmljena kao objekt, kao kvantifikabilni resurs, kako bi ga komodificirale i eksploatirale vladajuće klase. Sam svijet postaje objektiviran.

[326] Svaka vladajuća klasa vektoralne ere prisvaja svijet onakvim kakav zatječe, primjenjujući sve apstraktnija sredstva, transformira u svijet zreo da ga prisvoji njena nasljednica. Pastoralistička klasa prisvaja prirodu kao svoje vlasništvo i iz nje izvlači višak vrijednosti. Kapitalistička klasa nju transformira prema drugoj prirodi, izgrađenom okruženju u kojemu je otpor prirode objektiviranju umanjen, ako ne i nadiden. Vektoralistička klasa prisvaja drugu prirodu kao materijalne uvjete za vladavinu treće prirode, u kojoj se resursi i prirodni i društveni porijekla mogu reprezentirati kao stvari.

[327] Vektor intenzivira uposlenost proizvodnih klasa, ali u obliku robne proizvodnje. Nije samo priroda objektivirana i kvantificirana, objektivirana i kvantificirana je i

druga priroda. Same proizvodne klase bivaju preobražene u objekt kvantifikacije i izračuna. Treća priroda postaje okruženje u kojemu se ubrzava i intenzivira proizvodnja druge prirode, postajući globalna u svome samorazumijevanju. Druga priroda, u zagrljaju treće, ujedno je i radionica u kojoj se sama priroda prisvaja u objektiviranom obliku. Priroda se pojavljuje kao svijet, a svijet se pojavljuje kao priroda – upravo kada ga objektivirajuća moć uhvati u njegovom totalitetu kao resurs.

[328] Telestezija dopušta kvantifikaciju svih stvari, njihovo uspoređivanje i usmjeravanje resursa u skladu s razumijevanjem svijeta istodobno kao polja objekata koji se mogu dovesti u proizvodni odnos. Priroda i druga priroda, objektivirane kao resursi, istodobno su na raspolaganju za izračun i za mobilizaciju. Prostor postaje podložan trenutnoj zapovijedi. Ali ono što je racionalno kao pojedinačno prisvajanje svijeta kombinira se sa svakim drugim takvim jednako racionalnim prisvajanjem – u neracionalnu cjelinu. Odnosno, što je naposljetku jedno te isto: uzet kao statični ekvilibrij, vektoralni poredak je uistinu red, ali uzet kao dinamično odvijanje nekog događanja, on logički vodi k iscrpljenju svojih resursa.

[329] Vektoralna klasa uspinje se k iluziji trenutačne i globalne ravni izračuna i kontrole. Međutim, kao što je proizvodnim klasama svijeta itekako poznato, nije vektoralistička klasa ta koja ima subjektivnu moć nad objektivnim svijetom. Sam vektor uzurpira zapovjednu ulogu, postajući jedinstvenom nakupinom volje za svijetom koji se može dohvatiti samo u njegovu komodificiranom obliku. Ta novonastajuća globalna ravan istodobno je i totalizirajuća i naglašeno parcijalna. Totalitet se pokazuje kao puki aspekt.

[330] Vektoralna klasa daje maha toj trećoj prirodi u svijetu i, izravno ili neizravno, profitira od toga. Ona profitira od proizvodnih klasa, ali i od drugih vladajućih klasa kojima prodaje vektoralnu sposobnost da zarobi se svijet u njegovu objektiviranom obliku – sposobnost telestezije. Ponekad se

vektoralna klasa natječe s kapitalističkom i pastoralističkom klasom, ponekada s njima stupa u savez ili suradnju. Državni oblik prilagođava se na odgovarajući način. Indikacija odnosa vektoralne klase prema državnoj moći je transformacija zakona koji vladaju vektorima, kao što su eter i mreže, te regulacija patenata, autorskih prava i zaštićenih znakova. Kada sama misao i sam zrak bivaju podređeni njihovom reprezentiranju kao vlasništva, vektoralna klasa preuzima prevlast.

[331] Postojanje-vektoralnim ovoga svijeta oslobađanje je proizvodnog potencijala svih njegovih resursa, a istodobno i stvaranje jedne kategorije resursa za svaku pojedinu stvar u njemu. Vektoralno nije samo potencijal da se sve pojmi kao resurs već je i potencijal da se taj resurs dovede u proizvodni odnos prema bilo kojem drugom resursu. Vektor preobražava konkretne geografije u virtualnu geografiju, nudeći njihove specifične kvalitete kao razmjenjive kvantitete.

[332] Vladavina vektora je vladavina u kojoj se svaka pojedina stvar može zarobiti u robni oblik. Sve što se pojavljuje nešto je različito, nešto od vrijednosti i nešto što se može po volji transformirati u bilo koju drugu stvar, nešto što se može sklopiti s bilo kojom drugom stvari od vrijednosti u stvaranje nove vrijednosti. Vladavina vektora je vladavina vrijednosti.

[333] Nakon što je pokrenula treću prirodu, vektoralna klasa postaje sve više nesposobna kontrolirati njeno stvaranje. Subjektivitet ne počiva kod vektoralne klase, već u kumulativnom proizvodu njene aktivnosti, trećoj prirodi koja nastaje iz proliferacije vektorâ. Štoviše, treća priroda samoj sebi reprezentira vlastita ograničenja. A ta ograničenja ne izmiču pozornosti proizvodnih klasa, koje svakodnevno moraju živjeti s njima. Treća priroda ne uspijeva alocirati prirodne resurse na način koji bi omogućio da se ikako održi druga priroda.

[334] Možda u tome ima ledene utjehe za proizvodne klase. Možda one ne mogu kontrolirati sredstva kojima se informacija izvlači iz njihovih života i vraća im se u obliku tržišne robe. One možda ne mogu kontrolirati alokaciju resursa temeljenu na trenutnoj kvantifikaciji svih stvari u svijetu, ali možda će doći trenutak kada to ne neće moći nijedna klasa. Vektoralna klasa proizvodi sredstva dominacije nad svijetom koja će naposljetku zavladati čak i nad njenim vlastitim nastojanjima i iznudama.

[335] Vektor je moć koja se rasprostire svijetom, ali moć koja nije jednako raspodijeljena. Ništa u prirodi vektora ne predodređuje da on mora biti razmješten ovdje a ne ondje, između ovih a ne onih osoba, između ovih gradova a ne onih zaleđa, ovih imperija a ne onih periferija. Ništa u vektoru u apstrakciji ne govori da ono što teče duž njega mora teći samo u jednom smjeru, od šefa u ruke, od metropole prema provinciji, od imperija prema koloniji, od razvijenog prema nerazvijenom svijetu. Ali to je vektor kakvoga susrećemo. Taj otvoreni potencijal, a ograničena primjena sam je uvjet vektoralnoga. Kao figura u geometriji vektor je linija fiksne dužine, ali ne i fiksnog položaja. Kao figura u tehnologiji vektor je sredstvo kretanja koje ima fiksna svojstva brzine i kapaciteta, ali ne i predodređenu primjenu. Vektor je dijelom određen, ali dijelom i otvoren. Vektor je dijelom aktualan, dijelom virtualan. Činjenica da je vektoralni razvoj neujednačeni razvoj zahtijeva analizu koja gleda dalje od fetiša tehničkog – u oblik klasne moći koji zarobljava njegovu virtualnu otvorenost i pretvara ga u aktualnu nejednakost.

[336] Sveukupnost života u najrazvijenijim dijelovima svijeta pokazuje se kao golema akumulacija vektorâ. Upravo proliferacija i intenzifikacija vektora tvori “razvitak” razvijenog svijeta. A je li to i napredovanje prema najdubljem paklu ili ne ostaje da se vidi.

[337] U nerazvijenom svijetu vektor postaje sredstvo kojim se postiže transformacija prirode u drugu prirodu. Ali dok u razvijenom svijetu taj proces barem nudi priliku proizvodnim klasama za borbu protiv njihovih lokalnih vladajućih klasa, u nerazvijenom svijetu proizvodne klase moraju se boriti protiv globalne i apstraktne treće prirode. Resursi, prirodni i društveni, koji se tamo otkrivaju postaju sredstvo za daljnji razvitak razvijenosti drugdje.

[338] Tako je to možda uvijek bilo u kolonijalnoj dimenziji vektoralnog razvoja. Ali dok se nerazvijeni svijet nekoć borio izravno protiv nasilnog prisvajanja i komodifikacije, on se sada bori protiv apstraktne i vektoralne moći – svugdje i nigdje. Nekoć su kolonijama vladali bataljuni vojnika, a danas – falanga bankara. Nerazvijeni svijet nema naročitog izbora osim da stekne vektoralnu moć za obranu svojih okvira protiv vektoralne moći koja emanira iz razvijenog svijeta.

[339] Usavršeni vektor bio bi odnos koji stoji u svijetu koji, u svakom od svojih aspekata i momenata, potencijalno postaje svaki drugi svijet. To da se taj svijet nije zbio, a ipak je virtualni aspekt aktualnog svijeta kakvog susrećemo, nuka na preispitivanje moći koje ograničavaju taj potencijal. Ograničenje je to što valja objasniti, ograničenje što ga nameće smjer koji razvoju vektora zadaje njegov komodificirani oblik i njegovo potčinjavanje vladavini vektoralne klase.

[340] Hakerska klasa teži oslobađanju vektora od vladavine robe, ali ne da bi ga indiferentno oslobodila, nego da bi ga podvrgnula kolektivnom i demokratskom razvoju. Hakerska klasa može osloboditi virtualnost vektora samo u načelu. Ali na savezu svih proizvodnih klasa je da taj potencijal preobrate u aktualnost. Kad proizvodne klase steknu stvarnu kontrolu nad vektorom, njegove virtualne moći mogu se realizirati kao proces kolektivnog postajanja.

[341] Pod nadzorom vektoralne klase vektor djeluje putem objektivacije i proizvodi odgovarajuću subjektivitet. Kao što objekt postaje apstraktna vrijednost, tako postaje i subjekt. Nastaje vektoralni subjektivitet, koji nije univerzalni prosvijećeni subjekt o kojemu se dugo sanjalo u razvijenom svijetu. Vektoralni subjektivitet je apstraktan, ali ne i univerzalan. On stječe svoju specifičnost kao pounutrenje diferencijacije vrijednosti koje se pojavljuju na apstraktnoj ravni vektora. Taj je subjektivitet jednako parcijalan kao i vektoralni objektivitet – s tom razlikom da objekt ne zna da ga vektor prisvaja kao resurs, dok subjekt to potencijalno zna. Subjekt doživljava svoju parcijalnost kao gubitak ili nedostatak, koji može težiti ispuniti istim onim poljem vrijednosti – poljem vektora – koje ujedno i proizvodi taj nedostatak. Ili pak može hakirati vektor, otvarajući ga za proizvodnju kvaliteta koje su isključene iz dominantnog oblika komunikacije pod klasnom vladavinom.

[342] Vektoralna klasa bori se na svakom koraku da bi održala svoju subjektivnu moć nad vektorom, ali kako ona nastavlja profitirati od proliferacije vektora, dio moći djelovanja nad njim uvijek izmiče kontroli. Kako bi mogla plasirati informaciju i profitirati od informacije kojom trži preko vektora, mora se u određenoj mjeri obraćati golemoj većini proizvodnih klasa u okvirima njihovih stvarnih žudnji. Vektoralna klasa uvijek je u situaciji da otvara vektor prema proizvodnim klasama ne bi li se potom morala boriti da zatvori ili ponovno prisvoji iste one žudnje koje je prizvala. Pravi nasrtaj reprezentacija neumitno proizvodi nasrtaje protiv reprezentiranja.

[343] Ostaje samo da proizvodne klase, oslovljavane kao da su proizvodni nositelji žudnje, proizvedu same sebe po sebi i za sebe te iskoriste dostupne vektore za kolektivno postajanje. Ta borba proizvodnih klasa za klasnu moć borba je za kolektivno postajanje. Ona se pridružuje planetarnoj borbi za opstanak, u kojoj se cjelokupnost prirode, u svim njenim dimenzijama, mora pokazati kao mnoštvo živih, kolektivnih silâ.

[344] Veliki izazov hakerskim klasama nije stvaranje samo apstrakcija putem kojih bi se vektor mogao razvijati, nego i oblika kolektivnog izraza koji može nadići ograničenja ne samo komodifikacije nego i objektifikacije općenito, koje je komodifikacija samo najkobniji i najjednostraniji razvoj. Međutim, hakerska klasa ne može sama promijeniti svijet. Ona se može ponuditi u najam vektoralističkoj klasi za održavanje vladavine robe – ili se, tjerajući apstrakciju preko granica robnog oblika, može izraziti kao dar proizvodnim klasama. Hakerska klasa virtualizira, proizvodne klase aktualiziraju.

[345] Interes hakerske klase za proizvodnju proizvodnje, za apstrahiranje svijeta, izražavanje virtualnosti prirode, može se uskladiti s potrebama i interesima same prirode. Ali i to je samo korak prema drugoj povijesti. Povijesti gdje priroda izražava sebe kao sebe, a ne kao objekt ili subjekt, već sebe kao svoju beskonačnu virtualnost. Povijest u kojoj proizvodnja četvrte ili pete prirode, prirode u beskonačnost, potvrđuje prirodu same prirode.

Svijet

[346] Neujednačen razvoj prirodnih resursa koje vektor objektivizira vodi k eksploatacijskim odnosima među državama. One države u kojima vladajuće klase uspijevaju brzo ugrabiti kontrolu nad apstrakcijama i produktivno ih primijeniti na resurse stječu moć nad drugim državama i mogu im nametnuti odnose nejednake razmjene.

[347] Najrazvijenije države su one u kojima feudalna rascjepkanost pojedinačnih oblika vlasništva i tradicionalnih sredstava upotrebe resursa biva brzo preobražena produktivnijim, apstraktnim i vektoralnim oblicima. Lokalni i kvalitativni oblici vlasništva uzmiču pred apstrakcijom privatnog vlasništva, koje seljake postavlja protiv pastoralista, a radnike protiv kapitalista prvo u lokalnim, zatim regionalnim i naposljetku nacionalnim razmjerima.

[348] Na svakom stadiju njenog razvoja ta se apstrakcija prostora razvija iz nasađivanja apstraktnih geografskih komunikacijskih vektora na konkretne i partikularizirane geografije prirode i druge prirode. Vektor stvara ravan na kojoj se lokaliteti stapaju u regije, regije u države, države u naddržavne saveze. Razvoj telestezije i račvanje vektora na komunikaciju i promet uvelike ubrzavaju taj proces.

[349] Gdje god se produktivni hak koji najbolje oslobađa višak vrijednosti proizvodnje uspijeva detektirati, primijeniti i brzo uvesti u praksu akumulira se višak vrijednosti i produktivnost raste, a ukorak s tim raste i teritorijalna moć najproduktivnijih lokaliteta, regija, država i naddržavnih entiteta. Ako hak ubrzava razvoj vektora, vektor ubrzava hak. Jedan je multiplikator potencijala drugoga, kao i teritorija unutar kojih je ta produktivnost najrazvijenija.

[350] Gdje god je hakiranje dobivalo najviše slobode, najbolje raspolagalo resursima i bivalo najhitrije prihvaćeno, oslobađao se višak vrijednosti, a produktivnost je rasla. Gdje god se hakiranje najhitrije primijenilo na komodifikaciju, svi tradicionalni i lokalni feudi i džepovi neproduktivnosti su likvidirani, njihovi resursi gurnuti u sve veće bazene resursa, iz kojih su se onda mogle stvarati sve raznovrsnije proizvodne mogućnosti.

[351] Gdje god je hakiranje proizvelo najšire proizvodne mogućnosti, nastala je moć koja čitav teritorij podvrgava svojim zahtjevima. Lokaliteti dominiraju nad regijama, regije nad državama, države nad drugim državama. Gdje god nastaju te imperijalne moći, one postaju moć i nad hakiranjem, podvrgavajući ga sve većem zahtjevu vladajućih klasa za oblicima apstrakcije koji unapređuju i brane njihovu moć. Tako se sloboda koja je potaknula apstrakciju, te apstrakcija koja je potaknula moć, vraća da bi nametnula nove nužnosti slobodnom izražavanju hakerske klase.

[352] U državi gdje taj proces najbrže teкао, do točke gdje ta središta moći tvore razvijeni blok država, izražavanje nerazvijenih teritorija koje provode vladajuće klase stvara višak vrijednosti na temelju kojeg država može sklapati kompromis s proizvodnim klasama i uvažiti i neke od njihovih interesa – na uštrb nerazvijenog svijeta.

[353] Isti vektori koji omogućuju otvaranje apstrakcije u svijet, omogućujući vladajućim klasama da se prošire na svijet u razvoju, mogu postati sredstvo za podizanje barijera da se zaštiti razvijeni svijet. Tako vladajuće klase nastoje otvoriti svijet u razvoju za svoje tokove kapitala i informacija, ali njeguju savez s proizvodnim klasama unutar granica razvijenog svijeta kako bi održale barijere protiv tokova što potječu iz nerazvijenog svijeta. Niti radu niti proizvodima rada svijeta u razvoju ne treba dopustiti slobodan ulaz na razvijene teritorije.

[354] Apstrakcija svijeta koju vektor čini mogućom zaustavljena je na stanju razvoja koje predstavlja interese vladajućih klasa, ali u kojima su i proizvodne klase razvijenog svijeta stekle udio svojim djelomičnim demokratiziranjem države i djelomičnim podruštvljenjem vlasništva kroz državno vlasništvo. “Proizvodnja bogatstva u carstvu znakova je reprodukcija oskudnosti i kibernetički uredovanog siromaštva svega što ostaje vani.”*

[355] Pastoralisti i seljaci ujedanjuju se protiv nerazvijenog svijeta štiteći tržišta namirnicama unutar granica razvijene države. Isto tako, kapitalisti i radnici ujedanjuju se da bi zaštitili tržišta protiv dobara koja se proizvode u nerazvijenom svijetu. Rađa se “povijesni kompromis” u kojemu se vektor raspoređuje neujednačeno, a apstrakcija staje na državnim granicama.

[356] Hakerska klasa je također djelomično zadovoljena – priznavanjem intelektualnog vlasništva kao vlasništva i njegovim djelomičnim podruštvljenjem. Visoka razina proizvodnje novih apstrakcija tako je osigurana zadovoljavanjem interesa hakerske klase unutar razvijenih teritorija. Taj kompromis je kontingentan i privremen. Razvijeni svijet može zaustaviti apstrakciju vektora preokrećući je u sredstvo ograđivanja svojih lokalnih i regionalnih interesa, ali razvijeni svijet također omogućuje inkubaciju brzog haka vektoralnih tehnologija koji ima sposobnost da nadiđe takva ograničenja.

[357] Proizvodne klase nerazvijenog svijeta, iako lišene resursa, nadmašuju same sebe u svojoj kolektivnoj domišljatosti za stvaranje prilika iz globalne zaklnutosti. Svaki otpor njihovom zahtjevu za vektoralnom pravdom nailazi na sve domišljatija sredstva zaobilaznja nejednakosti i izrabljivanja. U nerazvijenom svijetu hakerska klasa kao klasa možda nije jasno određena, zbog početnog stadija razvoja zakonske zaštite intelektualnog vlasništva. Međutim, kreativna praksa haka je daleko od nerazvijenosti. Ona je organski dio taktika u svakodnevnom ži-

votu seljačke i radničke klase, ponekad čak u razmjerima koji su se izgubili kod proizvodnih klasa razvijenog svijeta.

[358] Kompromis između vladajućih i proizvodnih klasa u razvijenom svijetu samo obuhvaća pastoralističke i kapitalističke vladajuće interese, koji su u svakom slučaju limitirani tek djelomičnim razvojem potencijala vektora da svoj proizvodni univerzum zamisle na globalnoj apstraktnoj ravni. Uspon vektoralističke klase koja profitira od apstrahiranja same informacije brzo nadilazi to oprezno limitiranje teritorijalnih ambicija vladajuće klase. Vektoralna klasa teži izravno zavladati u razvijenom svijetu, prodirući kroz pore njegovih okvira, u njegove mreže, njegove identitete – i uslijed toga izaziva reakciju bijesa.

[359] Premda je igrala podređenu ulogu u razvoju apstraktnog prostora robne ekonomije razvijenog svijeta, vektoralna klasa preuzima vodeću ulogu u širenju apstrakcije čitavim svijetom. Njena sposobnost da vektoralizira sve svjetske resurse, da ih sve stavi na istu apstraktnu i kvantifikabilnu ravan, stvara preduvjete za širenje teritorijalnih ambicija i želja svih vladajućih klasa.

[360] Robna ekonomija uvijek je bila globalizirajuća sila, ali pod vladavinom kapitala globalno je služilo interesima moćnih vladajućih država, dok pod vladavinom vektoralnoga države padaju u službu interesima novonastajuće globalne moći. Vektoralna klasa odvaja moć od njene prostorne vezanosti. Ona sanja o svijetu u kojemu mjesto uzmiče pred prostorom, gdje svaki lokus što ga dotakne vektor postaje čvorište u matrici vrijednosti, iznjedrujući objekte koji se mogu slobodno prisvajati u njihovoj proizvodnosti, slobodno kombinirati sa svakim drugim objektom, bez obzira na udaljenost i pojedinačne slučajnosti porijekla.

[361] Kako se vektoralna klasa odvaja od okvira države, ona se rješava povijesnih kompromisa koje je kapital sklopio s proizvodnim klasama unutar njenih granica i stvara transnacionalnu, komodificiranu informaciju iz nacionalne, područstvljene kulture i obrazovanja. Vektoralisti reprezentiraju svoje interese kroz nadržavne organizacije, unutar kojih vladajuće klase svih razvijenih država drugima nameću globalne uvjete koji su najpoticajniji za ekspanziju pastoralističkih, kapitalističkih i vektoralističkih interesa diljem svijeta. Indikator utjecaja vektoralnog interesa u nadnacionalnoj politici je prioritet koji se daje međunarodnoj zaštiti patenata, autorskih prava i zaštićenih znakova. Apstraktnost vlasništva na koju vektoralna klasa polaže moć iziskuje globalizaciju pravnog režima i uređivanje da bi ga se zaštitilo.

[362] Pod vodstvom vektoralne klase, vladajuće klase razvijenog svijeta postavljaju se protiv interesa vladajućih klasa nerazvijenog svijeta te protiv državnih okvira kojima su te manje moćne države nastojale limitirati prodore globalne komodifikacije. Vektor svim vladajućim klasama razvijenog svijeta nudi izravno, suptilno i trenutno sredstvo za koordiniranje ne samo objektivacije svih resursa nego i nadzora i sprječavanja nacionalnih nastojanja nerazvijenog svijeta.

[363] Kako se vladajuće klase nerazvijenog svijeta bore da bi održale zaštitu svojih državnih okvira, one omeđuju potencijalnu produktivnost svojih proizvodnih klasa, a sebi zatvaraju pristup ubrzanoj proizvodnji apstrakcije koja proizlazi od strelovitog širenja svakog potencijalno novog haka. Ali jedina opcija koja je ponuđena tim vladajućim klasama je da se prodaju vladajućim klasama razvijenog svijeta i predaju svoje teritorije na likvidaciju lokalnih praksi i podvrgavanje novonastajućim globalnim normama.

[364] Žudeći za ulaganjima viška vrijednosti što su ga prisvojile vladajuće klase razvijenog svijeta, države nerazvijenog svijeta prinuđene su izabrati između predaje svoje

suverenosti ili mirenja s usporenom razinom rasta viška vrijednosti i neumoljivim opadanjem moći u usporedbi s razvijenim svijetom.

[365] Izbori koji se postavljaju pred proizvodne klase nerazvijenog svijeta čak su drastičniji. Kada izgube svoju suverenost, države postaju resurs za globalnu proizvodnju namirnica i dobara koja svugdje nastoji izvući maksimum viška vrijednosti. Država gubi svoju sposobnost da područstvljuje dio tog viška vrijednosti kao preduvjet za pristup kapitalu i ulazak u novonastajući globalni poredak.

[366] Jedina alternativa koja se nudi proizvodnim klasama je stupanje u savez s onom frakcijom lokalnih kapitalističkih i pastoralističkih klasa koje se odupiru eroziji nacionalne suverenosti. U tom slučaju proizvodne klase mogu samo pokušati postići dobru pogodbu unutar granica države koja biva odsječena od razvitka i zaostaje u globalnoj proizvodnji i distribuciji viška vrijednosti. Baš i nije neka pogodba. Ishod je najčešće stanje vladajućih klasa s državom u birokratski ili kleptokratski oblik, kojeg, oslabi li dovoljno, može preko noći potkopati ili čak izravno napasti vojno krilo vojno-zabavnog kompleksa razvijenog svijeta. Primjeri Srbije ili Iraka dovoljno su upozorenje drugim takvim državama da postanu još represivnije, namjenjujući za oružje još više od tog bijednog viška vrijednosti ne žele li postati plijenom kaznenih sila razvijenog svijeta.

[367] Uspon vektoralne klase, prvo unutar nacionalnoga, a onda i internacionalnoga prostora, donosi sa sobom i zahtjev za privatiziranjem svih informacija. Vektoralistička klasa posvuda zapada u sukob sa svojim prvotnim saveznicima srazmjeno nastojanju vektoralista da izvuku koliko god viška vrijednosti tržište može donijeti u svim aspektima proizvodnje i kolanja informacija. Kapitalistička i pastoralistička klasa nekada su drage volje dopuštale državi da preuzme odgovornost za te aktivnosti, koje su one smatrale neproduktivnima, i da ih pretvori u društvene. Vektoralna klasa prisiljava državu da privatizira sve svoje

udjele u komunikacijama, obrazovanju i kulturi, kao i da ujedno osigura sve snažnije pravne oblike intelektualnog vlasništva, čak i kada su te tendencije protivne logici povećanja viška vrijednosti u cjelini.

[368] Interesi vektoralističke klase također zapadaju u sukob s podređenim klasama koje su imale koristi od djelomičnog podruštvljenja informacije kroz državu. Dio cijene za podređene klase u dominirajućim državama nadoknađen je vektoralističkom eksploatacijom svijeta u razvoju, gdje povećanja cijene informacije stvaraju ogromno breme za borbu da se sloboda othrvava od nužnosti.

[369] Kao što se proizvodne klase u razvijenom svijetu bore unutar države protiv privatizacije informacije, one se isto tako mogu pridružiti interesima što su zajednički čitavom klasnom rasponu svijeta u razvoju u globalnoj borbi protiv vektoralističkog monopola nad informacijom. Dok se u mnogim drugim pogledima proizvodne klase razvijenog svijeta i nerazvijenog svijeta nalaze na međusobno suprotstavljenim interesnim stranama, tu one mogu naći zajedničko polazište.

[370] Rasprostiranje informacijskih vektora stvara sve apstraktniji prostor unutar kojeg se svijet može pokazati kao polje kvantifikabilnih resursa. Pojedinačne i kontingentne granice i lokalne kvalitete uzmiču pred apstraktnim prostorom kvantificiranja. Taj proces nije prirodan ili neizbježan i posvuda nailazi na otpor, ali sam je taj otpor proizvod procesa apstrakcije koji dovodi do toga da se ono što se nekoć činilo prirodnim lokalnim uvjetima sada čini kao nešto što je ugroženo novonastajućom ravni apstrakcije. Puki otpor vektoru, htio-nehčio, poprima vektoralni oblik. Izazov za proizvodne klase nije samo da reagiraju na vektor, ili da ga reaktivno upotrijebe, već da dalje od njegovog aktualnog oblika sagledaju njegov virtualni oblik.

[371] Rasprostiranje vektora homogenizira prostor i unificira vrijeme, prodirući kroz pore starih državnih granica i prijeteći posebnostima koje su nekoć neupitno opstojale unutar tog državnog okvira. Ti lokalni identiteti koji se sebe doživljavaju tek s nadolazećom globalizacijom vektora nisu njegova antiteza, već su puki proizvod vektora koji reprezentacije dovodi u kontakt i konflikt. “Tradicionalno” i “lokalno” pojavljuju se kao reprezentacije tek kada prestanu postojati kao bilo što drugo osim reprezentacija.

[372] Vektoralisti nerazvijenog svijeta stječu znanje kako upravljati reprezentacijama svoje tradicijske kulture i eksploatirati ih za potrebe globalne komodificirane potrošnje. Teko što su identificirali i bacili na tržište izričaj svoje kulture, a već su globalni vektoralni interesi naučili kako reproducirati tu pojavu autentičnosti. Za razliku od tržišnih roba s materijalnim svojstvima, informacija kao tržišna roba može se slobodno krivotvoriti. Ali dok vektoralistički interesi iz razvijenog svijeta žestoko štite svoje “intelektualno vlasništvo”, oni posve slobodno prisvajaju vrijedne informacije iz nerazvijenog svijeta.

[373] Vektor transformira lokalne reprezentacije u globalne konkurente bez sjedišta, ponekad ih čak dovodeći u nasilnu konfrontaciju nakon što je prethodno presjekao njihov prividno prirodni odnos prema mjestu. Ali vektor također otvara virtualnu domenu za proizvodnju kvalitativno novih vrsta razlike. I te razlike se mogu uvući u rat reprezentacija i uredovanje nad informacijskim domenama značenja i značaja. Ali vektor također može biti ravan na kojoj se slobodno izražavanje razlike može potvrđivati ili obnavljati. Heterogenost može cvjetati rame uz rame s nametanjem jednoobraznih globalnih robnih oblika, kao nova mnogostrukost ishagirana iz vektoralnoga.

[374] Politika globalizacije reprezentira poklapanje i brkanje tih trendova. Ona postavlja razvijeni svijet protiv nerazvijenog svijeta i priziva u bivanje privremena i oportunistička savezništva preko klasnih granica unutar neke države

ili preko državnih međa unutar neke klase. Duž obje osi vektoralna klasa stječe dominaciju nad svim drugim klasama zbog svoje sposobnosti da po želji sklapa i razvrgava savezništva svojom dominacijom nad vektorom, samim sredstvom za razmjenu reprezentacije identiteta ili izraz interesa.

[375] Proizvodne klase sputavane su u sposobnosti razvijanja savezništva, čak i među sobom, ali pogotovu s proizvodnim klasama drugih država različitih putanja razvitka. Proizvodne klase još uvijek većinom postoje unutar nacionalnih okvira, tako da su svoje svoje interese i žudnje do sada percipirale unutar granica nacionalnog identiteta, a ne klasnog izraza transverzalne naravi.

[376] Državni stroj u razvijenom jednako kao i u nerazvijenom svijetu gubi sposobnost da u sebe ugradi interese proizvodnih klasa u obliku kompromisa s lokalnim vladajućim klasama. Vladajuće klase posvuda odustaju od svojih kompromisa sklopljenih unutar države, a na uštrb proizvodnih klasa. To istodobno zaoštava i potkopava reprezentiranje interesa u okvirima nacionalizma. Proizvodne klase posvuda se povlače iza nacionalizma kada više nisu sposobne osigurati bilo što osim najiluzornijih reprezentacija žudnje.

[377] Probijanje nacionalnih okvira teče neujednačeno. Proizvodne klase u razvijenom svijetu uspijevaju sačuvati svoju moć da uspore slobodni protok namirnica i dobara iz nerazvijenog svijeta i uspijevaju sačuvati prilike za rad koje bi inače mogle ići na korist i vladajućim i proizvodnim klasama nerazvijenog svijeta. Ali to samo sputava sposobnost proizvodnih klasa razvijenog svijeta da uđu u savez s proizvodnim klasama nerazvijenog svijeta i potiče proizvodne klase nerazvijenog svijeta da se priklone svojim vladarima kao onima koji reprezentiraju njihove interese.

[378] Pojavljuju se razlike i u politici razvijanja nadržavnog aparata koji bi bio sposoban reprezentirati interese na regionalnoj ili globalnoj razini. U nerazvijenom svijetu proizvodne klase svoje interese mogu poistovjetiti s lokalnim kapitalistima ili pastoralistima, koji se bore kako bi iskoristili nadržavne organe za otvaranje tržišta razvijenog svijeta svojim dobrima i namirnicama u istoj mjeri u kojoj su oni prisiljeni otvoriti svoje teritorije vladajućim interesima iz razvijenog svijeta, pogotovu onakvim kakvim ih reprezentiraju nadržavni organi nad kojima vladajuća klasa razvijenog svijeta ima nesrazmjernu kontrolu.

[379] Iako razvijeni svijet ostaje relativno zatvoren za predmete koji se proizvode u nerazvijenom svijetu, on time postaje magnetom za njegove subjekte. Mnogi pripadnici proizvodnih klasa nerazvijenog svijeta nastoje emigrirati, legalno ili ilegalno, u razvijeni svijet. Kao što razvijeni svijet ne želi primiti njegova dobra, uzrokujući time podzaposlenost i migraciju, tako i odbija prihvatiti tu migraciju koju je sam potaknuo. Migracija dalje stavlja pod pritisak potencijal za saveze između proizvodnih klasa razvijenog i nerazvijenog svijeta, budući da svaka od njih u drugoj vidi stranca suprotstavljenog njenom lokalnom identitetu.

[380] Ako unatoč svim preprekama nerazvijeni svijet pronalazi priliku za razvitak, on ubrzo postaje predmetom interesa vektoralističke klase u potrazi za viškom vrijednosti. Naime, dok druge vladajuće klase samo žele izrabljivati rad ili resurse svijeta u razvoju, a više-manje ostaju indiferentne prema njenom kulturnom izričaju i subjektivnom životu, vektoralistička klasa teži preobratiti proizvodne klase diljem cijelog svijeta u potrošače njene komodificirane kulture, obrazovanja i komunikacije. To samo dodatno učvršćuje otpor apstrakciji svijeta i povlačenje u nacionalizam i lokalizam kao reprezentaciju interesa.

[381] Ali što je s hakerskom klasom kao klasom? Gdje leže njeni interesi u svim ovim globalizacijskim razvojnim procesima? Interes hakerske klase prije svega leži u slobodnom izražavanju vektora komunikacije, kulture i znanja diljem svijeta. Samo slobodnim apstrahiranjem protoka informacija od lokalnih predrasuda i kontingentnih interesa moguće je u cijelosti realizirati njenu virtualnost. Samo kada je slobodna da se izrazi kroz istraživanje i kombiniranje svakog i svakovrsnog znanja, hakerska klasa može bilo gdje i svugdje realizirati svoj potencijal, za sebe i za svijet.

[382] Postoji izrazita razlika između slobodnog apstrahiranja protoka informacija i njegovog apstrahiranja pod vladavinom robnog oblika i u interesu vektoralne klase. Komodifikacija informacije ne proizvodi ništa osim nove globalne oskudnosti informacijama, ograničavajući potencijal za njeno slobodno izražavanje i povećavajući nejednakosti koje limitiraju slobodnu virtualnost vektora. Hakerska klasa suprotstavlja se aktualnom obliku vektora u ime njegova virtualnog oblika, a ne u ime romantične žudnje za povratkom svijetu koji je siguran iza državnih ograd i lokalnih identiteta.

[383] Vektoralno širenje komodificirane informacije proizvodi i komodifikaciju stvari i komodifikaciju žudnje. To povećava svijest o globalnom izrabljivanju koje koriste vladajućim klasama razvijenog svijeta, ali pritom nepravdu reprezentira samo kao materijalnu nejednakost. Proizvodne klase razvijenog i nerazvijenog svijeta mjere se naspram reprezentacija koje jedna gaji o drugoj. Jedna prezire drugu zbog onoga što druga ima – a sebe zbog onoga što nema. Jedna prezire drugu zbog onoga što druga želi – a sebe zbog onoga što može izgubiti.

[384] U nerazvijenom svijetu rađa se nova zavist i jal, a u razvijenom svijetu strah i zadrtnost. Čak i kada proizvodne klase postaju svjesne vektoralne dimenzije svoje izrabljivanosti, one svoje interese reprezentiraju isključivo u lokalnim ili nacionalnim okvirima, a postaju gluhe za proturječja

između različitih lokalnih interesa. Borba za apstraktni izraz interesa globalnih proizvodnih klasa mora se probijati kroz šumu lokalnih i pojedinačnih interesa koji odbijaju pomiriti se, ali ni klasna svijest na globalnoj razini nije dovoljno apstraktna i mnogostruka da bi ga mogla usvojiti.

[385] Hakerska klasa uvijek nalazi svoj interes u slobodnoj proizvodnosti informacije podređene interesima vektoralne klase za izvlačenjem viška vrijednosti iz haka i unapređivanjem samo onih hakova koji stvaraju višak vrijednosti. Ali ona također nalazi da vektoralna klasa regrutira sve više subjekata u ovaj svijet u kojemu se oni sebi samima ne čine ničim drugim doli onim što im nedostaje, gurajući proizvodne klase u šumu pojedinačnih i lokalnih reprezentacija koje su sve više proizvod puko apstraktnog i univerzalizirajućeg vektora.

[386] Koliko god to bilo teško, hakerska se klasa posvuda može obavezati na slobodni savez proizvodnih klasa i može dati svoj skromni doprinos nadilaženju lokalnih i kontingentnih interesa koje svugdje postavljaju proizvodne klase protiv njih samih. Taj doprinos može biti tehnički ili kulturni, objektivni ili subjektivni, ali svugdje može poprimiti oblik ishakiravanja virtualnosti koju bi slobodna globalna apstrakcija izrazila kao alternativu komodificiranom porobljavanju koje predstavljaju kako lokalna, tako i globalna dominacija privatnog vlasništva.

[387] Robna proizvodnja prelazi s dominacije kapitala kao vlasništva na dominaciju informacije kao vlasništva. Teorija prijelaza na svijet s onu stranu robne proizvodnje tek treba načiniti isti taj prijelaz. Taj teorijski korpus prošao je kroz dvije faze, koje odgovaraju dvjema vrstama grešaka. U prvoj fazi, kada je teorija bila u rukama radničkog pokreta, fetišizirala je ekonomsku infrastrukturu društvene izgradnje. U drugoj fazi, kada je bila u rukama radikala u akademskoj zajednici, teorija je fetišizirala nadgradnju kulture i ideologije. Teorija prve vrste reducira nadgradnju na odraz ekonomije; teorija

druge vrste dodjeljuje nadgradnji relativnu autonomiju. Nijedna ne poima fundamentalne promjene u robnoj proizvodnji koje čine zastarjelim to razumijevanje društvene izgradnje niti nove oblike klasne borbe koji sada nastaju pod znakom dominacije informacije kao vlasništva. Vlasništvo je koncept koji zauzima granično, neodredivo mjesto između ekonomije i kulture. Naš zadatak danas je poimanje povijesnog razvoja robne proizvodnje iz perspektive vlasništva, osovine oko koje se vrte ne samo infrastruktura i nadgradnja nego i klasna borba.

[388] Iz obnavljanja povijesti, kao hakerske povijesti, nastaje teorija vektora kao klasna teorija. Ta teorija istovremeno nudi apstrakciju kojom se može pojmiti kako vektor kao sila apstrakcije na djelu u svijetu, tako i kritička svijest o jazu između virtualnih moći vektora i njegovih aktualnih ograničenja pod vladavinom vektoralne klase. Iz te perspektive u nastanku prethodni pokušaji promjene svijeta čine se kao puka tumačenja. A sadašnja tumačenja, čak i ona koja iskazuju povezanost s povijesnom tradicijom, čine se zatočenicama komodifikacije informacije pod vladavinom vektorske klase.

[389] U ovom sumornom dobu, kada se čak i zrak topi u eter, kada se sve što je profano upakirava kao da je uzvišeno, ipak se javlja mogućnost da se uhakira u puke privide i da ih se dokine. Postoje drugi svjetovi, a oni su ovaj svijet.

Bilješke

[007] Gilles Deleuze, *Negotiations* (New York: Columbia University Press, 1995), str. 145. Kroz *Hakerski manifest* određeni protokoli čitanja primjenjuju se na različite tekstualne arhive iz kojih on crpi i koji redom iziskuju nekakvo pojašnjavanje. Nije toliko posrijedi “simptomatsko” čitanje koliko homeopatsko, kojim se tekstovi okreću protiv vlastitih ograničenja što su im ih. Primjerice, rada se cijela jedna industrija – unutar obrazovnog biznisa – oko Deleuzeova imena od koje će njega možda trebati spašavati. Njegova filozofija nije ograničena na ono što jest, već otvorena prema onome što bi moglo biti. U *Pourparleurs* vidimo ga kako proizvodi pojmove ne bi li otvorio politički i kulturni teren te ponudio linije bijega od države, tržišta, stranke i drugih zamki identiteta i reprezentacije. Njegovi su ukusi bili aristokratski – limitirani na obrazovnu kulturu njegovog prostora i vremena – i njegovo djelo prijemčivo je za zamku čisto formalne razrade one vrste za kojom posebno žudi anglo-američko obrazovno tržište. Bolje ga je uzeti odostraga i podariti mu, bezgrešnim začecem, mutantnog potomka. Ta to je i bila Deleuzeova metoda. Njega se može odvratiti od njegovih vlastitih sedentarnih navika.

[011] Guy Debord, *Society of the Spectacle* (Detroit: Black and Red, 1983), str. 164. [*Društvo spektakla* (Zagreb: Arkzin, 2000)]. Ovo klasično djelo u kripto-marksističkoj tradiciji postavlja standard kritičkog mišljenja u djelovanju. Debordov tekst je tako ustrojen da pokušaji modificiranja njegovih teza neizbježno ublažavaju teze i time razotkrivaju suučesništvo onoga koji ih modificira sa “spektakularnim društvom” koje Debord tako (anti)spektakularno osuđuje. To je djelo prema kojem poštovanje može iskazati samo potpuno preosmišljavanje njegovih teza na apstraktnijoj osnovi, procedurom koju je Debord sam primijenio na Marxa, a koja čini temelj krip-to-marksističke procedure.

[021] Arthur Kroker i Michael A. Weinstein, *Data Trash: The Theory of the Virtual Class* (New York: St Martin's, 1994), str. 6. Velika zasluga ove knjige počiva u tome da je shvatila klasnu dimenziju uspona intelektualnog vlasništva. Potrebno je samo još preispitati intelektualno vlasništvo kao vlasništvo da bi se došlo do onoga što K+W ostavljaju neocrtanim – klasno ustrojstvo novih radikalnih sila koje bi mu se mogle suprotstaviti. *Data Trash* detektira novu vladajuću klasnu formaciju kao “virtualnu klasu”, dok se *Hakerski manifest* opredjeljuje ne predati novom neprijatelju virtualnost kao semantičkog taoca.

[024] Karl Marx i Friedrich Engels, *Manifest komunističke partije* (Zagreb: Arkzin, 1998), str. 136, str. 115. Karatani smatra da pita-nje vlasništva dolazi od Marxa, a da odgovor u vidu državnog vlasništva, te skretanje s Marxovog puta, potječe od Engelsa. Vidi Kojin Karatani, *Transcri-tique: On Kant and Marx* (Cambridge MA: MIT Press, 2003). *Hakerski manifest* očigledno nije ortodoksní marksistički traktat niti postmarksističko ospora-vanje, već kriptomarksističko preosmišljanje materijalističke metode teorij-ske prakse unutar povijesti. Od Marxa valja preuzeti pokušaj da se otkrije ap-strakcija koja je na djelu u svijetu, kao povijesni proces, a ne kao puko pogod-na kategorija mišljenja kojom se može stvoriti novi intelektualni proizvod. Kriptomarksističko mišljenje približava se mnogostrukosti vremena svakod-nevnog života, koje iziskuje da se teorija iznova preutemeljuje u svakom trenutku, u vjernosti trenutku, a ne da se ponavlja reprezentacija davnašnje orto-doksije ili samoj sebi služeća “kritika” te reprezentacije u interesu da se Marxa učini sigurnim za obrazovni proces i njegovo mjereno, repetitivno vrijeme.

[031] Critical Art Ensemble, *The Electronic Disturbance* (New York: Autonomedia, 1994), str. 16-17. *The Molecular Invasion* (New York: Autonomedia, 2002) [*Molekularna invazija* (Zagreb: Multimedijalni institut, 2006)]. Ova skupina svojom uvijek inovativnom praksom otkriva upravo ono što je potrebno promisliti na razboju između informacije i vlasništva te nudi korisna oruđa da se krene u takav projekt. Njihovo djelo posebno rasvjetljava komodifikaciju genetičkih informacija – glavnog poprišta za razvoj vektoralne klase. Sve što je potrebno jest produbljenje prakse apstraktnog razmišljanja. Zajedno sa skupinama, mrežama i suradničkim projektima kao što su Adilkno, Ctheory, EDT, Institute for Applied Autonomy, I/O/D, projekt Luther Blisset, Mongrel, Nettime, Oekonux, Old Boys’ Network, Openflows, PublicNetbase, subRosa, Rhizome, ®™ark, Sarai, The Thing, VNS Matrix i The Yes Men, Critical Art Ensemble tvore svojevrsan pokret u kojemu umjetnost, politika i teorija konvergiraju u uzajamnoj kritici. Ove skupine imaju međusobno samo “obiteljsku sličnost”. Svaka dijeli neku odliku s barem jed-nom, ali ne nužno i identičnu odliku. *Hakerski manifest* je, između ostalog, pokušaj da se apstrahira iz praksi i koncepata koje one proizvode. Vidi također Josephine Bosma i dr., *Readme! Filtered by Nettime* (New York: Autonomedia, 1999).

[032] Naomi Klein, *No logo* (London: Harper Collins, 2000), str. 36. [*No Logo*, (Zagreb: VBZ, 2001), str. 33] Vidi također Naomi Klein, *Fences and Windows*, (New York: Picador, 2002) [*Ograde i prozori* (Zagreb: VBZ, 2003)]. Ovo uzorno novinarsko djelo otkriva poveznicu između branda i lo-goja kao amblema praznjenja kapitalističke ekonomije u razvijenom svijetu i premještanja većine kapitalističke proizvodnje u sweatshopove nerazvijenog svijeta. Tu jasno vidimo da je kapital nadiđen kao kapitalistička formacija u svemu osim u imenu. Klein se, međutim, zaustavlja na opisu simptomâ. Ona

baš i ne nudi pravu dijagnozu. Ali to nije ni zadatak koji si postavlja. Ne može postojati jedna knjiga, jedan mislilac za ova vremena. Ono što je potrebno jest praksa kombiniranja heterogenih modusa opažanja, mišljenja i osjećanja, različitih stilova istraživanja i pisanja, različitih vrsta povezivanja s različitim čitateljima, proliferacija informacije kroz različite medije, sve to prakticirano unutar darovne ekonomije, uz izražavanje i razrađivanje razlike, a ne odašiljanje dogme, slogana, kritike ili pravolinijaštva. Podjela na žanrove i tipove mišljenja, poput svih aspekata intelektualne podjele rada, antitetična je autonomnom razvoju hakerske klase kao klase i podupire podvrgavanje znanja vlasništvu vektoralne klase.

[035] Gregory Bateson, *Steps Towards an Ecology of Mind* (New York: Ballantine, 1972). Bateson je pojmiio povezanost između informacije i prirode na apstraktnoj razini, iako je prezao od preispitivanja povijesnih sila koje su iznjedrile tu povezanost. Pa ipak, on je sa svojim zane-marivanjem pravila vlasništva u akademskim područjima pionir u hakerskom mišljenju i djelovanju. Veselo skače s biologije na antropologiju, s antropologije na epistemologiju, videći podjele među poljima, čak među iskazima, kao ideološku konstrukciju svijeta koja je pogodna samo za zoniranje i razvoj u interesu vlasništva. U vremenu kada su se temelji ideologije vektoralne klase tek formirale u informacijskoj znanosti, računarstvu, kibernetici, i kada se informaciju otkrivalo kao novu bit društvenih, pa čak i prirodnih fenomena, Bateson je jedini pojmiio kritičku primjenu tih novonastajućih pojmova.

[046] Antonio Negri, *The Politics of Subversion: A Manifesto for the Twenty-First Century* (Cambridge: Polity, 1989), str. 203. Negrijev marksizam je živući marksizam, no marksizam koji nastoji nakalemiti novo na stari korpus na krivim mjestima. Manje je korisno prenamjenjivati Marxovo pisanje o nematerijalnom radu i stvarnoj supsumciji negoli vratiti se na središnje pitanje vlasništva, i preosmisliti klasni odnos u okvirima povijesnog razvoja oblika vlasništva. Negri, koji je imao toliko za kazati o preustrojanju radničke klase u razvijenom svijetu i o tome kako energije proizvodne klase pogone robnu ekonomiju odozdo, baš ne nalazi novi jezik koji bi bio adekvatan povijesnom trenutku kada rad biva istisnut na periferiju i potpuno nova klasna formacija nastupa u razvijenom svijetu.

O B R A Z O V A N J E

[051] Stanley Aronowitz, *The Knowledge Factory* (Boston: Beacon Press, 2000), str. 10. Kritička teorija koja se ne osvrće na svoje vlastite implikacije unutar komodifikacije znanja naprosto je hipokritička teorija. Kod Aronowitza nalazimo bitne podatke potrebne da se ustanovi da taj institucionalni kontekst nije neutralan kontekst. On bi, također, mogao biti uzorna figura u osmišljanju načina kako oblikovati praksu unutar obrazovanja koja bi promicala stvar znanja.

[057] Bill Readings, *The University in Ruins* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1996), str. 191. Granica ove intrigantne kritike je u tome da ona unutar obrazovanja otkriva simptome procesa koji su u tijeku, ali ih ne nazire van zidova akademske zajednice, u usponu vektoralističke klase. Readings zamišlja slobodni i otvoreni proces ispitivanja, ali je pritom ograničen na humanističke znanosti i sasvim specifične vrste humanističkog znanstvenog rada, čime samo učvršćuje predrasude među “poljima”. Njegova verzija slobodne i otvorene prakse znanja zamisliva je samo unutar homogenog, segmentiranog i kontinuiranog vremena obrazovnog aparata. Readings predlaže narativ u kojemu utopijsko obećanje obrazovanja predstavlja najbolji od svih svjetova za znanje. Znanje je izdano samo u eri “globalizacije”, naime kada ga vektorska klasa komodificira pod krinkom retorike o “izvrsnosti”. To zanemaruje dugu povijest obrazovanja kao režima oskudnosti. Readings naturalizira obrazovanje kao kuću znanja, čime ga štiti od kritike. To je na kraju krajeva djelo ne kritičke, nego hipokritičke teorije, nesposobno da preispituje vlastite uvjete proizvodnje.

[062] Karl Marx, “Critique of the Gotha Program”, u *The First International and After: Political Writings*, sv. 3., ur. David Fernbach (Harmondsworth: Penguin Books, 1974) [“Kritika Gotskog programa”, u Karl Marx i Friedrich Engels, *Građanski rat u Francuskoj, Kritika Gotskog programa, Razvitak socijalizma od utopije do nauke* (Zagreb: Naprijed, 1973)]. S kanonizacijom – i komodifikacijom – Marxovih glavnih djela u prikladno gradivo za obrazovni proces kriptomarksističkom projektu obnavljanja možda je najbolje da usmjeri pogled na tekstove koje obrazovni aparat smatra marginalnima. Tekstove, primjerice, koji su vezani uz događaje svoga vremena, a ne one koje je moguće uzeti kao da se odvijaju u nečemu što bi bilo univerzalno i homogeno vrijeme obrazovne industrije. Ovaj tekst pruža još i dodatni užitek budući da je mjesto gdje se Marx najjasnije distancira od “marksista” koji su već tada pretvarali kritiku u dogmu. To je mjesto gdje je sam Marx već kriptomarksist, diferencirajući svoje mišljenje od bilo kakve nezrele reprezentacije.

[069] Alexander Bard i Jan Söderqvist, *Netocracy: The New Power Elite and Life After Capitalism* (London: Reuters, 2002) str. 107. [*Netokracija: novi elita moći i život poslije kapitalizma* (Zagreb: Differo, 2003)]. U onome što B+S predlažu kao novonastajući “informativistički” poredak, vladajuća ideologija, ili “pretpostavljena konstanta”, više nije Bog ili Čovjek, već je to Mreža. Budući da je ovo tranzicijsko vrijeme, događa se previranje kako se Humanistička konstanta urušava, a nova konstanta se bori da dođe na svijet. Događa se dekonstrukcija Humanističke konstante, njeno puko klizanje kao Jezika ili Subjekta, i događaju se očajnički pokušaji da je se podupre – onime što B+S nazivaju hiperegoizmom, hiperkapitalizmom, hipernacionalizmom. Pad socijalnih institucija kapitalističke ere za B+S znak je uzlaska informativizma i onoga što oni nazivaju “netokratskom” vladajućom klasom. Mediji, oslobođeni od svoje ovisnosti o državi, devalviraju politiku. Mediji

postaju odvojena sfera, koja više ne stoji u reprezentativnom odnosu prema buržoaskoj javnoj sferi. Informacija je postala nova vrsta religijskog kulta. Područja ekonomije, infonomije i biologije ujedinjuju se oko pojma informacije kao čiste kvantitete. Kvaliteta je gotovo dokinuta kao vrijednost. Ali informacija nije isto što i znanje. Informacija postaje jeftina i obilna roba, dok je ono što ima vrijednost ekskluzivno znanje, efikasan pregled, pravovremena sinteza. B+S tvrde da beskonačno umnažanje informacija, gledišta i interesa može isto tako dobro djelovati kao cenzura i represija u održavanju privilegija nove vladajuće klase. Estetski i politički zadatak nije umnažati ili nakupljati, već kvalificirati – to je bit netokratske moći. B+S vide odmetnutu frakciju netokratske klase koja napušta redove i prelazi na stranu podređenih klasa. Njihova netokratska klasa je amalgam vektoralističkih i hakerskih interesa, budući da ih oni, ne postavljajući “pitanje vlasništva”, ne razlikuju jasno. Poput Himanena oni brkaju istinski inovativno i puko poduzetničko.

[070] Richard Stallman, citirano u Sam Williams, *Free as in Freedom: Richard Stallman's Crusade for Free Software* (Sebastapol, Calif.: O'Reilly, 2002), str. 76. Vidi također Richard Stallman, *Free Software, Free Society: Selected Essays* (Boston: GNU Press, 2002). Nakon uzorne karijere u hakiranju softvera Stallman se okrenuo hakiranju informacijske politike. Njegov pokret za slobodni softver osporava shvaćanje da je autorsko pravo prirodno pravo. Pa ipak, on ne napada vektoralističku klasu izravno. On koristi zakon o autorskom pravu protiv njega samoga, kao instrument za stvaranje provedive slobode, a ne zakone intelektualnog vlasništva kao provedivu neslobodu. Stallmanova Opća javna licenca inzistira ne samo na tome da se ono što se objavljuje pod tom licencom može dijeliti, već i da sve prerađene verzije koje uključuju materijal koji je objavljen pod tom licencom moraju također biti slobodne. Premda opetovano izjavljuje da on nije protiv biznisa, Stallman predlaže posve drugačije poimanje informacijske ekonomije. Za Stallmana je umjetna oskudnost stvorena privajanjem informacije neetična. Ako mu se nešto sviđa, onda on to želi podijeliti. Slobodni softver se temelji na društvenoj prednosti suradnje i etičkoj prednosti poštivanja korisnikove slobode. On eksplicitno predstavlja iskorak prema svijetu nakon oskudnosti. Stallman vidi slobodni softver kao praktički idealizam koji širi slobodu i suradnju – “hakersku etiku”. On razlikuje otvoreni kôd od slobodnog softvera. Otvoreni kôd je metodologija razvoja; slobodni softver je društveni pokret. Stallman nadopunjuje svoja praktička nastojanja za širenje slobodnog softvera pod Općom javnom licencom kritikom onoga u što se pretvorio sustav autorskog prava. Stallman inzistira na tome da je u Sjedinjenim Američkim Državama autorsko pravo počelo ne kao prirodno pravo, nego kao umjetni monopol – prvotno na ograničeno razdoblje. Autorsko pravo donosi koristi izdavačima i autorima ne radi njih samih, već radi općeg dobra. Ono je trebalo biti poticajem da se više piše i objavljuje. Međutim, pisci moraju prepustiti prava izdavačima da bi ih se objavljivalo. Pisci ne posjeduju sredstva za proizvodnju i distribuciju da bi realizirali vrijednost svojih djela, stoga gube kontrolu nad

proizvodom svoga rada. Kako izdavači nakupljaju bogatstvo u obliku iskorištenih autorskih prava, legitimacija autorskog prava premješta se s općeg interesa zajednice čitatelja na "ravnotežu" interesa između pisaca i čitatelja. Odnosno, između čitatelja i izdavača. Dok je autorsko pravo dopuštalo privremene monopole u interesu općeg dobra, novonastajući režim prava "intelektualnog vlasništva" štiti interese izdavača – vektoralističke klase – kao interese po sebi i za sebe. Ono što je trebalo opravdati pod autorskim pravom bio je artifičijalni monopol, ono što treba mistificirati pod intelektualnim vlasništvom jest to kako ono reprezentira "opći interes". Što se to, zapravo, dovede u "ravnotežu"? Čitateljeva sloboda da čini što god želi s informacijom ili čitateljev interes da je se proizvodi više? Pod režimom intelektualnog vlasništva samo je ovo drugo "pravo", a ne prvo. Čitateljevo pravo je jedino pravo da kupi intelektualno vlasništvo. Čak i ako prihvatimo dvojbenu pretpostavku da intelektualno vlasništvo maksimira proizvodnju, ono što ono maksimira jest proizvodnja neslobode. Izgubivši pravo da plagiraju, kooptiraju i prerađuju djela kako žele, čitatelji su suočeni s tim da je njihovo jedino pravo u tome da kupuju djela od izdavača. Izdavači tvrde da je sve što im smanjuje prodaju "piratstvo". Autori se ne zatječu u ništa boljoj situaciji no čitatelji (ili slušatelji ili gledatelji). Suočavamo se s vektoralističkom klasom koja sada tvrdi da su njena prava najviši prioritet. Opće dobro valja mjeriti isključivo i jedino maržama vektoralističkih industrija. Budući da je dosada uspijevala osigurati svoja prava, vektoralistička klasa sada zagovara potpuno zatvaranje svakog aspekta informacije u ograde vlasništva. Ona želi šifrirati informaciju, vezujući je artifičijalno uz pojedinačne materijalne predmete. Želi kriminalne sankcije za svakoga tko prekrši to pravo sada apsolutno privatnog vlasništva. Patenti, kao što Stallman ističe, funkcioniraju posve drugačije od autorskih prava, no naposljetku ishod je jednak – osiguravanje informacije kao vlasništva koje ima ekvivalentnu vrijednost na apstraktnom terenu komodifikacije. Za razliku od autorskih prava, patentni ne važe automatski, već se moraju registrirati, kreirajući time dugotrajnu lutriju za hakere koji ponekad nikako ne mogu znati tko drži patent. To je manji teret za vektoralističku klasu. Vektoralni biznisi akumuliraju portfelje patenata koje licenciraju međusobno jedni drugima, poboljšavajući si međusobno gotovo monopolističku poziciju. Ono što Stallmana najviše uzrujava glede zatvaranja informacije unutar vlasništva nije toliko oskudnost inovacije koliko oskudnost suradnje – upravo one prakse darivanja koja je središnja za hakersku etiku.

HAKIRANJE

[071] Steven Levy, *Hackers: Heroes of the Computer Revolution* (New York: Penguin, 1994), str. 23. Ovo je klasični novinarski prikaz hakera kao računarskog inženjera i borbi hakera da očuvaju virtualni prostor za hak protiv sila komodificirane tehnologije i obrazovanja – i vrebajućeg behemota vojno-zabavnog kompleksa. Studija tih egzemplarnih priča odmah raskrin-

kava laž da se samo pretvaranjem informacije u vlasništvo mogu uvesti “poticaji” koji će promicati razvoj novih koncepcija i novih tehnologija. Hakeri na djelu u Levyjevoj knjizi rade izniman posao iz žudnji koje gotovo isključivo određuje darovna ekonomija. Autonomni, samonastajući krugovi prestiža darovne ekonomije proizvode samonastajuće krugove iznimne inovacije.

[072] Pekka Himanen, *The Hacker Ethic and the Spirit of the Information Age* (New York: Random House, 2001), str. 7, 18, 13. [*Hakerska etika i duh informacijskog doba* (Zagreb: Jesenski i Turk, 2002)]. Ako *Hakerska etika* pokušava uskrsnuti duh Maxa Webera, onda *Hakerski manifest* nudi kriptomarksiistički odgovor. Himanenovo iznimno djelo ima mnogo toga za reći o hakerskom vremenu i njegovoj antitezi prema komodificiranom vremenu, pa ipak Himanen i dalje nastoji pomiriti hakersku s vektoralnom klasom. On namjerno brka hakera s “poduzetnikom”. Hacker proizvodi novo; poduzetnik samo otkriva njegovu cijenu. U vektoralnoj ekonomiji, gdje mnogo toga što se nudi nema nikakvu upotrebnost, a razmjenska vrijednost je puka spekulativna mogućnost, poduzetnik je herojska figura kada i ako može izumiti nove nužnosti *ex nihilo*. Ovdje je “nevidljiva ruka” pokeraški blef. Poduzetnik samo ponavlja nepotrebnu nužnost; a haker izražava virtualno. Brkanje jednoga s drugim je ideološki manevar kako bi se zlogukom čaranju vektoralne moći pridalo nešto sjaja.

[074] Brian Massumi, *Parables for the Virtual* (Durham: Duke University Press, 2002), str. 30. Nikada nitko nije suptilnije opisao virtualno, ali i poteškoće da mu se otvori prostor unutar vektora, kao izvan granice komunikacije. Massumi dovodi Deleuzeovu misao u zbilja plodonosan susret s prostorom vektora kao povijesnim i fizičkim, a ne tek puko filozofskim i metafizičkim prostorom. Pa ipak, i dalje je tu prisutan problem da se Deleuzea predaleko slijedi u smjeru čiste, kreativne metafizike, koja gubi moć da sebe pojmi kao povijesnu, kao izraz mogućnosti koja se javlja u danom trenutku. Postoji preskladno podudaranje čiste ontološke ravni u srži Deleuzeovog mišljenja i “bezinteresnog” diskurzivnog prostora što ga mišljenje stvara za sebe unutar zatvorenoga svijeta obrazovanja.

[079] Roland V. Betteg, *Copyrighting Culture* (Boulder: Westview, 1996), str. 25. Potječući iz tradicije kritičkih komunikacijskih studija, ovo djelo daje koristan pregled opisujući detaljno kako djeluje novonastajuća vektoralna ekonomija, ali je u svom promišljanju teži vratiti natrag na kategorije i iskustva ere u kojoj je kapital dominirao robnom ekonomijom. Znanstvenici s područja kritičkih komunikacijskih studija su u pravu kada naglašavaju nedostatak autonomije koji kultura i komunikacije imaju od robne ekonomije, ali griješe kada misle da se ta robna ekonomija i dalje može opisati jezikom kapitalizma. Usmjeravanje pažnje na problem ekonomije koja je specifična za komunikaciju i kulturu pokazuje da je ono čega se ona oslobodila upravo nadiđena koncepcija njenog robnog oblika.

[083] Andrew Ross, *Strange Weather: Culture, Science and Technology in the Age of Limits* (London: Verso, 1991), str. 11. Vidi također Andrew Ross, *No Collar* (New York: Basic Books, 2002). Ako je novinarstvo prva skica povijesti, kulturalni studiji su druga. Ili bi to, u najmanju ruku, mogli biti u svojem najboljem obliku, a Ross bi mogao biti primjer. Ross istražuje virtualnu dimenziju proizvodnje proizvodnih klasa. On otkriva klasnu borbu za informacije uzduž i poprijeko društvene tvornice. U svakodnevnom životu radnici svih vrsta se bore da bi autonomno proizvodili značenje. Ljudi stvaraju značenje, ali ne i sredstvima koja oni biraju. Kulturalni studiji do sada su samo interpretirali interpretativne moći proizvodnih klasa; međutim, poanta je učiniti ih agensom promjene. Kulturalni studiji su bili u pravu kada su fenomene u kulturnom polju sagledavali kao ne nužno određene događajima u danoj ekonomskoj “bazi”, ali u krivu kada su davali malo na težini promjenama u robnom obliku kada se on postupno širio da bi obuhvatio i informaciju. Daleko od toga da otkriju polje “relativne autonomije” od stare klasne borbe, kulturalni studiji su otkrili polje zasićeno novim klasnim borbama oko informacije kao vlasništva, ali su se odrekli upravo onog oruđa kojima ih se može analizirati kao takve.

P O V I J E S T

[091] Gilles Deleuze i Felix Guattari, *What is Philosophy?* (London: Verso, 1994), str. 96 [*Šta je filozofija* (Novi Sad: Izdanje knjižare Zorana Stojanovića, 1995)]. Između ostalog, filozofija je oruđe da bi se izbjegla komodifikacija informacije kao komunikacije, ali samo kad ona također izbjegava komodifikaciju znanja kao obrazovanja. D+G opisuju u ponešto formalnim, općim pojmovima prostor mogućnosti hakerskog mišljenja. Ali njihova verzija bijega iz povijesti olako može poprimiti aristokratski oblik, slavljenjem singularnih djela visoke modernističke umjetnosti i umijeća. Njih akademsko i kulturno tržište i odviše lako prisvaja, kao dizajnersku robu za preobrazovane. D+G lako mogu postati intelektualni Dolce i Gabbana.

[104] Ellen Meiksins Wood, *The Origin of Capitalism: A Longer View* (London: Verso, 2002), str. 125. Ovdje Wood pokazuje kako je ono što ona naziva “agrarnim kapitalizmom” prethodilo usponu industrijskog kapitalizma. Ne treba nužno prihvatiti sva njena stajališta u različitim sporovima među materijalističkim povjesničarima da bi se uvidjela korist od toga da se robna proizvodnja razmatra povijesno, prema različitim fazama. Ako je imala dvije faze – “agrarnu” i “industrijsku” – zašto ne bi imala i treću? A zašto ne bismo, kad smo već kod toga, revidirali i terminologiju, sa stajališta sadašnje konstelacije? Marksistička znanost svih vrsta, u povijesnoj znanosti, antropologiji, sociologiji, politologiji, može se prisvajati – i preusmjeravati – za kriptomarksistički projekt, ali to uključuje sasvim određenu homeopatsku praksu čitanja, koja dovršava kritiku svijeta započetu u tekstu okrećući svijet

protiv teksta. To je čitanje koje prisvaja ono što je korisno iz heterogenih diskursa i sintetizira ih u pisanje koje se obraća hakerskoj klasi unutar vremena svakodnevnog života, a ne postvarenom vremenu i prostoru obrazovanja.

[117] James Boyle, *Shamans, Software, and Spleens: Law and the Construction of the Information Society* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1996), str. 9. Jaka strana Boyleove knjige je ukazivanje na proturječja u ekonomskoj teoriji koju je vektoralističko doba naslijedilo od ideologa kapitalističke ere, proturječja upravo u pogledu pojma informacije. Gledano sa stajališta ekonomske "učinkovitosti", informacija bi trebala biti slobodna; sa stajališta "poticaja", informacija bi trebala biti roba. Boyle također korisno ukazuje na to da identificiranje "originalnosti" kao vodećeg načela stvaranja novog vlasništva te autora kao subjekta odgovornog za donošenje toga novog predmeta na svijet nužno uklanja iz njegove osnove doprinos kolektivne proizvodnje informacijskih resursa svakom pojedinom haku. On jasno pokazuje kako je ono što naziva "govorom o autoru" zapravo protivno hakerskom interesu. Dugoročno on informaciju stavlja u ruke vektoralističke klase koja posjeduje sredstva za realiziranje njene vrijednosti. Boyle čak, hipotetski, otvara mogućnost klasne analize informacije. On se ne upušta u nju. On ne uviđa da je priznavanje kolektivne proizvodnje informacije – Lautréamontova plagiranja – već ekvivalent, u informacijskoj sferi, Marxovoj teoriji viška vrijednosti. Za Marxa su proizvodi druge prirode kolektivni proizvod radničke klase. Sukladno tome, proizvodi treće prirode su kolektivni proizvod hakerske klase. Štoviše, Boyle propušta provesti klasnu analizu vladajuće klase kada brka interese individualanih korporacija s vektoralističkim klasnim interesima. Nekakav Microsoft ili Time Warner pokušat će iskoristiti zakone intelektualnog vlasništva u svoju korist onako kako im odgovara od slučaja do slučaja, ali izostanak konzistentnog stajališta ne umanjuje klasni interes da se ima pristup području gdje se vektoralni interesi bore oko pojedinosti, ali slažu oko bitnoga – toga da informacija, kao privatno vlasništvo, pripada njima.

I N F O R M A C I J A

[130] Gilles Deleuze i Felix Guattari, *What Is Philosophy?* (London: Verso, 1990), str. 108. Često se previđa da je polazište ovog teksta kritika velike količine specijalističkog govora i pukog mnijenja unutar komunikacije. Drugim riječima, to da on polazi od kritike površina svakodnevnog života pod vladavinom vektoralističke klase. Uza sve svoje zasluge, D+G-ov okret prema filozofiji, umjetnosti i znanosti zasebno nije dovoljan. Niti je dovoljno otkriti konstitutivne razlike među tim trima suverenim sredstvima hakiranja virtualnoga. Nedostajuća spona je analiza načina na koji se umjetnost, znanost i filozofija obezvređuju u puko opsluživa oruđa vektoralne moći.

[135] Michael Perelman, *Class Warfare in the Information Age* (New York: St. Martin's, 1998), str. 88. Vidi također Michael Perelman, *Steal This Idea* (New York: Palgrave Macmillan, 2002). Ništa nije štetnije po marksističku misao od podjele rada koja je ekonomistima unutar obrazovnog aparata omogućila da zanemare kulturnu nadgradnju, a kulturalnim studijima da zanemare razvojne procese u ekonomiji i svojataju isključivo pravo na kulturnu nadgradnju. Ishod je bio taj da su i jedni i drugi promašili ključni razvoj koji se dogodio između tih međusobno otuđenih kompetencija – razvoj informacije kao vlasništva. Perelman čini koristan posao raskrinkavanjem novonastajućih ideologija vektoralističke klase, ali ostaje pomalo fiksiran na promišljanje robne ekonomije samo u okvirima njene kapitalističke faze.

PRIRODA

[143] Friedrich Nietzsche, *Unfashionable Observations* (Stanford: Stanford University Press, 1995), str. 80 [*O koristi i štetnosti historije za život*, (Zagreb: Matica hrvatska, 2004)]. Nalazeći se izvan kulture i izvan obrazovanja, Nietzsche je imao jedinstven osjećaj za način na koji su oboje, iako slabi oblici moći, ipak vršili snažan pritisak u izobličavanju tijela onih koji su ih prakticirali u svojim disciplinama i procedurama te nudili iluzorne kompenzacije u obliku subjektivnih identiteta za neizbježnu činjenicu da stvarna moć počiva drugdje. Nietzsche, uza sve svoje mane, usmjerava hakere od resantimana prema lukavosti, to jest od morala prema politici. On je ujedno, u *Rođenju tragedije*, začetnik kritičke medijske teorije.

[150] Gilles Deleuze i Felix Guattari, *What is Philosophy?* (London: Verso, 1990), str. 169. Jedna od velikih zasluga D+G-ova ekscentričnog korpusa je način na koji on čudnom dijagonalom siječe kroz podjelu prirodno / društveno, rastvarajući okvire sebstva i društva, prateći niti koje prepliću te prividno autonomne autokoncentrične mjehure u biološke, čak i geološke, a da ne spominjemo tehničke slojeve. Iako nisu jedini koji predlažu decentriranje sebstva i subjekta, oni su u puno prorjeđenijem društvu kada na poljuljana i problematična razmeđa unutar društvenoga gledaju također kao na zonu kojom treba proći. D+G nude liniju duž koje treba misliti ponovno povezivanje hakerskih praksi s vrlo različitih polja znanosti, umjetnosti i teorije koje može zaobići predrasude što ih svako od njih gaji prema drugome kao još jedan beskoristan sloj negativnog "identiteta".

PROIZVODNJA

[165] Karl Marx, *Capital*, sv. 3 (Harmonsworth: Penguin, 1993), str. 958-959 [*Kapital*, (Zagreb: Kultura 1947)]. U tome je temeljna tenzija Marxova mišljenja, na koju kriptomarksističko mišljenje može ponudi

drugačije refrene, ali ne i pobjeći od nje. Unatoč svom njenom nasilju i eksploataciji, robna ekonomija napreduje prema virtualnosti umnažajući resurse kojima se ona može razotkriti, jer ih sama po sebi ne može razotkriti. Štoviše, kapitalističko društvo nije posljednje slovo u povijesnom razvoju nužnosti. Vektoralističko društvo razvija se iz njega i protiv njega, apstrahirajući režim vlasništva do točke gdje oskudnost informacije pretvara u nužnost. Ali to je točka na kojoj nužnost više nije materijalna nužnost, zasnovana na ontološkoj faktičnosti stvari. Ona se zasniva na ideološkoj himeri po kojoj se informacija čini pukom stvari. Ne postoji nešto takvo poput “kasnog” kapitalizma, postoji samo “rani” vektoralizam. I to je dobra vijest. Povijesni uvjeti za “istinsko carstvo slobode” tek se pojavljuju na obzoru.

[170] Michael Hardt i Antonio Negri, *Labor of Dionysus* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1994), str. 9. Bitna poanta glasi – svakodnevni život postaje društvena tvornica, ali i obrnuti proces nije ništa manje bitan. U razvijenom svijetu “tvornica” postaje društvena. Kako vektorska klasa pokušava pronaći načine da zarobi i kanalizira samu virtualnost, rad postaje oblikom zauzdane igre. Ne treba, međutim, zaboraviti da se borbe seljaštva i radništva u nerazvijenom svijetu nastavljaju bez predaha. Daleko smo od stvarne supsumcije svih aspekata života posvuda pod predznake vektoralne ekonomije. No vrijeme je mnogostruko, heterogeno. Nema razloga zašto ne eksperimentirati s javnim mrežama, darivanjem darovanih podataka, privremenim autonomnim zonama, strategijama taktičkih medija – smjesta. Niti nema razloga misliti da inovacije koje će predvoditi oslobađanje vektora od vektoralne klase možda neće doći iz nerazvijenog svijeta.

[171] Georg Lukács, *History and Class Consciousness* (London: Merlin, 1983), str. 89 [Povijest i klasna svijest: studija o marksističkoj dijalektici (Zagreb: Naprijed, 1977)]. Ovaj tekst za dlaku promašuje status kriptomarksističkog klasika. Uzete zasebno, Lukácsve analize postvarenja rada su remekdjelo pronicanja apstrakcije koja je na djelu u svijetu, kao istodobno klasne i povijesne sile. Tu se taj tekst otvara prema otkrivanju svoga vlastitog momenta u stalnom apstrahiranju povijesti. Ali nakon toga Lukács uzmiče, prešućuje i na kraju – kapitulira. Tekst i dalje dopušta kriptomarksističko čitanje koje dešifrira linije duž kojih tekst ukazuje na apstrakciju kao otvaranje, kao virtualno, bez obzira koliko se autor drugdje trudio da odagna svjetlo što ga baca na zapečaćeni dosje jedne ortodoksije.

[172] Felix Guattari, *Chaosmosis: An Ethico-Aesthetic Paradigm* (Sydney: Power Publications, 1995), str. 21. Gdje Marx vidi živi i mrtvi rad kao skup, tu Guattari slično tome vidi ljudsku i neljudsku subjektivnost kao skup. Gdje za Marxa novac, opći ekvivalent, omogućuje da različiti konkretni vidovi rada budu usporedivi kao apstraktni rad, tu Guattari ukazuje na apstraktnu i mašinsku subjektivnost koju omogućuje vektor. Gdje Marx u predmetu kao robi vidi fetišizirani proizvod kolektivnog rada, tu Guattari u

subjektu kao individui vidi fetišizirani proizvod kolektivne subjektivnosti. S prelaskom s kapitalističke na vektoralističku robnu proizvodnju Guattarijevo inzistiranje na subjektivnosti kao kolektivnoj i proizvodnoj sili koja seže daleko preko granica individualnog subjekta može se pokazati ništa manje korisnim za demistifikaciju rada hakerske klase no što je to Marxova analiza bila za demistifikaciju rada radničke klase. Hakerski tantijemi, ništa manje od radničkih nadnica, samo se čine pravednom i slobodnom razmjenom na otvorenom tržištu. No, pogleda li se dalje od individualne naknade za individualni trud, vidjet će se golemi kolektivni skup proizvodnje koji ne posjeduje ono što proizvodi i dobiva mnogo manje od ukupne vrijednosti svoga proizvoda. Taj skup proizvodnih snaga čine upravo tri proizvodne klase – seljaci, radnici i hakeri – svojim radom, crnčeći nad drugom prirodom koja je njihov prethodni napor pretočen u materijalni oblik. S pojavom treće prirode, gdje informacija nagovještava svoj razlaz s nužnošću, svoj potencijal da bude slobodna od robnog oblika, stječe se mogućnost ne zbacivanja, nego izbjegavanja fetiša subjekta i predmeta te uspostavljanja slobodne kolektivne subjektivnosti u svijetu. Guattarijev doživotni eksperiment u proizvodnji kolektivne subjektivnosti i subjektivnosti kao kolektivne proizvodnje pokazuje smjer.

[175] Slavoj Žižek, *Repeating Lenin* (Zagreb: Arkzin, 2001), str. 82. Ono što je opažalački humor Jerryja Seinfelda za komediju, to je Žižekova opažalački humor za teoriju za kritičku teoriju. Neka od tih opažanja pogađaju stvar: namjesto da se koriste sudovi da bi se zauzdao Microsoftov monopol, može se podruštvoiti sam monopol. Njegov rad ima veliku vrlinu da izbjegava probleme koji more druge u postmarksističkom kampu. Etienne Balibar, Chantal Mouffe, Ernesto Laclau i Alain Badiou svaki na svoj način tretiraju političko kao autonomnu domenu. Žižekov “lenjinizam” je pitanje zadržavanja tenzije između ekonomske dinamičnosti robnog oblika i političke intervencije. Žižek je svjestan reza koji informacija donosi u domeni oskudnosti te da to ima i političke i ekonomske implikacije. Njegov poziv na “ponavljanje” Lenjina ne ide za prizivanjem starih dogmi, već za mogućnošću sinteze kritičke političke ekonomije, političke organizacije i općeprisutnih žudnji. Vidi također Slavoj Žižek, *The Spectre Is Still Around!* (Zagreb: Arkzin, 1998).

V L A S N I Š T V O

[176] P. J. Proudhon, *What is Property? An Inquiry into the Principle of Right and of Government*, <http://dhm.best.vwh.net/archives/proudhon-property-is-theft.html>. Kao što Lautréamont kaže, Proudhonov tekst, koji bi da ospori tržište, ubrzo završava kao papir za umatanje namirnica koje se na njemu prodaju. Vremena se mijenjaju. S evolucijom vektora, usponom digitalne telestezije, Proudhonova znamenita rečenica može se plagirati i preokrenuti: krađa je vlasništvo. Generacija odgojena na internetu već shvaća sve

informacije potencijalno kao dar, i to dar koji nikoga ne zakida time što ga se dijeli. Kultura dijeljenja datoteka još nije krenula dalje, od plagiranja Proudhona na plagiranje Marxa, i promišljanja dubljih izazova što ih vektoralizacija svih informacija postavlja pred otrcano poimanje vlasništva kao oskudnoga vlasništva. Čini se primjerenim na Proudhonovo pitanje odgovoriti navodeći URL koji vodi na digitalnu verziju teksta koji povlači to pitanje. U njegovoj sposobnosti da ga se reproducira digitalno on nikada nije niti krađa niti vlasništvo, ako ga umjetni zahvat prava ne učini takvim. Primjena tog slijeda razmišljanja na tekst koji je pred vama zacijelo ne bi zabrinula njegovog autora. To nije toliko pitanje “kradite ovu knjigu”, što je samo kršenje postojećeg oblika vlasništva, koliko “darujte ovu knjigu”, što bi moglo ukazivati dalje od samog vlasništva.

[195] Matthew Fuller, *Behind the Blip: Essays in the Culture of Software* (New York: Autonomedia, 2003). Crpeći iz svojih suradnji s Nettimeom, Mongrelom i I/O/D-om, koji pokušavaju hakirati suvremenu digitalnu kulturu u interesu pluralnog i otvorenog toka informacija, Fuller predstavlja jedinstvenu sintezu Deborda i Deleuzea (preko Viléma Flussera) s kreativnim informacijskim praksama. U realiziranju potencijala hakerske klase kao klase, konstrukcija novih oblika proizvodnje informacija ima ključno mjesto. Fullerova kritika traga za objektivizacijom u samom obliku informacijskog sučelja. Tamo gdje se Stallman usredotočuje na proizvodnju slobodnog softvera, Fuller i prijatelji istražuju intimne vektore koji povezuju ljudsko s neljudskom proizvodnjom.

[202] Asger Jorn, *The Natural Order and Other Texts* (Aldershot: Ashgate, 2002), str. 171. Ovo je prije knjiga umjetnika negoli mislioca, nekadašnjeg pripadnika Situacionističke internacionale uz rame Debordu i Vaneigemu, ali u Jorновom djelu nalazimo stalnu borbu da se stvori praksa u kojoj bi misao, umjetnost i politika mogle biti jedan pokret, posvećen preoblikovanju svijeta.

REPREZENTACIJA

[211] Stewart Home, *Neoism, Plagiarism and Praxis* (Edinburgh: AK Press, 1995), str. 21. Upotpunjene žestokim, ali srdačnim humorom, Homeove provokacije grade most između pokušaja koji sežu od Dade, preko Fluxusa i Situacionističke internacionale, sve do stvaralaštva oslobođenog subjektivnog autorstva i objektivnog vlasništva te novijih preokupacija estetike odricanjem originalnosti kao i formalnim i distanciranim statusom umjetničkog djela, koji možda imaju svoje ishodište u konceptualnoj umjetnosti.

[219] Walter Benjamin, "Critique of Violence", u *One Way Street* (London: verso, 1997), str. 144 [slobodno citirano prema *Uz kritiku sile*, (Zagreb: Studentski centar Sveučilišta, 1971), str. 15]. U ovom nadahnutom, kriптиčnom tekstu, Benjamin – taj izvorni kriptomarksist – locira uvjete slobodne zajednice van carstva reprezentacije. Posvuda u svome djelu Benjamin traga za načinima i sredstvima da se informacijski vektor upotrijebi kao sredstvo za izraz, da ga se oslobodi od reprezentacije. On je možda prvi koji je pojmiо moć reprodukcije da izmakne "auri" vlasništva i oskudnosti te prvi koji je ta oruđa za poeziju koju će stvarati svi vidio u vektoru. Njegova golema i beskorisna erudicija, međutim, postala je predmetom trajne fascinacije unutar obrazovnog pogona i može zamagliti njegovu borbu za primijenjeno mišljenje, u i o vektoru, u i o njegovu vremenu.

[223] Comte de Lautréamont, *Maldoror and the Complete Works* (Boston: Exact Change Press, 1994), str. 240 [*Sabrana dela*, (Beograd: Nolit, 1964)]. Kod Lautréamonta je sva književnost zajedničko vlasništvo, tako da plagijarizam nije krađa, već naprosto primjena načela: svakome prema njegovim potrebama, od svakoga prema njegovim mogućnostima. Lautréamont ništa ne skriva, ništa ne prodaje za svoje i sve čega se primi prebražava, proizvodeći novo iz razlike. Ondje gdje su ga nadrealisti voljeli zbog njegovih maštovitih utvara, situacionisti su točno identificirali izazov što ga on postavlja pred autorstvo kao radikalni proboj u poeziji koja se može poopćiti – svatko može stvarati poeziju.

[228] Adilkno, *Cracking the Movement* (New York: Autonomedia, 1994), str. 13. Vidi također Adilkno, *Media Archive* (New York: Autonomedia, 1998) [Agentur Bilwet, *Arhiv medija* (Zagreb: Arkzin, 1998)]. Adilkno, odnosno Association for the Advancement of Illegal Knowledge, jedna je od malobrojnih skupina koje uspijevaju otkrivati i promišljati transformaciju krajobraza svakodnevnog života prema njegovu vektoralnom obliku. U ovom radu oni otkrivaju da skvoterski pokret u Amsterdamu nije bio samo stvar toga da se preuzme i zadrži fizički prostor, već da se on za njega borio i u vektoralnom prostoru. Oni će nastaviti misliti o tom vektoralnom prostoru u njegovim zasebnim pojmovima, a ne kao o nečemu što uvijek ovisi o nevektoralnim društvenim odnosima i uvijek se nužno svodi na njih. Oni su zaključili sociologiju medija tako da bismo mi mogli početi propitivati medije sociologije.

[231] Kodwo Eshun, *More Brilliant Than the Sun: Adventures in Sonic Fiction* (London: Quartet Books, 1998), str. 122. Eshunova knjiga je jedinstvena jer za ono što je Lester Bowie nazivao Velikom crnačkom glazbom stvara neidentitarnu politiku otvorenu prema budućnosti, a ne politiku identiteta vezanu uz tradiciju. Eshun preosmišlja glazbu kao sjećanje same virtualnosti, probijajući singularni put kroz tehno, hip hop, dub i ono što on naziva "jazz fisijom". On doduše samo usputno, a propos uvjeta mogućnosti duba, spominje da ona ostvaruje svoje mnogostrukosti kolektivnog hakira-

nja upravo jer ispituje vektore telestezije uz potpunu ravnodušnost prema zakonima autorskog prava. To se opažanje može proširiti na čitavu njegovu studiju, pa čak i van glazbe na druge vektore duž kojih virtualno može teći, a hak prodirati u nj. Otvorena produktivnost koju Eshun nalazi na vanzakonskim marginama izvan vektoralističkog vlasništva nad glazbom ostaje marginalna zbog čvrstog stiska vlasništva nad informacijom. Svedeno, čestice virtualnoga koje Eshun nalazi u porama *ancien régime*a intelektualnog vlasništva odjekuju kao sampleovi nadolazećeg svijeta. Eshun zna da je to atopijsko područje izvan područja identitetâ subjekta, ali ne shvaća u potpunosti onaj drugi uvjet, uvjet bivanja izvan identitetâ objekta kako ga reprezentira objekt.

[232] Geert Lovink, *Dark Fiber: Tracking Critical Internet Culture* (Cambridge, Mass.: MIT Press, 2002). Vidi također Geert Lovink, *Uncanny Networks* (Cambridge, Mass.: MIT Press, 2002). Više nego bilo tko drugi, Lovink (nekadašnji član Adilknoa) odbacio je beskorisnu prtljagu ljevičarske kulturne kritike, preosmišljavajući stalno iznova praksu slobodnih medija koja može razviti svoju vlastitu kritičku oštricu. Njegove prakse suradničkog rada u novonastajućim medijima svjetleći su primjer onoga što bi hakerska politika mogla biti da može djelovati u heterogenom prostoru između tehničkog haka, kulturnog haka i političkog haka, i može kombinirati obilate hardverske resurse razvijenog svijeta s asketskijim i reflektivnim praksama nerazvijenog svijeta. Lovink prakticira neku vrstu "taktičke teorije", koja napušta širi kontekst u korist pojmova koji funkcioniraju lokalno i privremeno. Njegovi anarhistički instinkti preplicu se s radosnim filozofskim pragmatizmom tretirajući kriptomarksističku tradiciju s humorom i heretičnošću. Međutim, možda postoji granica učinkovitosti te taktike u okupljanju raspršenih izraza "nove žudnje" koju hakerska klasa može uočiti na obzoru i artikulirati svoj moment u povijesti.

P O B U N A

[240] Michael Hardt i Antonio Negri, *Empire* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2000), str. 214 [*Imperij*, (Zagreb: Multimedijski institut/Arkzin, 2003)]. Hardtov i Negrijev *Imperij* zarana čini čudan obrat, kada raspravlja o pravnom okviru novonastajućeg međunarodnog poretka. Na jednoj razini to je standardna marksistička analitička tehnika: tražiti u transformacijama vidljivih superstruktura noseće infrastrukturne promjene koje bi inače bilo teško detektirati. Ali ono što je neobično jest konkretna pravna infrastruktura kojoj se odlučuju posvetiti pažnju. Da su odlučili baciti pogled na razvoj pravnog okvira intelektualnog vlasništva, H+N bi možda došli bliže oživljavanju klasne analize. Odabirući, namjesto toga, međunarodno pravo i suverenost, oni prate jednu drugu važnu, ali ne nužno i dominantnu dinamiku koja je na djelu u svijetu. Slijedeći prije antiimperijalistički, a ne antikapitalistički pravac u kritičkom mišljenju, oni stavljaju u

prednji plan borbu vektora i okvira. Riječ je o povijesnom sukobu, koji pogotovo dobro zahvaćaju D+G-ovi pojmovi deteritorijalizacije i reteritorijalizacije. Fetišiziranjem politike vektora i ograđivanja, a zanemarivanjem inovacija u klasnoj formaciji i klasnoj analizi, završava se na sterilnoj suprotnosti između “neoliberalizma” i “antiglobalizma”. Kod H+N-a inovativno je to da oni zapravo premještaju os sukoba na dva konkurentna oblika vektoralizacije – Imperij protiv mnoštva. Međutim, budući da se prethodni u nekim pogledima uzima kao oblik autonomnog “samouokvirenja”, on ne uspijeva ne koketirati s romantičkim diskursima naroda i mjesta koji proganjaju anti-globalizacijski pokret.

[243] Guy Debord, *Complete Cinematic Works* (Oakland: AK Press, 2003), str. 150. Jedna od vrhuna Debordovih spisa je tankočutna, čak melankolična svijest o valu vremena i o tome kako življeno iskustvo vremena postavlja problematiku za kritičko mišljenje i djelovanje, a ne obratno. Da bi se odupro autoritarnom iskušenju da se uhvati trenutak, kao da je riječ o kakvom predmetu, svaki politički pokret mora znati kako čekati svoje vrijeme. Debordov suptilni pristup vremenu nigdje nije bolje izražen no u njegovim filmskim radovima, koji prostiru čitav arhiv kinematografije kao krajobraz gdje u titravim sjenama leži sama povijest kao virtualnost slike.

[246] Gilles Deleuze, *Negotiations* (New York: Columbia University Press, 1995), str. 127. Deleuze je, primjerice, podržavao pokret slobodnog radija, koji je sasvim dobro pokazao dvoznačnosti politike koja favorizira vektoralno, koja potiče kretanje. Slobodni radio možda je započeo kao nešto kulturno, kao oblik “otpora”, ali ubrzo su ga kolonizirale sile komodifikacije.

[251] Luther Blisset, *Q* (London: Heinemann, 2003), str. 635. Ova izuzetna povijesna alegorija, “popularna” fikcija u najboljem smislu te riječi, brehtijanski je udžbenik za novonastajuću hakersku senzibilnost. Protagonist knjige, koji ima brojna imena i identitete, otkriva borbu kroz njega i protiv njega kako vektor stvara mogućnosti, kako za stezanje obruča nužnosti tako i za njegovo raskidanje. Samo ime Luther Blisset ime je mnogih, kolektivni pseudonim, promican kao taktika za nadilaženje stege vlasništva koje održava auru autorstva.

[254] Lawrence Lessig, *The Future of Ideas* (New York: Random House, 2001), str. 6. Informacija je čudan izbor za temelj vlasništvu. Kao što Lessig bilježi, ona je neiscrpivi resurs. Većina argumentacija o intelektualnom vlasništvu suprotstavlja zagovornike privatnog vlasništva zagovornicima državne regulacije. Ali, tvrdi Lessig, prije no što se pomisle tržište ili država, valja razmisliti je li nešto kontrolirano ili slobodno. Za Lessiga su slobodni resursi uvijek bili ključni za inovaciju i stvaralaštvo. Lessig nudi korisno razlikovanje između triju slojeva u vektoru. On identificira napetost između

fizičkog sloja i sadržajnog sloja. Ali podrobniju pozornost poklanja onom što naziva “kodni” sloj – softveru koji u ovom digitalnom svijetu povezuje sadržaj s njegovim materijalnim supstratom. Priča o internetu je rijetka priča gdje se urušila monopolistička kontrola nad sva tri sloja – na neko vrijeme. Genijalnost interneta leži u tome da kodni sloj dopušta da bilo koja vrsta sadržaja teče njegovim fizičkim slojem. On omogućuje da se raznovrsni uređaji grade na oba njegova kraja. Slobodna informacija je ključna za stvaranje nove informacije. To podjednako vrijedi za računalni kôd kao i za pjesme i priče. Ali potrebno je više no samo informacija. Potreban vam je pristup. Potreban vam je vektor. Potreban vam je fizički komunikacijski sustav koji ne guši monopolistička kontrola. I potrebno je da znate kôd. Iako Lessig ne ide u tom smjeru, o melodiji i harmoniji, gramatici i vokabularu, snimkama i montažama moguće je razmišljati kao o kodu. Glazbenici, pisci, filmadžije također su stvaraoci koda. Razlika je u tome da nitko nije koristio zakone intelektualnog vlasništva da bi ogradio engleski jezik ili 12-taktni blues kao svoju korporativnu zlatnu koku – do sada. Međutim, upravo se to događa s računalnim kodom. Luđačka košulja koju predstavlja pravni okvir vlasništva drži ga prikovanim uz interese monopola. Lessig favorizira “tanki” režim intelektualnog vlasništva. Lessig dovodi u pitanje razmjere “vlasništva”, ali ne postavlja pitanje vlasništva samog. On ne hakira samo pravo. Lessig je najupečatljiviji među autorima koji vjeruju u pravni okvir i javnu politiku javnog vlasništva kao manje-više neutralne arbitre koji bi mogli dovesti do uređenja u interesu ljudi u cjelini. Ali jasno je da pravo i javnu politiku kooptiraju vektoralistički interesi, izrugujući se konstruktivnoj dobroj volji koja je ponuđena u Lessigovu djelu.

D R Ž A V A

[274] Giorgio Agamben, *Means without End: Notes on Politics* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2000), str. 87. Vidi također Giorgio Agamben, *Homo Sacer* (Stanford: Stanford University Press, 1998). Marksističko mišljenje u svojem postalthusserovskom obliku nije bilo sposobno domisliti postajanje-slikom robe u kojemu razmjenska vrijednost zasjenjuje upotrebnu vrijednost, otvarajući deborovski spektakl prema svijetu čiste znakovne vrijednosti u svijetu Jeana Baudrillarda. Spektakl možda jest alijenacija samog jezika, izvlaštenje logosa, mogućnosti općeg dobra, ali Agamben točno uviđa izlaz. U spektaklu susrećemo našu jezičnu prirodu izokrenutu. On je alijenirani jezik u kojemu je – ili može biti – otkriven sam jezik. Spektakl može biti iskorjenjivanje svih ljudi iz njihove nastanjenosti u jeziku, dokidanje temelja svih državnih oblika, ali sama ta alijenacija jezika vraća ga kao nešto što može biti doživljeno kao takvo, “vraćanje samog jezika jeziku” – treća priroda. Agamben u toj potpunoj alijenaciji jezika detektira novonastajuću krizu države. Država sada postoji u trajnom izvanrednom stanju, gdje je tajna policija njen jedini preostali funkcionirajući djelatni organ. Država može priznati bilo koji identitet, tako da predlaganje novih identiteta za

nju ne predstavlja nikakav izazov. Novi identiteti mogu gurnuti državu prema daljnjoj apstrakciji, ali oni u državi samo prepoznaju utemeljenje, koje država stvarno ne posjeduje, da bude krajnji autoritet za to koje vrste građanstva spadaju u nju. Nadolazeća borba neće se voditi za kontrolu nad državom, već za to da ju se nađi i da joj se izmakne u ono što se ne da reprezentirati. Za Agambena je Tienanmen prvi proboj tog pokreta da stvori zajednički život van reprezentacije. Ono što Agambenu nikada ne pada na pamet jest propitivanje povijesnih – a ne filoloških – uvjeta postojanja tog najradikalnijeg izazova državi. Agamben sve reducira na moć i tijelo. Poput Athusserovih nastavljača, on se također riješio problema dovodenja u međuodnos povijesnih snaga. Krećući se tako brzo od robnog oblika prema državnom obliku, pitanje povijesnog procesa proizvodnje apstrakcije i apstrakcije proizvodnje nestaje, a s njim i razvoj klasne borbe. Moguće je da je zajednica koja nadolazi ona u kojoj će se sve možda ponoviti onako kako jest, ali bez svog identiteta – međutim, koji su uvjeti mogućnosti potrebni da do tog momenta doista i dođe po prvi put? Uvjet je razvoj odnosâ telestezije, umreženih skupa kao treća priroda, koji predstavljaju kao svoj negativni aspekt društvo spektakla, ali kao svoj potencijal predstavljaju generaliziranu apstrakciju informacije, uvjet pod kojim ne mora vladati identitet objekta sa samim sobom. Prvi građani Agambenove zajednice, koji nemaju niti porijekla niti sudbine – bez potrebe za državom – mogu samo biti hakerska klasa, koja hakira, i dokida, sva svojstva objekta i subjekta. Gesta koja nije niti upotrebna vrijednost niti razmjenska vrijednost, čista praksa, čista igra, s onu stranu robnog oblika, može samo biti ishakiravanje hakerske klase kao klase, dozivanje u život istinskih uvjeta postojanja, koji su istodobno i uvjeti njenog nestajanja kao takve.

S U B J E K T

[282] Karl Marx, “Critique of Hegel’s Philosophy of Right”, u *Early Writings* (Harmondsworth: Penguin, 1975), str. 244. Vidi također “Prilog kritici Hegelove filozofije prava”, u *Rani radovi*, (Zagreb: Naprijed, 1967). To je značajna preobrazba na polju ideologije: tržište nije van kulta svetoga, već je ono jedino što doista jest sveto. A to je, dakako, figura koja obiluje hipokritičkim suptilnostima. Nasuprot popularnom uvjerenju, vladajuće klase zapravo ne vjeruju u tržište. One ga čak ne prihvaćaju kao nužnost. One koriste moć države kako bi spriječile da tržište djeluje kada je to suprotno njihovim interesima. Zadatak za hakersku misao nije da se zapliće u podržavanje ili denunciranje liberalne ideologije, koja je sve u svemu tek puka ideologija, već da preispituje njenu krajnje selektivnu primjenu u zbilji.

[283] Raoul Vaneigem, *The Movement of the Free Spirit* (New York: Zone Books, 1998), str. 37. Vaneigem, taj svoje glavi filozof Situacionističke internacionale, tu iskazuje hakerski duh oslobađajući mišljenje od

njene upletenosti u institucije obrazovanja što ga pretvaraju u oruđe u rukama klasne moći. Kao što je Deleuze potražio protutradiciju unutar filozofije, tradiciju koja nije uspostavljala mišljenje kao imaginarnog administratora nadolazećeg apstraktnog stanja, Vaneigem je potražio protutradiciju toj protutradiciji, bližu svakodnevnom životu. U *The Movement of the Free Spirit* on izlaže skrivenu povijest borbe za virtualno, koju bi hakerska klasa, uz manje izmjene, mogla prihvatiti kao vlastitu.

[289] Gilles Deleuze i Claire Parnet, *Dialogues* (New York: Columbia University Press, 1987), str. 147. Oslobođanje žudnje, ne samo od objektivnoga, od pukih stvari, već i od subjektivnoga, od identiteta, tvori ključni dio hakerskog projekta, upravo zato jer se ono otvara prema virtualnome. Deleuze, Guattari i neobična svita filozofskih prethodnika koje su sakupili – Lukrecije, Spinoza, Hume, Nietzsche, Bergson – tu mogu biti od koristi, pod uvjetom odlijevanja centripetalnoj sili bijega iz povijesti koji se događa kad u industriji nastaloj oko Deleuzea žudnja koja ju nosi postane žudnja obrazovnog aparata.

[293] Gilles Deleuze i Felix Guattari, *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia* (London: Athlone Press, 1984), str. 116 [*Anti-Edip* (Novi Sad: Izdanje knjižare Zorana Stojanovića, 1990)]. Ovo primjerno kriptomarksističko djelo pokušava pronaći i primijeniti analitička oruđa preko ekonomske, političke i kulturne domene identificirajući ravni apstrakcije i vektore kretanja. To je umnogome djelo svoga vremena, koje je ustalo iz pepela svibnja '68. i ukazalo na različite greške koje će pogoditi radikalno mišljenje od 70-ih nadalje.

VIŠAK VRIJEDNOSTI

[300] Georges Bataille, *The Accursed Share*, sv. 1. (New York: Zone Books, 1988), str. 33 [*Prokleti deo* (Novi Sad: Svetovi, 1995)]. Bataille je primjerni kriptomarksistički autor, koji u ovom djelu čini više no bilo tko drugi na potkopavanju čelične stege nužnosti nad poviješću. Dok se sumorna ekonomska znanost bavi samo maksimizacijom viška vrijednosti, Bataille propituje što se uistinu može napraviti s njim – osim da ga se reinvestira u proizvodnju ne bi li se stvorilo još viška vrijednosti.

[308] Marcel Mauss, *The Gift* (New York: Norton, 1990), str. 67. Ovo je tekst koji valja preispitati u svjetlu apstraktnog oblika što ga dar može poprimiti u vektoralnoj eri. Maussov socijalizam možda će tek naći svoj medij. Telestezija otvara nove mogućnosti ne samo za robnu ekonomiju već i za dar. Ona omogućuje apstraktni dar u kojemu se darovatelj i darovani ne susreću izravno. Ona omogućuje informacijski dar koji obogaćuje darovanog, a ne lišava darovatelja. Različite *peer-to-peer* mreže pojavljuju se

čim to informacijski vektor omogući i navlače na sebe puni tehnički, pravni i politički bijes vektoralne klase i njenih nositelja.

VEKTOR

[313] William S. Burroughs, *The Ticket That Exploded* (New York: Grove Press, 1962), str. 49-50. U liniju koja seže od usamljenog tračka svjetla što ga Lautréamont predstavlja za Dadu, preko nadrealista, situacionista, Art & Languagea, do suvremenih skupina kao što Critical Art Ensemble, moguće je uvrstiti i onaj aspekt bitnikâ – Borrroughsa, Alexandera Trocchija, Briona Gysina – koji eksperimentira s oblicima kolektivnog stvaralaštva koji bi mogli postojati van vlasništva. Dapače, ono što bi moglo tvoriti osnovu za svojevrstan protukanonički slijed od Lautréamonta do Kathy Acker, Luthera Blisseta i Stewarta Homea, književnost za hakersku klasu, bio bi upravo pokušaj da se izmisli – van oblika vlasništva i vektorskog oblika njenog doba – slobodna, a ne tek puko nasumična proizvodnost.

[315] Karl Marx, *Grundrisse* (London: Penguin, 1993), str. 524 . [Temelji slobode: osnovi kritike političke ekonomije, (Zagreb: Naprijed, 1997)]. Materijalno sredstvo kojim se razmjenski odnos širi cijelom površinom zemaljske kugle je vektor telestezije. Vektor je ujedno materijalan, ali i apstraktan. On nema nužne prostorne koordinate. On je apstraktni oblik odnositivosti koji može zauzeti bilo koje koordinate. Iako na marginama u *Grundrisse* Marx otkriva značaj komunikacije, on je ne integrira u samu srž svoje teorije. Pa kada govori o općem ekvivalentu – primjerice, kada se laća kaputa i pamuka te objašnjava da je opći ekvivalent, novac, taj koji stvara njihov apstraktni odnos, on se pita gdje taj apstraktni odnos točno nalazi svoj materijalni oblik, a to je upravo vektor.

SVIJET

[354] Konrad Becker, *Tactical Reality Dictionary* (Beč: Edition Selene, 2002), str. 130. Beckerov tekst djeluje izokretanjem jezika komunikologije protiv njega samoga. On podiže glasnoću pseudoznanstvene retorike tako da se može čuti šum moći. Taj tekst ne tvrdi da “moći kazuje istinu”. Rješava se ideologije raskrinkavanja ideologije. Borba u Beckerovom poimanju prije je borba da se razotkrije tko ili što kontrolira mehanizme definiranja istine i iluzije. Becker pažljivo slijedi postprosvjetiteljski obrat u korporativnoj retorici vektoralne klase, koja možda i promovira “demokraciju”, “slobodu”, “pobunu” i “raznolikost” kao službenu ideologiju, ali većinom je u poslu održavanja vlasničke kontrole nad njihovim semantičkim rasponom.